

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

MINDAUGAS VELYKIS

**AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMO POLITIKA:
LIETUVOS, ESTIJOS IR DANIJOS ATVEJŲ
PALYGINAMOJI ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. Algirdas Monkevičius

VILNIUS, 2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

**AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMO POLITIKA:
LIETUVOS, ESTIJOS IR DANIJOS ATVEJŲ
PALYGINAMOJI ANALIZĖ**

Švietimo politikos ir vadybos studijų programos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621L20009

Vadovas

_____ doc. dr. Algirdas Monkevičius

2015 03

Recenzentas

_____

2015

Atliko

_____ stud. M.Velykis

2015 03

VILNIUS, 2015

TURINYS

IVADAS	8
1. STUDIJŲ PRIEINAMUMAS KAIP VERTYBĖ IR AUKŠTOJO MOKSLO POLITIKOS ELEMENTAS	11
1.1. Aukštojo mokslo prieinamumas Europos Sąjungos ir Bolonijos proceso strateginiuose dokumentuose	11
1.2. Aukštojo mokslo prieinamumo didinimo nuostatos pasirinktų šalių nacionaliniuose teisės aktuose	28
2. AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE, ESTIJOJE IR DANIJOJE	38
2.1. Teisinės, procedūrinės ir akademinės sąlygos, laiduojančios lygias galimybes pradėti ir baigti studijas ...	39
2.2. Finansavimo ištekliai studijoms pradėti ir baigti.....	50
2.3. Studijų prieinamumo didinimas specialiųjų poreikių turintiems asmenims.....	58
IŠVADOS	72
REKOMENDACIJOS	74
BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	75
ANOTACIJA	82
SANTRAUKA	84

LENTELĖS

1 lentelė. Bolonijos proceso dokumentų chronologinė seka.....	16
2 lentelė. Aukštojo mokslo prieinamumas Bolonijos proceso dokumentuose.....	19
3 lentelė. Socialinės dimensijos svarbos loginis pagrindimas trimis aspektais.....	21
4 lentelė. Aukštojo mokslo prieinamumo sritys reglamentuojamos pasirinktų šalių įstatymuose.....	33
5 lentelė. Studentų skaičius Estijoje.....	43
6 lentelė. Aukštojo mokslo sistemos pakopos Danijoje.....	45
7 lentelė. Studentų skaičius Danijoje.....	46
8 lentelė. Lietuvos, Estijos, Danijos aukštojo mokslo teisinės, procedūrinės ir akademinės sąlygos.....	47
9 lentelė. Lietuvos, Estijos, Danijos aukštojo mokslo studijų finansavimo mechanizmai.....	55
10 lentelė. Studijų, turinčių specialiujų poreikių skaičius 2005 - 2009 metais.....	61
11 lentelė. Specialiujų poreikių turinčių studentų skaičius Danijoje.....	63
12 lentelė. Lietuvos, Estijos ir Danijos situacija aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo specialiujų poreikių turintiems asmenims kontekste.....	68

PAVEIKSLAI

1 pav. Europos šalys, taikančios alternatyvius būdus plečiant dalyvavimą aukštajame moksle.....	23
2 pav. Aukštojo mokslo prieinamumo teminis karkasas.....	36
3 pav. Aukštojo mokslo sistema Lietuvoje.....	38
4 pav. Studentų Lietuvoje skaičius	39
5 pav. Švietimo sistema Estijoje.....	42
6 pav. Aukštosios mokyklos bendruomeninės pastangų būklės ir poreikio vertinimas.....	57
7 pav. Finansinės paramos aukštojoje mokykloje būklės ir poreikio vertinimas.....	58
8 pav. Aukštosiose mokyklose studijuojančių studentų, turinčių negalią, skaičius.....	59
9 pav. Asmenys, turintys specialiųjų poreikių, nuo 15 iki 64 metų amžiaus, dalyvavę aukštajame moksle 2011 metais.....	62
10 pav. Asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, įgyjusių aukštąjį išsilavinimą 2008 ir 2009 metais skaičius.....	64
11 pav. Asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, įgyjusių aukštąjį išsilavinimą 2010 metais skaičius.....	65
12 pav. Asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, įgyjusių aukštąjį išsilavinimą 2011 metais skaičius procentais.....	66
13 pav. Studentų įvairovės pokyčiai aukštojo mokslo srityje 2002 03 - 2012 13.....	67

Darbe naudojamos sąvokos

Aukštasis išsilavinimas - išsilavinimas, įgytas baigus pagrindines arba vientisąsias studijas Lietuvos aukštojoje mokykloje arba lygiavertes studijas užsienio aukštojoje mokykloje (Aukštojo mokslo įstatymas, Žin., 2000, Nr. 17 - 715).

Aukštojo mokslo kvalifikacija - kvalifikacinis (profesinio bakalauro, bakalauro, magistro) laipsnis, mokslo daktaro laipsnis, meno daktaro laipsnis, taip pat kvalifikacija, kurią teisės aktų nustatyta tvarka suteikia aukštoji mokykla (Mokslo ir studijų įstatymas, Žin., 2009, Nr. 54-2140).

Švietimo politika - sistema įstatymų ir taisyklių, kuriomis reglamentuojama švietimo sistemų struktūrų veikla tenkinant visuomenės poreikius švietimo srityje. Pažymima, kad švietimas vyksta įvairiomis formomis, įvairiais tikslais ir per daug institucijų (Haddad, Demsky, 1995, p. 17)

Aukštojo mokslo socialinis matmuo – matmuo, kuris yrasiejamas su lygių galimybių aukštojo mokslo principu, kuris yra suprantamas kaip visiems lygių sąlygų aukštąjį mokslą panaudoti savo tikslams, asmeninam tobulėjimui, pasirengimui pragyvenimą užtikrinančiam užimtumui, pasirengimui aktyvaus piliečio gyvenimui sudarymas. Socialinis aukštojo mokslo matmuo suvokiamas ir kaip būtinų sąlygų visiems įstoti, studijuoti ir baigti studijas, ir kaip lygių galimybių kokybiškam aukštojo mokslo poreikiui tenkinti užtikrinimas (Stonkienė, 2013, p. 68). Taip pat darbe naudojama tarptautinė socialinio matmens sąvoka – socialinė dimensija.

Socialinio teisingumo principas - lygiateisiškos sąlygos dalyvauti švietimo sistemoje ir naudotis jos teikiamomis gėrybėmis, priklausomai nuo įgimtų gebėjimų ir noro juos kultivuoti, tačiau nediskriminuojant dėl savybių, nepriklausomų nuo asmens, ar kilmės. Lygiateisės sąlygos apima ir išimtis, kurios, naudojantis švietimo gėrybėmis, yra būtinos išskirtinių (mažesnių arba didesnių nei vidutiniai) gebėjimų turintiems asmenims arba būtinos siekiant kompensuoti apribojimus, kylančius dėl savybių, nepriklausomų nuo asmens, ar kilmės skirtumų (Žalimienė, 2011, p. 81).

Specialieji ugdymosi poreikiai - pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (LR Švietimo Įstatymas, Žin., 2011, Nr. 38-1804).

Švietimo prieinamumas – tai ne per brangių, ne per aukštus reikalavimų keliančių, aiškių švietimo galimybių suteikimas visiems visuomenės nariams jų nuolatinio mokymosi procese. Prieinamumas – tai daugialypė sąlygų, garantuojančių efektyvų mokymąsi ir asmeniškai bei visuomeniškai palankius jo rezultatus, visuma (Laužackas ir kt. 2003, p. 4).

Vertybė - žmonių poreikių, troškimų ir siekių, vertinimų ir nuostatų objektas, bendras

elgesio principas. Tai bendri elgesio standartai, kurie išreiškiami socialinėmis normomis (Kazlauskienė, Liutkevičienė, 2013, p. 1).

Viešoji politika - valstybės valios išraiška valdžios veikla ir tos veiklos priežastys, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo motyvacija (Raipa, 2002, p. 11).

IVADAS

Aktualumas. Viena iš svarbiausių Lietuvos Respublikos ir visos Europos Sąjungos valstybių viešosios politikos strateginių sričių yra švietimas, o ypač - aukštasis mokslas. Keičiantis pasaulinei rinkai, didėja ir aukštos kvalifikacijos specialistų poreikis, kurie gebėtų sėkmingai prisitaikyti, dirbti ir tenkinti besikeičiančios rinkos poreikius. Labai svarbiu tampa socialinio teisingumo principas, kadangi jo nesilaikymas turi neigiamų ekonominių padarinių studijų srityje.¹ Lietuvai, Danijai, Estijai ir visoms ES šalims įsitraukus į bendrą Europos programų, strategijų įgyvendinimą, yra siekiama gerinti aukštojo mokslo kokybę, o taip pat didinti aukštojo mokslo prieinamumą, kuris suteiktų galimybę finansinių ir kitų sunkumų turintiems studentams įgyti aukštąjį išsilavinimą. Siekiant įgyvendinti tas pačias Europos aukštojo mokslo prieinamumo skatinimo programas, yra svarbu suprasti skirtingų šalių švietimo sistemų ypatybes, nuo kurių priklauso bendros politikos įgyvendinimas. Aukštojo mokslo prieinamumo klausimai Lietuvoje yra specifiški ir todėl, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje išskiriamas straipsnis, kuris skelbia, jog aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, o gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas². Trečiajame Švietimo Įstatymo skirsnyje konstatuojama „aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumas“ yra garantuojamas visiems Lietuvos Respublikos piliečiams. Pastarajame įstatyme atskirai yra pabrėžiama švietimo prieinamumo svarba dirbančių asmenų grupei, socialinę atskirtį patiriantiems, riboto judumo asmenims bei turintiems specialių ugdymosi poreikių.³ Minėti aspektai aktualūs visoje Europoje. Liuveno Komunikate (2009) yra išskelti aukštojo mokslo prioritetai iki 2020 metų. Buvo susirūpinta studijų prieinamumu nepakankamai atstovaujamos grupės, jų galimybėms įgyti aukštąjį mokslą. Danijoje aukštojo mokslo bei jo prieinamumo gaires pateikia *Valstybės švietimo įstatymas* (2009); Estijoje - Profesinio aukštojo išsilavinimo institucijų įstatymas (1998), Universitetų įstatymas (1995), Tartu universiteto aktas (1995) ir kiti. Taigi, Lietuvos, Danijos ir Estijos įstatymai skatina ir garantuoja aukštojo mokslo prieinamumą. Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama, kokiomis priemonėmis minėtose šalyse siekiama įgyvendinti įstatiminėje bazėje įtvirtintas aukštojo mokslo prieinamumo nuostatas. Analizė apima studentų priėmimo į aukštąsias mokyklas tvarką ir prioritetus, aukštojo mokslo finansavimą studentams, galimybes

---

¹ R. Lazutka, D. Šliužaitė. Aukštasis mokslas: kokybė ir prieinamumas. Socialinis teisingumas ir socialinių- ekonominių grupių reprezentavimas skirtingo prestižo studijų programose Lietuvoje. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 2012, p. 9.

²Lietuvos Respublikos Konstitucija, 41 straipsnis.

³LR Švietimo įstatymas. Žin., 2011, Nr. 38-1804, *Trečiasis skirsnis, 32-35 straipsniai*.

įgyti aukštąjį išsilavinimą specialiųjų poreikių turintiems asmenims. Visi minėti aspektai analizuojami iš lyginamosios perspektyvos.

Šaltiniai ir ištirtumas. Aukštojo mokslo prieinamumo politinės nuostatos yra įtvirtintos Bolonijos proceso dokumentuose bei įvairiuose Lietuvos, Danijos ir Estijos nacionaliniuose teisės aktuose dokumentuose: Danijos Valstybės švietimo įstatymas (2009), Danijos Aukštojo meninio išsilavinimo įstatymas (2013), Danijos teisės aktas reglamentuojantis aukštojo mokslo įstaigas (2004), Danijos Aukštojo mokslo nacionalinė strategija 2030 (2011), Estijos švietimo įstatymas (1992), Estijos Universitetų įstatymas (1995), LR Švietimo įstatymas (Žin., 2011, Nr. 38-1804), LR Mokslo ir studijų įstatymas (Žin., 2009, Nr. 54-2140), LR Konstitucija (Žin., 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30)). Pastarojoje išreikštą vertybinį aspektą analizuoja S. Stačiokas (2007), G. Mesonis (2011), L. Beliūnienė (2008). Aukštojo mokslo politikos klausimus nagrinėja J. Galginaitis ir kt. (2012), R. Rinne (1999) ir kt. Aukštojo mokslo finansavimo klausimus, egzistuojančias problemas gvildena F. Strehl et al. (2007), E. K. Schmidt et al. (2006). Autoriai pabrėžia Danijos aukštojo mokslo finansavimo stipriąsias ir silpnąsias puses. R. Želvys (2013), L. Žalimienė ir kt. (2011) gilinasi į finansavimo reikšmę studentui bei studijoms. R. Lazutka ir D. Šliužaitė (2012) gvildena socialinę ekonominę padėtį tų studentų, kurie jaučia materialinį nepriteklį, kadangi nepakankama parama išprovokuoja prastus mokymo(si) rezultatus. Aukštojo mokslo prieinamumą asmenims, turintiems specialiųjų poreikių analizuoja J. Ruškus ir kt. (2006), V. Balčikonis (2013) ir kt.

Problema : kokie svarbiausi aukštojo mokslo prieinamumo didinimo politikos panašumai ir skirtumai pasirinktose šalyse?

Hipotezė: Europos Sąjungos ir Bolonijos proceso strategijos sąlygoja pasirinktų šalių aukštojo mokslo prieinamumo politikos nuostatų panašumus, tačiau jų įgyvendinimo rezultatai skiriasi dėl skirtingų finansų galimybių ir viešojo valdymo patirties.

Darbo tikslas: atlikti aukštojo mokslo prieinamumo analizę pasirinktų šalių aukštojo mokslo politikos kontekste.

Uždaviniai:

1. Išnagrinėti aukštojo mokslo prieinamumo sampratą;
2. Išnagrinėti Bolonijos proceso sąlygojamą aukštojo mokslo prieinamumo didinimo politikos kaitą.

3. Atlikti lyginamąją pasirinktų šalių aukštojo mokslo politikos ir jos įgyvendinimo dokumentų analizę atskleidžiant:
  - a) teisinės, procedūrinės ir akademinės sąlygas, laiduojančias lygias galimybes pradėti ir baigti studijas;
  - b) finansavimo išteklius studijoms pradėti ir baigti;
  - c) studijų prieinamumo didinimo galimybes specialiųjų poreikių turintiems asmenims.

Metodai:

- Mokslinės literatūros kritinė analizė. Nagrinėjami požiūriai, teorinės sampratos, tyrimų išvados.
- Dokumentų analizė - analizuojami teisės, aktai bei statistikos dokumentai.
- Istorinė analizė. Analizuojama Bolonijos proceso ir kai kurių sąvokų istorinė raida.
- Lyginamasis metodas. Palyginama tarpusavyje Lietuvos, Estijos, Danijos situacija.
- Sintezės metodas. Formuojami apibendrinimai, išvados, pasiūlymai.

1. STUDIJŲ PRIEINAMUMAS KAIP VERTYBĖ IR AUKŠTOJO MOKSLO POLITIKOS ELEMENTAS

1.1. Aukštojo mokslo prieinamumas Europos Sąjungos ir Bolonijos proceso strateginiuose dokumentuose

Aukštojo mokslo prieinamumas - labai aktualus šiandieniniame globalėjančiame pasaulyje. Aukštasis išsilavinimas turėtų būti prieinamas visiems, nepriklausomai nuo jų ekonominės padėties ar socialinės aplinkos – tokią mintį atspindi Bolonijos proceso dokumentai, kuriais vadovaujasi ir Lietuva.⁴ Europos Sąjunga užsibrėžė labai drąsų tikslą - tapti konkurencingiausiu ir sparčiausiai besivystančiu regionu, kurio pagrindinė stiprybė - aukštos kvalifikacijos specialistai, išsilavinusi visą gyvenimą besimokančių žmonių visuomenė.⁵

Aptarsime Aukštojo mokslo prieinamumo sampratą. Lietuvos studijų būklės apžvalgoje (2013) teigiama, kad aukštojo mokslo prieinamumas – kompleksiniais rodikliais matuotinas aukštojo mokslo sistemos aspektas." (p. 100)⁶ Taigi, prieinamumas turėtų būti suvokiamas kaip visa aibė sudedamųjų elementų. Bolonijos proceso dokumentuose aukštojo mokslo prieinamumas suvokiamas kaip visiems lygios galimybės patekti, tęsti ir baigti aukštąsias studijas. "Prieinamumas yra žemas, jei šansai patekti į aukštąją mokyklą ir ją sėkmingai baigti priklauso nuo tėvų socialinės padėties, neįgalumo, studento šeimyninės padėties (pvz., vaikų) ir kitų charakteristikų. Tad prieinamumas yra susijęs su studijų įperkamumu (gebėjimu padengti studijų kaštus), tačiau yra gerokai platesnė sąvoka."⁷

"Eurydice" ataskaitoje (2014) Studentų išlaikymas aukštosiose mokyklose turėtų būti kaip vienas pagrindinių indikatorių aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo sistemoje. Tikslas turėtų būti padėti kuo daugiau studentų tobulėti ir pabaigti mokslus. Šiame dokumente nurodoma problema, aktuali daugelyje Europos šalių - nesudaryta statistika rodanti, kiek studenų pabaigė mokslus sėkmingai, ir kiek studenų

---

⁴ Aukštojo mokslo prieinamumas. <http://www.mosta.lt/lt/naujienos/8-naujienos/143-aukstojo-mokslo-prieinamumas-lietuvoje-auga-taciau-ne-visiems-pakankamai> [žiūrėta 2015 03 23]

⁵ V. Bartuševičienė, J. Butkienė. Aukštojo mokslo studijų kokybės užtikrinimas Bolonijos proceso kontekste // "Mokslo Lietuvos" straipsniai, 2006, Nr. 16 (350). <http://moksloplius.lt/mokslo-lietuva/2006-2011/node/95.html> [žiūrėta 2015 03 23]

⁶ Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Lietuvos studijų būklės apžvalga. - Vilnius, 2013, p. 100.

⁷ Ten pat.

nesugebėjo pabaigti. Pastarajame dokumente taip pat akcentuojama finansinių galimybių gerinimo problema (p. 10).⁸

Taigi aukštojo mokslo politikoje kol kas per mažai atsižvelgiama į daugelį svarbių kompleksinių elementų, tokių kaip studentų ekonominė padėtis, socialinė kultūrinė aplinka ir kt. Aukštojo mokslo prieinamumas neturėtų priklausyti nuo tėvų socialinės padėties, neįgalumo, studento šeimyninės padėties bei kitų charakteristikų.

Toliau šiame skyrelyje apžvelgsime, kaip Bolonijos proceso eigoje formavosi aukštojo mokslo prieinamumo didinimo nuostatos, kaip jos siejasi su kitais bendros Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo strategijos elementais.

Bolonijos deklaracija – vienas pirminių ir pagrindinių Europos Sąjungos strateginių dokumentų siekiančių pagerinti aukštojo mokslo kokybę, suteikiant jai bendrus standartus. 1999m. Bolonijoje (Italija) deklaraciją „Europos aukštojo mokslo erdvė“ pasirašė 29 Europos šalių švietimo ministrai, tarp jų Lietuvos, Danijos bei Estijos švietimo ministrai. Šis dokumentas numatė pagrindinius tikslus ir gaires iki 2010 m., kuriant vieningą Europos aukštojo mokslo erdvę. Pagrindinis deklaracijoje užsibrėžtas tikslas - pasirinkti aiškią ir palyginamą laipsnių sistemą, pagrįstą dviem ciklais aukštajame moksle, įvedant kreditų sistemą, skatinant studentų ir dėstytojų mobilumą, bei užtikrinti aukštojo mokslo kokybę stiprinant Europos aukštojo mokslo idėją. Bolonijos deklaracijos nepateikia konkrečių priemonių, kaip turėtų būti įgyvendinami užsibrėžti tikslai, tačiau suteikia tvirtą politinį pagrindą ir nurodo valstybėms aiškią veiklos kryptį.

Šiuo dokumentu iki 2013m. buvo bendru nutarimu siekiami tokie tikslai (Bologna declaration, 1999):

- Įdiegti lengvai suprantamų ir palyginamų kvalifikacinių laipsnių, taip pat prie diplomų priedų sistemą, kad Europos piliečiams būtų lengviau įsidarbinti ir padidėtų Europos šalių aukštojo mokslo sistemų konkurencingumas tarptautiniu mastu;
- Įgyvendinamą sistemą grįsti dviem pagrindiniais ciklais – pradiniu ir baigiamuoju. Studijos antrame cikle tęsiamos tik sėkmingai užbaigus pirmąjį ciklą, kuris trunka ne trumpiau kaip trejus metus. Po pirmojo ciklo įgytas kvalifikacinis laipsnis bus pripažįstamas Europos darbo rinkoje kaip tam tikras kvalifikacijos lygis; antrasis ciklas turėtų baigtis magistro ir/arba daktaro laipsniu, kaip ir dabar yra daugelyje Europos šalių;

---

⁸ Modernisation of Higher Education in Europe. Access, Retention and Employability. European Commission, 2014, p.10.

- Studijų kiekiui įvertinti sukurti kreditų sistemą, tokią pat kaip ECTS (European Credit Transfer System), kaip tinkamą priemonę studentų mobilumui toliau skatinti. Kreditus būtų galima gauti ne tik aukštojo mokslo, bet ir kitose švietimo įstaigose, įskaitant visą gyvenimą trunkančias studijas, su sąlyga, kad jie bus pripažįstami atitinkamų priimančių universitetų;
- Skatinti mobilumą, padėti nugalėti kliūtis, trukdančias efektyviai lavintis ir nevaržomai judėti, **ypatingą dėmesį atkreipiant į tai, kad studijos, lavinimasis ir su tuo susijusios paslaugos būtų prieinamos studentams**, o dėstytojų, mokslininkų ir administracijos personalo mokslinis tiriamasis bei pedagoginis darbas Europoje būtų pripažįstamas ir tinkamai vertinamas.
- Remtis europinėmis aukštojo mokslo dimensijomis, kuriant integruotas mokymo, lavinimo ir mokslinių tyrimų programas, mobilumo ir institucijų bendradarbiavimo planus (The Bologna Declaration of 19 June, 1999).

Kaip matome, deklaracija atspindi bendro Europos aukštojo mokslo krypties paieškas ir sprendimo būdus. Nepaisant Europos valstybių vidinių skirtumų, Europos aukštojo mokslo sistemos susiduria su tais pačiais vidiniais ir išoriniais iššūkiais, susijusiais su aukštojo mokslo perspektyva, įsidarbinimo galimybėmis, kvalifikacijos įvairiose srityse stoka, tarptautiniu bendradarbiavimu ir kt. Pagrindinis siekis - pasiekti didesnę Europos aukštojo mokslo sistemų suderinamumą, o taip pat padidinti aukštojo mokslo konkurencingumą pasauliniu mastu, skatinant aukštojo mokslo **prieinamumą** bei mobilumą.

Praėjus dviems metams (2001m.) po Bolonijos deklaracijos pasirašymo, Europos ministrai, atsakingi už aukštojo mokslo plėtros koordinavimą (atstovaujantys 32 signatarus), susirinko Prahoje (Čekija), aptarti tai, kas yra įgyvendinta bei pasiekta, o tuo pačiu ir numatyti ateinančių metų veiklas bei nustatyti ateinančių metų prioritetus. Šiame susitikime ministrai patvirtino savo įsipareigojimus vykdyti Bolonijos deklaraciją ir pateikė tokius tolimesnės veiklos prioritetus (Prague communique, 2001):

- Suprantamų ir palyginamų akademinų laipsnių sistemos pritaikymas.
- Dviejų pakopų aukštojo mokslo sistemos plėtra.
- Kreditų sistemos įsteigimas.
- Mobilumo plėtra. Šiame kontekste pirmą kartą paminėta *socialinės dimensijos*⁹ sąvoka, pabrėžiant ypatingo dėmesio poreikį judumo kliūtims pašalinti.

Šiame susitikime taip buvo atkreiptas dėmesys į europinį bendradarbiavimą ir jo tolimesnį skatinimą. Buvo atkreiptas dėmesys, jog Europos akademinis pagrindus apibūdina žinių ekonomikos,

---

⁹ Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague. Towards the European Higher Education Area. -2001, p. 2, 3.

žinių visuomenės ir mokymosi visą gyvenimą strategijos. Nebuvo pamiršta ir studentų indėlio svarba formuojant ir plėtojant Europos aukštojo mokslo erdvę. Siekiama, kad ateities akademinė kokybė atitiktų darbo rinkos paklausą ir užtikrintų įsidarbinimo absolventams galimybes. Aukštojo mokslo prieinamumo studentams klausimų svarba iškelta nebuvo.

2003 m. rugsėjo 19 d., aukštojo mokslo ministrai iš 33 Europos valstybių susitiko dar kartą Berlyne (Vokietija), kad įvertinę atliktus žingsnius, išsikeltų tolimesnius prioritetus ir uždavinius ateinantiems metams. Taip buvo kontroliuojama ir paspartinta Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės formavimas. Iki sekančio susitikimo 2005 m. buvo nustatytos prioritetingos veiklos sritys (Berlin communique, 2003);

- Mobilumo skatinimas.
- Kreditų sistemos sukūrimas. Dar kartą buvo akcentuojama Europos kreditų įskaitymo sistema (ECTS).
- Kokybės užtikrinimas.
- Diplomų struktūros: dviejų pagrindinių pakopų sistemos įgyvendinimas.
- Diplomų pripažinimas: aiškių ir lengvai palyginamų diplomų sistemos sukūrimas.

Šiame susitikime buvo pabrėžiama studentų reikšmė ir vaidmuo aukštojo mokslo valdymo procese. Akcentuojama, jog studentai - tai pilnaverčiai partneriai, kurie reikšmingai prisideda kuriant bei valdant aukštąjį mokslą, todėl turi būti užtikrintos sąlygos jų dalyvavimui.¹⁰ Buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad ir toliau reikia aukštojį mokslą daryti patrauklesnį bei plėtoti stipendijų programas trečiojo pasaulio šalių studentams.

Komunikato preambulėje akcentuojama *socialinės dimensijos* svarba: ministrai skatino gerinti aukštojo mokslo socialines charakteristikas stiprinant socialinę sąveiką, **mažinant socialines ir lyties nelygybes** nacionaliniu ir Europiniu lygiu.¹¹

2005m. Bergene (Norvegija) dar kartą susitikus visų valstybių ministrams, buvo dar kartą patikslinti Europos aukštojo mokslo erdvės plėtojimo prioritetai ir tikslai iki 2010m. Čia buvo aptariami šie esminiai klausimai (Bergen communique, 2005):

---

¹⁰ Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. "Realising the European Higher Education Area". - 2003, p.5. Internetinė prieiga:

http://www.ehea.info/Uploads/about/Berlin_Communique1.pdf [žiūrėta 2015 03 29]

¹¹ Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin. "Realising the European Higher Education Area". - 2003, p. 1. Internetinė prieiga: http://www.ehea.info/Uploads/about/Berlin_Communique1.pdf [žiūrėta 2015 03 29]

- Laipsnių sistema. Buvo aptartos galimybės diegti tris pakopas apimančią sistemą.
- Kokybės užtikrinimas. Pagrindiniai bruožai – sukurti vidaus ir išorės kokybės vertinimo standartus, Registrų komitetą, rengti Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo forumą. Taip pat buvo akcentuojamas siekis stiprinant tarptautinį bendradarbiavimą ir studentų dalyvavimą.
- Laipsnių pripažinimas. Užtikrinti, kad būtų teisingai pripažįstami laipsniai visoje Europoje ir už jos ribų, taip suteikiant galimybes platesniam studentų mobilumui ir paprastesniam įsidarbinimui.

Ministrai susitikimo metu jau atskirai išskyrė ir socialinės dimensijos sritį. **Šalys įsipareigojo siekti vienodai prieinamo aukštojo mokslo**, užtikrinti geras gyvenimo ir studijų sąlygas. **Taip pat užtikrinti finansine priemones, leidžiančias aukštąjį mokslą padaryti prieinamesniu ir patrauklesniu.**¹² Šiame komunikate įvyko lūžis, kuris įtakojo socialinės dimensijos aukštojo mokslo prieinamumo kontekste svarbos iškėlimą.

2007m. Londone (Anglija (London communique, 2007)) vėl buvo sušaukta ministrų konferencija. Joje daugiausia dėmesio buvo skiriama Europos kokybės užtikrinimo agentūrų registriui, doktorantūros nuostatų kūrimui ir užsibrėžtų tikslų įgyvendinimui. Buvo pastebėta, jog visos valstybės, pasirašiusios deklaraciją, daro didelį progresą mobilumo, laipsnių struktūros bei pripažinimo, kvalifikacijų struktūros bei kokybės užtikrinimo srityse. Taip pat labai išplėstas *socialinės dimensijos* suvokimo laukas: kaip ir Bergeno komunikate, buvo pabrėžiama socialinės sąveikos svarba, nelygybės mažinimo būtinybė. Tačiau Londono komunikatas akcentuoja **individų potencialo skatinimą, visuotinį siekį, kad studentų įstojimas, dalyvavimas ir aukštojo mokslo įgyjimas turėtų atspindėti visuomenės sluoksnių įvairovę. Aukštasis mokslas turėtų būti prieinamas visiems, nepaisant studentų socialinio, ekonominio statuso.**¹³ Komunikate buvo labai aiškiai apibrėžtas socialinės dimensijos tikslas: „Aukštasis mokslas turėtų vaidinti esminį vaidmenį skatinant socialinę sanglaudą, mažinant socialinius skirtumus ir didinant žinių, įgūdžių ir gebėjimų lygmenį visuomenėje. Todėl politikos tikslas yra maksimaliai plėsti žmogaus galimybes, kad jis asmeniškai tobulėtų ir prisidėtų kuriant darnią ir demokratišką, žiniomis grįstą visuomenę. Mes pritariame socialiniam siekiui, kad studentai, ateinantys į aukštąjį mokslą, dalyvaujantys jame ir baigiantys bet kurio lygmens studijas, turėtų atspindėti mūsų visuomenės įvairovę. Mes dar kartą patvirtiname, kad svarbu, jog studentai be socialinio ar ekonominio pobūdžio kliūčių galėtų baigti studijas.

¹² Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. The European Higher Education Area - Achieving the Goals. Bergen. - 2005, p. 4. internetinė prieiga: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Bergen_Communique1.pdf [žiūrėta 2015 03 29]

¹³ London Communiqué. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world. - 2007, p. 5,6. Internetinė prieiga: <https://www.eqar.eu/fileadmin/documents/bologna/London-Communique-18May2007.pdf> [žiūrėta 2015 03 29]

Ir toliau skatinsime teikti atitinkamą pagalbą studentams, kurti lankstesnius mokymo būdus siekiant aukštojo išsilavinimo ir studijuojant, plėsti lygiomis teisėmis pagrįstą dalyvavimą visų lygmenų studijose.“

Taigi, socialinė dimensija taip pat yra neabejotinai susijusi su nacionaline finansinių priemonių praktika. Europos aukštojo mokslo erdvėje matyti didelė mokesčio už mokslą ir paramos sistemų įvairovė. Realybėje situacijos varijuoja nuo tokių, kur nė vienas studentas nemoka už mokslą ir dauguma gauna finansinę paramą, iki tokių, kur visi moka už mokslą ir tik kai kurie gauna finansinę paramą. Mokesčio ir paramos lygis šalies viduje ir tarp šalių taip pat labai skiriasi skirtingose šalyse. Todėl EAME studentai studijuoja labai skirtingomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis.¹⁴

Keliant prioritetinius klausimus 2007- iesiems metams, *socialinė dimensija* išskirta kaip viena iš esminių - akcentuotinių, tirtinų sričių. Galima teigti, kad Londono komunikate pirmą kartą aukštojo mokslo prieinamumas suvoktas ir analizuotas tokia plačia kontekste.

2009 m. Naujajame Luvene (Belgija) surengtas pirmasis Bolonijos politikos forumas. Jame dalyvavo 46 Bolonijos proceso šalių nariai, kitų žemynų valstybių, nepriklausančių Bolonijos procesui, atstovai ir nevyriausybinų organizacijų atstovai.

Forumo dalyviai sutarė dėl pagrindinių principų didinant aukštojo mokslo vaidmenį visuomenių vystymesi:

1. mokymasis visą gyvenimą **ir lygių mokymosi galimybių prieinamumas**;
2. viešosios investicijos į aukštąjį mokslą, nepaisant ekonomikos krizės;
3. tarptautiniai mainai aukštajame moksle, grindžiami akademinėmis vertybėmis siekiant dėstytojų, tyrėjų ir studentų mainų balanso ir nešališkos produktyvios „protų cirkuliacijos“, kaip alternatyvos „protų nutekėjimui“.

Šio komunikato dešimtmečio prioritėtinėse srityse išskiriama *socialinė dimensija*: **nešališkas aukštojo mokslo prieinamumas ir įgyjimas**. Kaip ir Londono komunikate akcentuotinas **Europos populiacijos įvairovės atsispindėjimas aukštojo mokslo sektoriuje**, kokybiškas aukštasis mokslas **visiems**. Vėlgi iškeliamas aukštojo mokslo **prieinamumas visoms žmonių grupėms** klausimas. **Šiuo aspektu išreiškiamas mokymosi aplinkos pritaikymo įvairiems studentams skatinimas**. Kiekviena šalis įpareigojama išsikelti apskaičiuojamus tikslus minėtu klausimu.

---

¹⁴Europos Aukštojo mokslo erdvė 2012m. Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita. 2012, p. 7.

2010 m. kovo mėn. Vienoje įvyko antrasis Bolonijos politikos forumas, kuriame dalyvavo 47 valstybių ir 8 patarėjų narių, taip pat kitų žemynų valstybių ir suinteresuotųjų nevyriausybinė organizacijų atstovai. Pagrindinės forumo diskusijų temos:

- aukštojo mokslo sistemos ir pačios aukštosios mokyklos turi reaguoti į augančius poreikius ir lūkesčius, siekti bendradarbiavimo ir konkuravimo tarptautinėje erdvėje pusiausvyros;
- Bolonijos procese dalyvaujančios šalys turi palaikyti tarpusavio ryšius, keistis informacija ir veikti kartu, įskaitant pasirengimą kitam Bolonijos politikos forumui;
- būtina pasauliniu mastu remti studentų dialogą.

Konferencijoje analizuojamos sritys socialinės dimensijos klausimais:

1. Aukštojo mokslo prieinamumas nepakankamai reprezentuojamoms studentų grupėms;
2. Būdai pagerinti situaciją studentams su negalia;
3. Įvairūs būdai ir formos būsimų studentų profesiniam orientavimui ir konsultavimui;
4. Nacionalinių veiksmų planų pavyzdžiai socialinės dimensijos kontekste.

Apibendrinus, šalys skatinamos didinti pastangas *socialinės dimensijos* kontekste tam, kad **suteikti vienodas galimybes visiems studentams įgyti kokybišką aukštąjį mokslą. Ypatingas dėmesys skiriamas nepakankamai atstovaujamų grupių dalyvavimo aukštajame moksle sąlygų gerinimui.**¹⁵ Todėl galima konstatuoti, kad aukštojo mokslo prieinamumu, šioje srityje kylančiomis problemomis ir jų sprendimo gairėmis, yra ir bus rūpinamasi, kadangi aukštojo mokslo įtaka, nauda individui yra akivaizdi ir nenuginčijama.

2012 m. balandžio mėnesį Bukarešte vyko jau 8-oji Europos aukštojo mokslo erdvės šalių ministrų konferencija. Į šią Bolonijos proceso konferenciją buvo sukviesti ir aukštojo mokslo politikos formuotojai, aukštųjų mokyklų organizacijų vadovai ir kiti atstovai vertino, kaip įgyvendinami Europos aukštojo mokslo erdvės tikslai bei numatė tolesnes Bolonijos proceso kryptis.

Bukarešto komunikate minima Europą ištikusi ekonominė ir finansinė krizė, apgailestaujant, kad ši turi įtakos ir aukštojo mokslo finansavimui, bedarbystės atsiradimui atskirose šalyse. Kalbama apie pokyčius, kuriuos nulėmė Bolonijos procesas. Pabrėžiamas **kokybiško aukštojo mokslo prieinamumas visiems. Aukštojo mokslo prieinamumas** įvardijamas kaip **visuomeninio progreso ir ekonominio augimo** prielaida. Kaip ir prieš tai analizuotuose komunikatuose, minimas aukštojo mokslo prieinamumas

---

¹⁵ Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area. -2010, 11th paragraph. Internetinė prieiga: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/documents/budapest-vienna_declaration.pdf [žiūrėta 2010 03 29]

visoms žmonių grupėms, užsibrėžiamas tikslas dėti visas pastangas tam, kad nepakankamai atstovaujamos grupės galėtų siekti aukštojo mokslo, tokiu būdu gerinant socialinės dimensijos situaciją. Vėlgi skatinama sumažinti nelygybę. Studentas ir jo poreikiai iškeliami į prioritetinę liniją.

Europos aukštojo mokslo erdvės šalių ministrų konferencijoje patvirtintuose dokumentuose (Bukarešto komunikate (EN); Akademinio mobilumo skatinimo strategijoje (angl. „Mobility for Better Learning“ (EN)) iškelti trys pagrindiniai tikslai, kurių bus siekiama iki kitos 2015-ųjų Bolonijos proceso valstybių švietimo ekspertų konferencijos Jerevane (Armėnija): *kokybiškesnis aukštasis mokslas, geresni absolventų įsidarbinimo rodikliai, veiksmingesnė mobilumo sistema kokybiškesniam mokymuisi.*

Apibendrinant įvykių seką, galima iškirti šiuos esminius faktorius (1 lentelė):

1 lentelė. Bolonijos proceso dokumentų chronologinė seka¹⁶

1998	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2010	2012	2015
Sorbonos deklaratija	Bolonijos deklaratija	Praho komunikatas	Berlyno komunikatas	Bergeno komunikatas	Londono komunikatas	Leveno ir Naujojo Luveno komunikatas	Budapešto – Vienos deklaracija	Bukarešto komunikatas; Akademinio mobilumo skatinimo strategija	Ministrų konferencija Jerevane, Armėnijoje
Studentų ir dėstytojų mobilumas	Studentų, dėstytojų, mokslininkų ir administracijos darbuotojų mobilumas	Socialiniai mobilumo aspektai	Paskolų ir stipendijų perkeliavimas; mobilumo rodiklių gerinimas	Dėmesys vizoms ir leidimams dirbti	Vizų ir leidimų dirbti, pašalpų sistemų ir pripažinimo sunkumai	Studentų mobilumo rodiklis 2020 m. – 20 proc.	Užtikrinti aukštojo mokslo kokybę ir kurti kvalifikacijų sąrangą	1-asis siekis - kokybiškesnis aukštasis mokslas;	Bus vertinama pažanga: Investicijose į aukštąjį mokslą
Dviejų pakopų studijų sistema	Aiškūs ir palyginami laipsniai	Nešališkas pripažinimas; pripažįstamų jungtinių laipsnių įdiegimas	Doktorantūra, kaip trečioji studijų pakopa; laipsnių ir dalinių studijų pripažinimas; jungtiniai laipsniai	Patvirtinta EAME kvalifikacijų sistema; pradėtos kurti nacionalinės kvalifikacijų sistemos	Nacionalinės kvalifikacijų sistemos – iki 2010 m.	Nacionalinės kvalifikacijų sistemos – iki 2012 m.	Aukštojo mokslo sistemos analizė ir pačios aukštosios mokyklos reakcija į augančius poreikius ir lūkesčius	2-asis siekis - geresni absolventų įsidarbinimo rodikliai	Vertinama pažanga studijų kokybės srityje.
		Socialiniai aspektai	Vienodas studijų prieinamumas	Daugiau dėmesio socialiniams aspektams	Įsipareigojimas parengti nacionalinius veiklos planus, pagrįstus stebėsena	Nacionaliniai socialinių aspektų rodikliai – įvertinti iki 2020 m.	Bendradarbiavimo ir konkuravimo tarptautinėje erdvėje pusiausvyros siekis	3-asis siekis - stipresnė mobilumo sistema efektyvesniam mokymuisi.	Įsidarbinimo galimybių didinimas Europos reikmėms patenkinti

¹⁶ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai // EAME dokumentai, priimti Bukarešto ministrų konferencijoje 2012 m. – 2013.

1998	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2010	2012	2015
Sorbonos deklaracija	Bolonijos deklaracija	Praho komunikatas	Berlyno komunikatas	Bergeno komunikatas	Londono komunikatas	Leveno ir Naujojo Luveno komunikatas	Budapešto – Vienos deklaracija	Bukarešto komunikatas; Akademinio mobilumo skatinimo strategija	Ministrų konferencija Jerevane, Armėnijoje
		Mokymasis visą gyvenimą (MVG)	Nacionalinės MVG politikos reguliavimas; ankstesnio mokymosi pripažinimas (AMP)	Lankstūs aukštojo mokslo įgijimo būdai	Aukštojo mokslo svarbos mokymuisi visą gyvenimą supratimas; partnerystė įdarbinimo galimybės didinti	MVG – visuomenės atsakomybė, kuriai būtina gera partnerystė; kvietimas gerinti įdarbinimo galimybes	Bolonijos procese dalyvaujančių šalių tarpusavio ryšiai, užtikrinant informacijos pasikeitimą ir veikimą kartu.		Mobilumo skatinimas siekiant geresnių akademinų rezultatų
Kreditų teikimas	Kreditų sistema (EKPS)	EKPS ir diplomo priedėlis (DP)	EKPS – kreditų kaupimui		Socialinės dimensijos svarbos iškelimas.	Tolesnis Bolonijos proceso priemonių įgyvendinimas	Dialogų apie paramą studentams svarba.		Ir kt.
	Europos bendradarbiavimas kokybės užtikrinimo srityje	Bendradarbiavimas kokybės užtikrinimo ir profesinio pripažinimo srityje	Kokybės užtikrinimas instituciniu, nacionaliniu ir europiniu lygiu	Patvirtintos Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatos ir gairės	Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo registro kūrimas	Kokybė – svarbiausias EAME akcentas			
Žinių Europa	Europiniai aukštojo mokslo aspektai	EAME patrauklumas	Aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų ryšys	Tarptautinis bendradarbiavimas, pagrįstas darnaus vystymosi vertybėmis	Patvirtinta Bolonijos proceso pasaulinės plėtros strategija	Pasaulio politinio dialogo stiprinimas per Bolonijos politikos forumą			

Šaltinis: adaptuota pagal : Vilniaus Universitetetas, Kokybės vadybos centras. Bolonijos proceso dokumentų chronologinė seka.

17

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kokie esminiai klausimai buvo nagrinėti, analizuoti siekiant gerinti aukštojo mokslo prieinamumo lygį. Esminiais klausimais, kurie vyrauja visuose komunikatuose, deklaracijose, strategijose, būtų galima išskirti šiuos:

¹⁷ Internetinė prieiga: <http://www.kvc.cr.vu.lt/site/?q=node/12> . [Žiūrėta 2015-02-21]

- Bendradarbiavimas;
- Mobilumas;
- Mokymosi visą gyvenimą svarbos supratimas;
- Įdarbinimo galimybių didinimas;
- Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimas;
- Dėmesys vizoms ir leidimams dirbti ;
- **Socialinės dimensijos svarba;**
- Ir kiti aspektai.

Vienodas studijų prieinamumas visiems bei lankstūs aukštojo mokslo įgijimo būdai – du aspektai, kurie labai svarbūs aukštojo mokslo prieinamumo gerinimui aptarti Berlyno ir Bergeno komunikatuose. Taip pat svarbus socialinės dimensijos svarbos iškėlimas Berlyno komunikate, toliau analizuojamas Bergeno, Londono ir Leveno ir Naujojo Luveno komunikatuose.

Taigi galima teigti, jog Bolonijos procesas vienija į šį procesą įsitraukusių šalių aukštojo mokslo politiką. Bendra aukštojo mokslo politika apima daug siekinių, tokių kaip studijų kokybės gerinimą valstybiniu ir tarptautiniu lygiu, ekonominius, socialinius ir finansinius išteklius, institucinį aukštųjų mokyklų tvarkymąsi, visuomeninių kokybės vertybių prisiėmimą, asmenų norinčių mokytis ir tobulėti įtraukimą, jų vertinimą ir rėmimą. Bolonijos procesas nėra vienkartinis valstybių susitarimas, o nuolat stebimas, kontroliuojamas ir prižiūrimas visų Europos šalių švietimo ekspertų politinis reiškinys, kuris oficialiai aptariamas kas kelis metus bendrose organizuojamose tarptautinėse konferencijose, siekiant užtikrinti bendrą Europos aukštojo mokslo erdvės stabilumą ir kokybę, atsižvelgiant į besikeičiančius aplinkos veiksnius.

Apibendrinant aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo vietą kiekviename iš prieš tai analizuotų komunikatų ir deklaracijų, duomenis galima sugrupuoti taip:

2 lentelė. Aukštojo mokslo prieinamumas Bolonijos proceso dokumentuose

<i>Dokumentas</i>	<i>Aukštojo mokslo prieinamumas</i>
Bolonijos deklaracija (1999)	<ul style="list-style-type: none"> • studijų, lavinimosi ir su tuo susijusių paslaugų <i>prieinamumas</i> studentams; • pagrindinis siekis - didesnis Europos aukštojo mokslo sistemų suderinamumas, o taip pat padidintas aukštojo mokslo konkurencingumas pasauliniu mastu, skatinant aukštojo mokslo <i>prieinamumą</i> bei mobilumą.
Praho komunikatas (2001)	<ul style="list-style-type: none"> • Aukštojo mokslo prieinamumo studentams klausimų svarba atskirai iškelta nebuvo. • Mobilumo plėtros kontekste pirmą kartą paminėta <i>socialinės dimensijos</i> sąvoka, pabrėžiant ypatingo dėmesio poreikį judumo kliūtims pašalinti.
Berlyno komunikatas (2003)	<ul style="list-style-type: none"> • akcentuojama <i>socialinės dimensijos</i> svarba: ministrai skatino gerinti aukštojo mokslo socialines charakteristikas stiprinant socialinę sąveiką, mažinant socialines ir lyties nelygybes nacionaliniu ir Europiniu lygiu.
Bergeno komunikatas (2005)	<ul style="list-style-type: none"> • Šalys įsipareigojo: siekti vienodai <i>prieinamo</i> aukštojo mokslo, užtikrinti geras gyvenimo ir studijų sąlygas. Taip pat užtikrinti finansine priemone, leidžiančias aukštąjį mokslą padaryti prieinamesniu ir patrauklesniu. • Šiame komunikate įvyko lūžis, kuris įtakojo <i>socialinės dimensijos</i> aukštojo mokslo prieinamumo kontekste svarbos išskėlimą.
Londono komunikatas (2007)	<ul style="list-style-type: none"> • Labai išplėstas <i>socialinės dimensijos</i> suvokimo laukas: pabrėžiama socialinės sąveikos svarba, nelygybės mažinimo būtinybė. • Akcentuojamas individų potencialo skatinimas, visuotinis siekis, kad studentų įstojimas, dalyvavimas ir aukštojo mokslo įgyjimas turėtų atspindėti visuomenės sluoksnių įvairovę. Aukštasis mokslas turėtų būti prieinamas visiems, nepaisant studentų socialinio, ekonominio statuso. • Keliant prioritetinius klausimus 2007 -iesiems metams, <i>socialinė dimensija</i> išskirta kaip viena iš esminių - akcentuotinių ir tirtinų sričių. • Londono komunikate pirmą kartą aukštojo mokslo prieinamumas suvoktas ir analizuotas tokia plačia kontekste.
Leveno ir Naujojo Luveno komunikatas (2009)	<ul style="list-style-type: none"> • akcentuojamas mokymasis visą gyvenimą ir lygių mokymosi galimybių <i>prieinamumas</i>; • komunikato dešimtmečio prioritėtinėse srityse išskiriama

<i>Dokumentas</i>	<i>Aukštojo mokslo prieinamumas</i>
	<p><i>socialinė dimensija</i>: nešališkas aukštojo mokslo prieinamumas ir įgyjimas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Europos populiacijos įvairovės atsispindėjimas aukštojo mokslo sektoriuje, • kokybiškas aukštasis mokslas visiems. • aukštojo mokslo prieinamumas visoms žmonių grupėms klausimas. Šiuo aspektu išreiškiamas mokymosi aplinkos pritaikymo įvairiems studentams skatinimas. • Kiekviena šalis įpareigojama išsikelti apskaičiuojamus tikslus minėtu klausimu.
Budapešto - Vienos deklaracija (2010)	<ul style="list-style-type: none"> • deklaracijoje šalys skatinamos didinti pastangas <i>socialinės dimensijos</i> kontekste tam, kad: • suteikti vienodas galimybes visiems studentams įgyti kokybišką aukštąjį mokslą. • ypatingas dėmesys skiriamas nepakankamai atstovaujamų grupių dalyvavimo aukštajame moksle sąlygų gerinimui.
Bukarešto komunikatas; Akademinio mobilumo skatinimo strategija (2012)	<ul style="list-style-type: none"> • pabrėžiamas kokybiško aukštojo mokslo prieinamumas visiems. • aukštojo mokslo prieinamumas įvardijamas kaip visuomeninio progreso ir ekonominio augimo prielaida. • aukštojo mokslo prieinamumas visoms žmonių grupėms, • užsibrėžiamas tikslas - dėti visas pastangas tam, kad nepakankamai atstovaujamos grupės galėtų siekti aukštojo mokslo, tokiu būdu gerinant socialinės dimensijos situaciją. • skatinama sumažinti nelygybę

(Lentelė sudaryta autoriaus)

Kaip matome, Berlyno komunikate yra išskiriamas aukštojo mokslo socialinis klausimas, Bergeno komunikate galima pastebėti svarbų lūžį - konceptualų *socialinės dimensijos* išskėlimą. Londono komunikate *socialinė dimensija* - aukštojo mokslo prieinamumas tampa vienu svarbiausių klausimų. Šis klausimas liks vienu esminiu ir ateityje, kadangi 2012- 2015 metams viena prioritetinių sričių įvardijamas prieinamumo ir aukštojo mokslo baigimo koeficiento didinimui skirtos politikos stiprinimas.¹⁸

Tikslinga toliau panagrinėti *socialinės dimensijos* įgyvendinimo realijas pateikiamas įvairiose Bolonijos proceso atasakaitose.

¹⁸ Bucharest Communiqué. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. - 2012, p. 5.

Tai, kiek sistemos pajėgia patenkinti studentų poreikius ir suteikti jiems pakankamas paslaugas, siekiant paremti juos studijų metu, taip pat yra esminis socialinės dimensijos klausimas. Ataskaitoje¹⁹ (2012) nurodyta, kad studentams skirtoms paslaugoms būdingas didelis priemonių nevienodumas. Nors anot centrinių valdžios institucijų pateiktos informacijos daugumoje EAME (Europos aukštojo mokslo srityje) šalių aukštojo mokslo institucijos užtikrina santykinai plataus spektro paslaugų studentams teikimą, pagal ataskaitas negalima tiksliai įvertinti, ar šios paslaugos yra prieinamos visiems studentams, ir kiek jos atitinka įvairių studentų poreikius. Šį duomenų trūkumą reikia ištaisyti būsimose ataskaitose.²⁰

Galima teigti, kad siekiant sėkmingo mokymosi, turint omenyje socialinės dimensijos svarbą, svarbiausi faktoriai yra šie: studento gebėjimai, materialūs ir nematerialūs išteklių (socialiniai ir kultūriniai) ir galimybės buvimas. Lygiai taip pat įtakos turi ir kiti nemažiau svarbūs elementai, tokie kaip socialinis faktorius, įkvėpimas, tam tikros studijoms sudaromos sąlygos (pavyzdžiui, pusiausvyra tarp darbo ir studijų).²¹ Gali būti įvairių loginių pagrindimų, kurie pabrėžia socialinės dimensijos svarbą, prioritetingas sritis. Trys pagrindinės pateiktos lentelėje:

3 lentelė. Socialinės dimensijos svarbos loginis pagrindimas trimis aspektais.

Socialinis teisingumas	Nei vienas studentas neturėtų būti pranašesnis, ar ne toks pranašus kito studento atžvilgiu, akcentuojant tam tikras aplinkybes, kurios nuo pačio studento nepriklauso (pavyzdžiui, socioekonominis pagrindas, lytis, rasė, migraciniai aspektai). Kadangi žemas išsilavinimas dažnai koreliuoja su skurdu, socialinės atskirties rizika, lygių galimybių garantavimas gali ištaisyti socialinės nelygybės padarytą žalą kuriant teisingesnę visuomenę.
Ekonominis vystymasis	Akcentuojamas faktas, kad didinat dalyvavimą aukštajame moksle tas žmonių grupes, kurios yra nepakankamai atstovaujamos, bus

¹⁹ Europos Aukštojo mokslo erdvė 2012m. Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita. 2012, p. 7.

²⁰Ten pat, p. 7.

²¹Socialinė dimensija. Internetinė priega: <http://www.pl4sd.eu/index.php/the-social-dimension/what-is-the-social-dimension> žiūrėta 2015-02-21

	skatinami tam tikri žmonių potencialai ir talentai. O pastarieji juk egzistuoja visoje žmoniijoje, kuri prisideda prie žmogiškųjų išteklių ir konkurencingumo didinimo aukštojo mokslo ekonomikos kontekste.
Socialinis vystymasis	Skatinant dalyvavimą aukštajame moksle tas žmonių grupes, kurios yra nepakankamai atstovaujamos, bus gaunama kur kas didesnė nauda bendrąja prasme, įskaitant socialinę sanglaudą, tarpusavio pasitikėjimo stiprinimą, visuomenės sveikatos gerinimą, valstybės pajamų (per mokesčius) didinimą, didesnę pilietinį ir politinį aktyvumą, ir pan.

Šaltinis: Sudaryta pagal "Arguments for Prioritising the Social Dimension".²²

Apibendrinant pateiktus duomenis (3 lentelė) galima teigti, kad kalbant apie socialinės dimensijos svarbą reikėtų akcentuoti tris pagrindines ir viena kitą papildančias sritis, t.y., socialinį teisingumą, kurio idėja skatina aukštojo mokslo prieinamumą kiekvienos socialinės grupės atstovams, nepaisant jokių aplinkos faktorių; taip pat ekonominį vystymąsi, kurio augimui įtakos turi kiekvieno socialinio vieneto potencialo pastebėjimas, paskatinimas, išryškimas. Ir socialinį vystymąsi, kuris pabrėžia kiekvieno žmogaus teikiamą naudą šaliai plačiąja to žodžio prasme ir kartu išryškinant galimus potencialus atskiroms sritims.

„Eurydice“ ataskaitoje (2011)²³ teigiama, kad metodai, taikomi Europoje, siekiant plėsti dalyvavimą aukštajame moksle, smarkiai skiriasi. Vienos šalys sutelkia dėmesį į priemones didinti nepakankamai atstovaujama grupių dalyvavimą aukštajame moksle. Tuo tarpu kitos šalys taiko bendruosius metodus didinant ir plečiant bendrą dalyvavimą. Šios tikisi, kad dėl to padidės ir socialiai

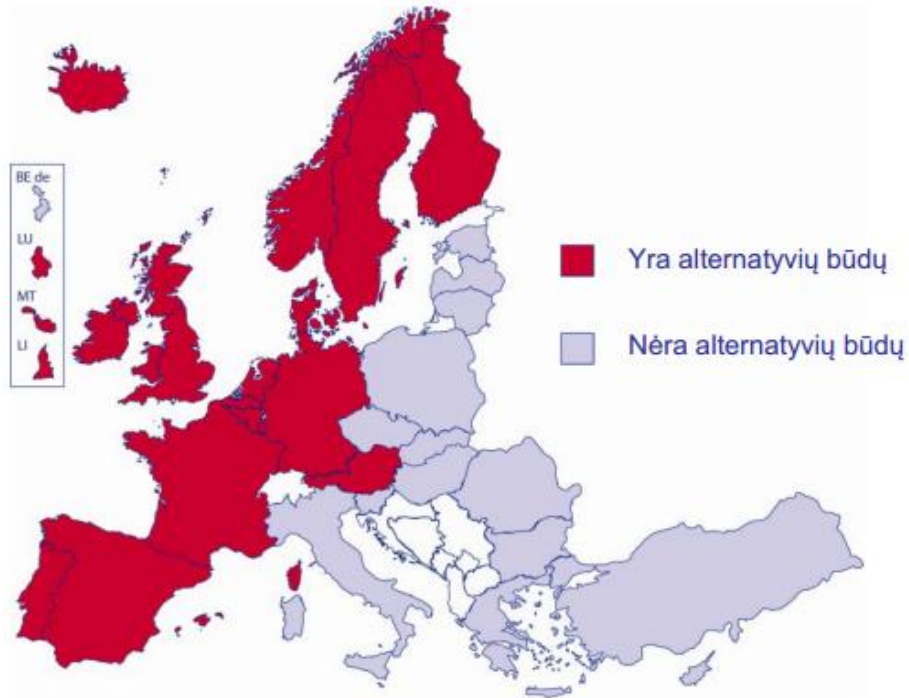
²² Internetinė prieiga: <http://www.pl4sd.eu/index.php/the-social-dimension/arguments-for-prioritising-the-social-dimension>. Žiūrėta: 2015-02-21.

²³ „Eurydice“ – šis tinklas teikia informaciją apie Europos švietimo sistemas ir politiką bei jų analizę. Nuo 2011 m. tinklą sudaro 37 nacionaliniai skyriai, veikiantys 33 šalyse, kurios dalyvauja ES Mokymosi visą gyvenimą programoje (ES valstybės narės, ELPA šalys, Kroatija ir Turkija). Tinklą koordinuoja ir valdo ES Švietimo, audiovizualinio sektoriaus bei kultūros vykdomoji agentūra Briuselyje, rengianti leidinius ir duomenų bazes.

pažeidžiamų grupių dalyvavimas. Galima išskirti ir trečią grupę, kur derinamos ir bendrosios, ir tikslinės priemonės.

Galime matyti (1 paveikslas), aiškią geografinę ribą tarp Europos šalių, kurios įgyvendina alternatyvius paramos socialiai jautrioms studentų grupėms būdus ir šalių, kurios tokių alternatyvų netaiko. Šioje srityje pažangiausios – Vakarų Europos aukštojo mokslo sistemos. Daugelis šalių, nenumatančių alternatyvių būdų siekti aukštojo mokslo, taip pat nereglamentuoja neformaliojo mokymosi ir savišvietos pripažinimo bei patvirtinimo.²⁴

1 pav. Europos šalys taikančios alternatyvius būdus plečiant dalyvavimą aukštajame moksle.

Šaltinis: „Eurydice“.

Remiantis 2012 metų Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaitos duomenimis²⁵, lygių galimybių idėja dar nėra įgyvendinta. Tai nereiškia, kad nėra jokio progreso minėtoje srityje, tačiau vis dar yra tam tikros sritys, kurios reikalauja daug pastangų. Taip pat tyrime teigiama, kad auginačiųjų vaikus situacija turi didelės įtakos galimybėms siekti aukštojo mokslo. Kai kuriose šalyse migraciniai aspektai yra tapę kliūtimis siekiant aukštojo mokslo. Tačiau visos šalys - dalyvės stengiasi eiti situacijos gerinimo linkme: skatinant studentus yra taikoma įvairi finansinė parama, taikoma speciali priėmimo tvarka. Kalbant apie

²⁴ “Eurydice”. Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and Social Dimension. 2011, p. 24-25.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_reports_en.php

²⁵ The European Higher Education Area in 2012. Bologna Process Implementation Report, 2012, p. 100.

bendrą finansavimo sistemą, bendros išvados visoms šalims nėra pateikta, kadangi situacija yra labai skirtinga. Aišku tik viena – finansavimo sistema yra vienas esminių aspektų socialinės dimensijos klausimu.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinė dimensija yra procesas, kurio metu plečiamas aukštojo mokslo prieinamumas kuo įmanoma didesnei gyventojų daliai. Šiuo aspektu labai svarbu, kad studentai turėtų galimybę baigti studijas be jokių kliūčių susijusių su socialine, ar ekonomine padėtimi. Taigi, esminis tikslas – nelygybės panaikinimas siekiant aukštojo mokslo įvairiomis priemonėmis, pirmiausia – finansinėmis. Socialinės dimensijos kontekste taip pat svarbūs studento gebėjimai, motyvacija, nematerialūs ištekliai ir, žinoma, galimybės buvimas. Todėl reikėtų išskirti pagrindines socialinės dimensijos gaires – socialinį teisingumą, ekonominį bei socialinį vystymąsi.

Aptarus Bolonijos proceso esmę, socialinės dimensijos realijas, labai svarbu įsigilinti į realius faktorius atskleidžiančius esamą situaciją. Kas buvo daroma siekiant įgyvendinti anksčiau minėtus tikslus aukštojo mokslo srityje?

Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema (ECTS) buvo vienas pirmųjų Bolonijos proceso įgyvendinimo įrankių. Pastaroji palengvino studentų judumo galimybes, ji pamažu kito ir tapo įrankiu informacijai apie studento studijas kaupti, įgytoms kompetencijoms palyginti, kvalifikacijai įvertinti ir pripažinti. Diegiant ECTS Lietuvoje, vadovaujamosi „Tuning“ metodika. „Tuning“ projektas pateikia metodologiją, kaip (at)naujinti, kurti, įgyvendinti ir įvertinti studijų programas kiekvienoje iš Bolonijos proceso pakopų. Ši metodologija pasiteisino ir pasauliniu mastu, nes ją išbandžius keliuose žemynuose buvo sulaukta puikių rezultatų.²⁶ Vienas pagrindinių tikslų, kurio nuo pat pradžių siekė visos „Tuning“ projekte, peraugusiame į procesą, dalyvaujančios aukštojo mokslo institucijos, – sukurti „bendrą kalbą“, t.y. įrankius bendram suvokimui pasiekti, atrasti sąlyčio taškus, padedančius palyginti aukštojo mokslo sistemas, ir kartu išsaugoti skirtingų šalių sistemų įvairovę bei atskirų institucijų autonomiją.²⁷ Kintant aukštojo mokslo tendencijoms, palaipsniui pereinama nuo į dalykus ar turinį orientuotų studijų programų prie į studentą orientuotų, taigi ugdomomis kompetencijomis grįstų studijų programų. Tai lemia keletas veiksmų – standartai ir susitarimai dėl vieningos Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo.²⁸ Taigi, studentas tampa studijų sistemos centru. Visi veiksmai orientuoti į studento įvairiapusę gerovę.

---

²⁶ Švietimo mainų paramos fondas. *Europos švietimo struktūrų suderinimas. Universitetų indėlis į Bolonijos procesą*. 2006, p.3.

²⁷K. Peilakauskaitė, A. Varanauskas. Studijų programų atnaujinimas: studentų vaidmuo diegiant ir tobulinant kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų sistemą. 2011, p. 9.

²⁸Ten pat, p. 10

Įgyvendinant išsikeltus tikslus tikslinga stebėti pasiekimus, siekiamybes - teigiamus bei neigiamus aspektus. Buvo rengiamos įvairios ataskaitos, atliekami tyrimai, kuriais siekta atskleisti Bolonijos proceso įtakoje vykstančius pokyčius.

2008 metų Bolonijos proceso ataskaitoje pabrėžiama, kad vis dar yra labai daug siektinų dalykų, norint didinti sąmoningumą aukštojo mokslo sektoriuje, skatinant aukštojo mokslo tobulėjimą nacionaliniame lygmenyje.²⁹

Bolonijos proceso apžvalgos ataskaitoje (2009) nors ir įžvelgiami teigiami pokyčiai Bolonijos proceso įtakoje, tačiau vis dar matoma tobulėjimo perspektyva piniginių fondų panaudojimo srityje, mokslo kokybės gerinimo plotmėje, studentų bei dėstytojų mobilumo problematikos lygmenyje ir kt. (p. 96).³⁰

2010 metais buvo atliktas tyrimas, kurio metu pažvelgta į Bolonijos procesą studentų akimis. Minėtasis tyrimas atskleidė, kad nors ir einama teigiama linkme, vis dar egzistuoja aibė spęstinių problemų, tokių kaip nepakankamas aukštojo mokslo prieinamumas socialiai pažeidžiamiausioms asmenų grupėms (prasčiau besiverčiantiems, studentams, auginantiems vaikus, neįgaliesiems), diskriminacija, nepakankamas studijų kokybės užtikrinimas (p. 28). „Kylančios problemos akademinėje bei socialinėje plotmėse neleidžia optimaliai išnaudoti visų galimybių kurti akademinę aplinką, grindžamą bendradarbiavimu, savitarpio supratimu ir tolerancija. Bolonijos deklaracijose numatytos gairės bei tikslai nėra įgyvendinami optimaliai pagal turimas galimybes, kas stabdo Lietuvos aukštojo mokslo integraciją tarptautiniu lygmeniu bei stabdo bendros akademinės erdvės kūrimą Bolonijos procese dalyvaujančių šalių atžvilgiu“.³¹

Kalbant apie Bolonijos procesą iš esmės, daugiausia dar reikia tobulinti tikslų įgyvendinimą instituciniu lygmeniu, institucijos ir studentai dar ne iki galo pripažįsta Bolonijos reformas. Taip gali būti dėl požiūrio, pernelyg orientuoto į priemones, o ne į visumą, ir dėl nepakankamo švietimo įstaigų ir studentų informavimo apie Bolonijos tikslus. Todėl 2010 m. Budapešte ir Vienoje ministrai nusprendė ateityje labiau įtraukti šiuos suinteresuotuosius subjektus.³² Tokia pozicija išreiškiama informaciniame pranešime apie Bolonijos proceso apžvalgas bei perspektyvas (2011, p. 4).

---

²⁹Policy Department.Structural and Cohesion Policies.The Bologna Process: Member States' Achievements to date, 2008, p. 32.

³⁰Bologna Process Stocktaking Report 2009. Report from working groups appointed by the Bologna Follow-up Group to the Ministerial Conference in Leuven/Louvain-la-Neuve. 2009, p. 96.

³¹Lietuvos studentų atstovybių sąjunga. *Bolonijos procesas studentų akimis: studentų mobilumas, studijų rezultatų įskaitymas ir vertinimas, studentų dalyvavimas kokybės užtikrinimo procedūrose*, 2010, p. 29

³²German Academic Exchange Service. The Bologna Process: stocktaking and prospects. 2011, p. 3.

Apibendrinant galima teigti, kad Bolonijos deklaracija yra reikšmingiausia Europos strategija aukštojo mokslo vystymo srityje. Šis susitarimo aktas turi pamatinę reikšmę kalbant apie aukštojo mokslo vieningumą Europoje tiek politiniame lygmenyje, tiek bendro požiūrio formulavimo plotmėje. Aukštojo mokslo prieinamumo klausimas iškeliamas Berlyno komunikate, o Bergeno komunikate išreikštas svarbus lūžis, susijęs su *socialinės dimensijos* aktualizacija. Londono komunikate, socialinė dimensija - aukštojo mokslo prieinamumas, tampa vienu svarbiausių klausimų. Šis klausimas lieka svarbiu ir toliau, 2015 metais studijų prieinamumo ir aukštojo mokslo baigimo rodiklių gerinimas įvardijamas vienu iš prioritetinių bendros Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo politikos uždavinių.

1.2. Aukštojo mokslo prieinamumo didinimo nuostatos pasirinktų šalių nacionaliniuose teisės aktuose

Konstitucija - svarbiausias valstybės dokumentas, todėl pirmiausia sieksime išsiaiškinti, kaip jame reglamentuojamas aukštojo mokslo prieinamumas.. Taip pat šiame skyriuje bus analizuojami aukštojo mokslo prieinamumą reglamentuojantys kiti teisės aktai Lietuvoje, Danijoje ir Estijoje.

Kaip pastebi D. Butvilavičius (2010), konstitucijos pagrindu valstybėje kuriama teisinė tvarka. Tvarka, kuri grindžiama suvereno valia, jo siekais, valstybės politinės santvarkos vizija. Vienydama tautos vertybes ir interesus konstitucija tampa teisiniu ne tik politinės valstybės sąrangos, bet ir visuomenės socialinių santykių turinio pamatu. Tokia konstitucijos prasmė suponuoja joje įtvirtinto teisinio reguliavimo stabilumo poreikį. Šis poreikis nėra savitikslis. Tautos susitarimas dėl bendrų, nekvestionuojamų vertybinių orientyrų, konstatuoja esmines politinės bendruomenės gyvenimo taisykles, taip pat nustato kriterijus, pagal kuriuos bus vertinama visuomenės sutarties ir socialinio gyvenimo tikrovės atitiktis.³³

S. Stačioko teigimu, konstitucinės vertybės yra bendras mūsų gėris bei bendras mūsų politinės elgsenos ir teisės kūrybos pagrindas. Konstitucija pati yra vertybė. Mūsų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje vertybės yra ne tik įtvirtintos, bet ir, cituojant Konstitucinio Teismo doktriną, įvertintos. Konstitucinis Teismas yra suformulavęs konkrečias tokių vertybių doktrinas. Pirma, suverenitetas

---

³³ Butvilavičius D. Tautos atstovybės intervencijos į Konstitucijos tekstą ribojimai: Konstitucijos stabilumo aspektas. Vilnius, 2010, p. 163-164.

priklauso Tautai. [...] Kita konstitucinė vertybė yra demokratija, žmogaus teisių ir laisvių pripažinimas, pagarba joms ir realus tų teisių gynimas.³⁴

Konstitucija, kaip teisės vertybių sistema, atsiranda, žinoma, ne pati savaime. Ji sukuriama, remiantis mokslo ir meno žmonių išmintimi, kurie, įvertinę tautos istorines ir gyvąsias tradicijas, kuria savo krašto konstitucinę doktriną.³⁵

Tuo tarpu G. Mesonis mano, jog moralinės vertybės, į kurias nurodo konstitucijos interpretatoriai, mokslinėje doktrinoje negali pretenduoti į universalių vertybių katalogą. Būtent todėl kiekvienas konstitucijos interpretatorius, net ir siekdamas objektyvumo, tegali perteikti savąją, t. y. subjektyviąją, vertybių sistemos sampratą.³⁶

Kaip teigia L. Beliūnienė (2008), Konstitucinis Teismas nepateikė baigtinio konstitucinių vertybių sąrašo. Ginčai dėl konstitucinių vertybių išdėstymo tam tikra tvarka (jų sistemos, hierarchijos), konstitucinių teisių ir kitų konstitucinių vertybių bei atskirų žmogaus teisių išdėstymo sistemoje spręstini atsižvelgiant į jų reikšmę, nustatomą atsižvelgiant į jų vertę ir apibendrinimo lygį konkrečiu atveju.³⁷ Galima teigti, jog konstitucinėmis vertybėmis vadinama tai, kas pilietinės Tautos konstituciškai įtvirtinta ir todėl turi būti visokeriopai puoselėjama ir saugoma, kas negali būti paneigiama įstatymo leidėjo ar kitų teisėkūros subjektų teisiniu reguliavimu.³⁸

Apibendrinant galima teigti, kad Konstitucija ne tik remiasi įvairiomis vertybėmis, bet ir formuoja jas savo turiniu.

Konstitucija - tai pamatinis valstybės įstatymas, kuriuo nusakomi ir nuosavybės santykiai, ir piliečių teisės bei pareigos. Tai pagrindinis Lietuvos, Danijos, Estijos ir visų kitų pasaulio valstybių dokumentas, kuris nurodo pagrindines valstybės prioritėtines veiklų kryptis ir vertybes, kurios yra svarbios kiekvienai šaliai individualiai.

Apžvelgus Danijos konstituciją, pastebima, kad aukštasis mokslas čia nėra išskiriamas kaip prioritėtinė ir viena svarbiausių valstybės sričių. Ši aplinkybė suprantama, nes XIX a. viduryje Danijai pereinant iš absoliutinės į konstitucinę monarchiją aukštasis mokslas globaliai dar nebuvo suvokiamas kaip išskirtinai svarbi individuali ir bendroji gėrybė. Vienintelis 76 straipsnis atreipia dėmesį į švietimo sritį,

³⁴ Stačiokas S. Konstitucija, vertybės ir jų gynimas. Tarptautinės konferencijos "Vertubės ir politika" medžiaga. Vilnius, 2007, p. 110.

³⁵ Ten pat, p. 112.

³⁶ Mesonis G. Subjektyvumo faktorius interpretuojant konstituciją. Logos 68, 2011, p.49.

³⁷ Beliūnienė L. Vertybinis požiūris į Konstitucinį reguliavimą, įtvirtinantį žmogaus teisių srities santykių pagrindus, ir iš jo išplaukiantys sunkumai. Jurisprudencija.2008, 9 (111) p. 110.

³⁸ Ten pat, p.113.

kuris teigia, jog turi būti užtikrintas nemokamas mokslas mokyklinio amžiaus vaikams.³⁹

Paanalizavus Estijos konstituciją (1992) pastebime, kad pastarosios pirmojo skyriaus 37 straipsnyje konstatuojama, kad „visi turi teisę į mokslą.“⁴⁰ Šiuo klausimu valstybė privalo rūpintis mokslo prieinamumu kiekvienam. Tačiau aukštasis mokslas, kaip atskira sritis, nėra minima nei viename Estijos konstitucijos straipsnyje. Pastarajame, 37-ajame straipsnyje mokslas yra minimas bendrąja prasme, aprašomas labai abstrakčiai.

Tuo tarpu Lietuvos Respublikos konstitucijos 41 straipsnis išskiria tris prioritetinius punktus valstybės švietimo formavime:

- Asmenims iki 16 metų mokslas privalomas.
- Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas.
- Aukštasis mokslas **prieinamas visiems** pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.⁴¹

Paanalizavus LR konstituciją pastebime, kad švietimo sistema yra išskirta tarp svarbiausių ir reikšmingiausių valstybės prioritetinių krypčių. Aukštojo mokslo prieinamumo faktorius taip pat išskirtas ir apibrėžtas kaip svarbus aspektas.

Mokslo ir studijų misija – padėti užtikrinti šalies visuomenės, kultūros ir ūkio klestėjimą, būti kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio visaverčio gyvenimo atrama ir paskata, tenkinti prigimtiniį pažinimo troškimą. Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja mokslo ir studijų kokybę, visų šalies piliečių lygias teises įgyti aukštąjį išsilavinimą ir sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą, siekti mokslinio ir kūrybinio tobulėjimo, rūpinasi mokslo ir studijų sistemos atitiktimi visuomenės ir ūkio poreikiams, remia jos atvirumą ir integraciją į tarptautinę mokslinių tyrimų ir aukštojo mokslo erdvę.⁴²

Aukštasis mokslas teisiškai reglamentuojamas trimis lygmenimis:

- 1) nacionaliniu, apimančiu įstatymus ir įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus,
- 2) tarpinstituciniu, kuriuo plėtojasi autonomiškų aukštųjų mokyklų ir jų organizacijų iniciatyvos, tokios kaip bendrojo priėmimo organizavimas, susitarimai dėl studijų pasiekimų vertinimo, akademinio

³⁹<http://www.servat.unibe.ch/icl/da00000.html>

⁴⁰Constitution of the Republic of Estonia (1992), Chapter I, § 37. Internetinė priega: <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html#II> . Žiūrėta: 2015-02-26

⁴¹<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

⁴²Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. Valstybės žinios, 2009, Nr. 54-2140

sąžiningumo principų ir kt.,
3) instituciniu.⁴³

J. Galginaičio teigimu (2012), mokslo ir studijų įstatymas ir šio įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai nustato gana griežtą nacionalinį studijų programų reglamentavimą, apimantį ir studijų trukmę, ir dalykų skaičių, ir tų dalykų sąsajas su studijų kryptimis, ir studijų krypčių bei šakų klasifikaciją, ir reikalavimus studento darbo pobūdžiui, studijų programas vykdančiam personalui, ir t. t. Toks detalus reglamentavimas galbūt turėjo prasmės ankstyvuojant nacionalinės aukštojo mokslo sistemos plėtros etapui, kada daugelio aukštųjų mokyklų bendruomenės ir akademinės savivaldos procesai dar tik formavosi. Tačiau šiuo metu jis pastebimai varžo aukštųjų mokyklų plėtrą ir nebeatitinka tarptautinių aukštojo mokslo politikos tendencijų.⁴⁴ Todėl atsiranda įvairių problemų. Pasak Rinne R. (1999), įsivyrėja ir toliau plėtojasi aukštosios mokyklos, kaip komercinės įmonės, turinčios pardavinėti savo mokymo paslaugas ir mokslinę produkciją, modelis.⁴⁵ Kitavertus, tai praplečia studentų, kurie nori siekti aukštojo mokslo, gretas.

Šiandieninio aukštojo mokslo srityje vyksta įvairūs pokyčiai. I. Tinfavičienė (2007) išskyrė šiuos aktualiausius Lietuvos aukštojo mokslo sistemos reformos aspektus: aukštasis mokslas Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, yra tapęs masiniu; [...] sparti aukštojo mokslo *diversifikacija*: per 16 Nepriklausomybės metų labai išsiplėtė Lietuvos aukštųjų mokyklų tinklas: dauguma buvusių institutų tapo universitetais; [...] vyksta aukštojo mokslo *internacionalizacija* – studentų bei dėstytojų mainai, tarptautinės konferencijos, bendri moksliniai projektai – visa tai liudija spartų šio proceso vyksmą Lietuvos aukštosiose mokyklose; [...] studijų masiškėjimas yra glaudžiai susijęs su *studijų finansavimu*. Savo lėšomis studijuojančių sparčiai daugėja, todėl vis labiau ryškėja ir daug diskusijų kelia aukštųjų mokyklų, kaip švietimo paslaugas teikiančių institucijų, vaidmuo.⁴⁶

Šiuo metu Lietuvoje aukštąjį moklą gali suteikti ir aukščiausios kvalifikacijos specialistus parengti 49 aukštosios mokyklos – 22 universitetai (7 iš jų – nevalstybiniai) ir 27 kolegijos.⁴⁷

---

⁴³Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. Valstybės žinios, 2009, Nr. 54-2140, p. 9.

⁴⁴Galginaitis J., Viliūnas G., Trumpulytė S. Aukštojo mokslo politiką ir studijų procesą reglamentuojančių teisės aktų analizė ir šių teisės aktų papildymo bei pakeitimo rekomendacijos. Vilnius, 2012, p. 5.

⁴⁵Rinne R. The Rise of the McUniversity // Fagerlind I., Holmesland I. and Stromqvist G. (eds.) Higher Education at the Crossroads. Tradition or Transformation? Stockholm: Institute of International Education, 1999. P. 157–169.

⁴⁶Tinfavičienė I. Istorinė universitetinio aukštojo mokslo sampratos raida. Acta Pedagogica Vilnensia, 2007, p. 192-193

⁴⁷Aukštųjų mokyklų duomenys, interneto prieiga: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6729>

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2008 m. kas ketvirtas 25–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojas turėjo aukštąjį išsilavinimą (2006 m. – kas penktas). 2006–2008 m. šalies aukštosios mokyklos kasmet parengdavo vidutiniškai po 40 tūkst. specialistų.⁴⁸

2008–2009 mokslo metų pradžioje šalies aukštosiose mokyklose studijavo 210 tūkst. studentų. Palyginti su praėjusiais mokslo metais, studentų skaičius padidėjo 6 tūkst. (3 proc.). Pastaraisiais metais studentų skaičius kolegijose ir universitetuose augo lėčiau. 2000–2004 m. studijuojančiųjų skaičius kasmet padidėdavo vidutiniškai po 23 tūkst. (12–25 proc.), o nuo 2005 m. – vidutiniškai po 4 tūkst. (1–4 proc.).⁴⁹

2011 m. Lietuvos statistikos departamento duomenys rodo, kad aukštąsias mokyklas baigusiujų skaičius lyginant su 2010 m. sumažėjo beveik 4 procentais⁵⁰, o tai dar kartą patvirtina, kad studijuojančių aukštąjį mokslą studentų skaičius nuolatos kinta ir tai nėra pastoviai tik augantis rodiklis, kuriuo vienareikšmiškai būtų galima teigti, jog aukštasis mokslas Lietuvoje yra vis labiau pripažįstamas kaip konstitucinė vertybė.

Ko gero, aukštasis mokslas tampa vertybe žmogaus gyvenime. Viena vertus jis priklauso visuomenei, nes ugdo jos pilietiškumą, didina valstybės ekonominę galią, mažina socialinę atskirtį. Kita vertus, priklauso ir vienam atskiram asmeniui, nes leidžia dirbti kvalifikuotą, mėgstamą darbą, sukuria geresnio uždarbio galimybes, aukštesnę padėtį visuomenėje. Anot R. Tidikio (2010), mokslas yra vertybė įvairiais aspektais. Mokslas kaip teorijų kūrėjas užtikrina visuomenės, ekonomikos, technikos, kultūros, politikos, teisėkūros pažangą. Mokslas tobulina patį žmogų, jo mąstyseną, taurina jį. Mokslas padeda įvaldyti pasaulį, realią tikrovę, panaudoti jį žmogaus interesams, poreikiams tenkinti.⁵¹ A.H. Maslou (1999) teigimu, mokslas remiasi žmogiškosiomis vertybėmis ir pats savaime yra vertybinė sistema.

J. Bagdonavičius teigia, kad „žmogus turintis aukštesnį išsilavinimą, gauna didesnę atlyginimą, turi didesnes galimybes įsidarbinti prestižiniuose darbuose, geriau prisitaiko prie pokyčių, pasirenkančių mokslinės – techninės revoliucijos pasekoje“.⁵²

L.Kraujutaitytės teigimu, vieniems aukštasis mokslas vertybė, kadangi sudaro sąlygas akademiniai saviraiškai, kitiems – kadangi leidžia įgyti diplomus, kurie lemia asmenybės statusą visuomenėje, dar kitiems – kadangi užtikrina visuomenės kultūros atsinaujinimo procesą“.⁵³

⁴⁸ Studentų skaičiaus augimas, interneto prieiga: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6729>

⁴⁹ Studentų skaičiaus palyginimas, kaita, interneto prieiga: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6729>

⁵⁰ Aukštasis išsilavinimas, interneto prieiga: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11303>

⁵¹ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius, 2003, p. 30.

⁵² Bagdonavičius J. Žmogiškasis kapitalas. – Vilnius, 2002. P - 75

⁵³ Kraujutaitytė L. Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai. - Vilnius, 2002. - P.82

Apibendrinant galima teigti, kad konstitucija yra orientuota į kiekvieno žmogaus gerovę, teisingumą bei pastarojo įgyvendinimą ir užtikrinimą. Konstitucijoje yra įtvirtinamos žmogaus vertybės. Aukštasis mokslas yra neabejotina vertybė šiandieninėje visuomenėje, todėl galima teigti, kad konstitucija remiasi visapusiškomis žmogaus vertybėmis, apimančiomis labai įvairias sritis.

Konstitucinės vertybės sampratą, jų skirtumus, galima apibrėžti kaip pagrindinį Lietuvos Respublikos piliečių įstatymą, kuris yra neginčijamas ir visiems suprantamas kaip vertybė, kuri turi būti gerbiama puoselėjama visos Tautos piliečių, nepaisant susikloščusių asmeninių nepalankių aplinkybių ar turint tvirtas kitokias asmenines nuostatas ir vertybes.

Lietuvos Respublikos konstitucija savo turiniu formuoja žmonių vertybes, o tuo pačiu ir supratimą bei požiūrį į aukštojo mokslo svarbą. Atsižvelgiant į atliktas konstitucijos analizes ir interpretavimus yra pastebima, kad konstitucija yra vienareikšmiškai svarbiausias ir pagrindinis valstybės teisinis dokumentas, kuris nurodo valstybės teikiamus prioritetus ir vertybes, iš kurių viena kryptis Lietuvos konstitucijoje nukreipta būtent į aukštąjį mokslą, tuo tarpu Danijos ir Estijos konstitucijos aukštojo mokslo srities neapibrėžia ir neišskiria.

Toliau šiame skyriuje apžvelgsime aukštojo mokslo prieinamumą reglamentuojančius įstatymus Lietuvoje, Danijoje ir Estijoje. Šios dokumentų analizės tikslas – nustatyti pagrindinius teisės aktus, kuriais šalys siekia įgyvendinti starteginį Bolonijos proceso uždavinį – didinti aukštojo mokslo prieinamumą pagal socialinės dimensijos koncepciją.

Aukštojo mokslo prieinamumą Lietuvoje reglamentuoja ir apibrėžia šie įstatymai:

Lietuvos Respublikos konstitucija (Žin., 1992, Nr. 33-1014), Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin. 2011, Nr. 38-1804), Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimai, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (Žin. 2009, Nr. XI-242) ir kiti papildomi ministrų arba vyriausybės įsakymai.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo (2011) trečiajame skirsnyje esantys straipsniai reglamentuoja švietimo **prieinamumą** ir kokybę. 24 straipsnyje teigiama, kad kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje, valstybė garantuoja [...] aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą.⁵⁴

Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymas (2009), yra pagrindinis dokumentas, nustatantis mokslo ir studijų valstybinį reguliavimą; mokslo ir studijų kokybės užtikrinimo principus; mokslo ir

---

⁵⁴Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatymas. Valstybės Žinios, 2011, Nr. 38-1804, p. 38.

studijų institucijų steigimo, pabaigos ir pertvarkymo teisinius pagrindus; aukštojo mokslo kvalifikacijų ir mokslo laipsnių suteikimą ir pripažinimą; mokslo ir studijų institucijų valdymą, veiklos organizavimą ir priežiūrą; mokslo ir studijų institucijų dėstytojų, mokslo darbuotojų ir studentų teises ir pareigas; mokslo ir studijų finansavimą; valstybinių aukštųjų mokyklų turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo principus;⁵⁵ Šiame įstatyme 75 straipsnyje reglamentuojama finansinė parama, stipendijos studentams. Tai rodo valstybės suinteresuotumą padėti studentui jau siekiančiam aukštojo mokslo. Kaip jau prieš tai darbe minėta, studentų **išlaikymas** aukštajame moksle, pagalba studijuojant - vienas svarbiausių uždavinių gerinant aukštojo mokslo prieinamumą.⁵⁶

Daug dokumentų reglamentuoja aukštąjį mokslą Danijoje.⁵⁷

Danijos Valstybės švietimo įstatymas (2009), kuris nurodo studentus, kurie turi teisę įgyti aukštąjį išsilavinimą (1 skyrius), mokymo(si) finansavimo lengvatas: paskolas, pašalpas, stipendijas (4 skyrius, 10 skyrius).⁵⁸ Galima tigtai, kad Danijos švietimo įstatymas rūpinasi aukštojo mokslo prieinamumu reglamentuodamas visokeriopą finansinę pagalbą. Kiti dokumentai: *Aukštojo meninio išsilavinimo įstatymas* (2013)⁵⁹; *Teisės aktas reglamentuojantis aukštojo mokslo įstaigas* (2004)⁶⁰; *Danijos Universitetų įstatymas* (2011), kuris konstatuoja studentų teises į finansinę paramą (4 skyrius)⁶¹; *Danijos Ministerijos įsakymas dėl stojimo į Bakalaurio studijas sąlygų* (2013), kuriame nustatoma studijų pratęsimo galimybė dėl tam tikrų aplinkybių: katinės tarnybos, vaiko gimimo, ligos, neįgalių, ar sergančių artimųjų priežiūros;⁶² *Danijos Ministerijos įsakymas dėl stojimo į Magistro studijas sąlygų* (2013). Jame taikomos įvairios finansinės lengvatos studentams⁶³ ir kt.

Estijoje aukštąjį mokslą reglamentuoja šie dokumentai:

---

⁵⁵Lietuvos Respublikos Mokslo ir Studijų Įstatymas. Valstybės Žinios, 2009, Nr. XI-242, p. 1-2

⁵⁶Modernisation of Higher Education in Europe. Access, Retention and Employability. European Commission, 2014, p.10.

⁵⁸*Danijos Valstybės švietimo įstatymas* (2009). Internetinė prieiga:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=158626> [žiūrėta 2014 04 01]

⁵⁹*Aukštojo meninio išsilavinimo įstatymas*. Internetinė prieiga: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=160764> [žiūrėta 2014 04 01]

⁶⁰*Teisės aktas reglamentuojantis aukštojo mokslo įstaigas*. Internetinė prieiga:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=24964> [žiūrėta 2014 04 01]

⁶¹<http://ufm.dk/en/legislation/prevaling-laws-and-regulations/education/files/the-danish-university-act.pdf>

⁶² Ministerial Order no. 240 of 11 March 2013 on Admission and Enrolment on Bachelor Programmes at Universities.

internetinė prieiga: <http://ufm.dk/en/legislation/prevaling-laws-and-regulations/education/files/the-danish-university-act.pdf> [žiūrėta 2015 03 27]

⁶³ Ministerial Order no. 241 of 11 March 2013 on Admission and Enrolment on Master's (Candidatus) Programmes at Universities. Internetinė prieiga: <http://ufm.dk/en/legislation/prevaling-laws-and-regulations/education/files/engelsk-oversaettelse-kandidatadgangsbekendtgorelsen-2013.pdf> [žiūrėta 2015 03 27]

Estijos švietimo įstatymas (1992), kuriame konstatuojama teisė į išsilavinimą;⁶⁴ Profesinio aukštojo išsilavinimo institucijų įstatymas (1998); Universitetų įstatymas (1995), kurio 13 skirsnis atleidžia nuo mokesčio už studijas asmenis, turinčius specialių poreikių, tėvus auginančius vaiką iki 7 metų, arba neįgalų vaiką. Taip pat šis įstatymas daro išimtis neįgaliems studentams, auginantiems vaikus iki 3 metų, atliekantiems karinę tarnybą, suteikdamas galimybę tęsti studijas, jas baigti akademinį atostogų metu (22 skyrius, 10 straipsnis);⁶⁵ Tartu universiteto aktas (1995); Privačių mokyklų įstatymas (1998), Išmokyti ir paskolų studijoms aktas (2003) – visi šie dokumentai reglamentuoja aukštąjį išsilavinimą. Užsienio profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatyme (2008) yra pripažįstamas kitose šalyse įgyto mokslo kvalifikacija; ir kiti dokumentai.

Pateiktus dokumentus, juose pateiktus duomenis apie aukštojo mokslo prieinamumo užtikrinimą, galima apibendrinti taip:

4 lentelė. Aukštojo mokslo prieinamumo sritys reglamentuojamos pasirinktų šalių įstatymuose.

Šalys	Dokumentas	Reglamentuojamos aukštojo mokslo prieinamumo sritys
Lietuva		
	<i>Lietuvos Respublikos Konstitucija</i>	<ul style="list-style-type: none"> 41 straipsnis išskiria tris prioritetinius punktus valstybės švietimo formavime: Asmenims iki 16 metų mokslas privalomas; mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas; Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas. Švietimo sistema yra išskirta tarp svarbiausių ir reikšmingiausių valstybės prioritetinių krypčių. Aukštojo mokslo prieinamumo faktorius taip pat išskirtas ir apibrėžtas kaip svarbus aspektas.
	<i>Lietuvos Respublikos</i>	<ul style="list-style-type: none"> 3-ajame skirsnyje esantys straipsniai reglamentuoja

⁶⁴ Republic of Estonia Education Act, 1992.

⁶⁵ Universities Act. -1995, Estonia. Internetinė prieiga: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521032014002/consolide> [žiūrėta 2015 03 27]

	<i>Švietimo įstatymo</i>	<p>švietimo prieinamumą ir kokybę.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 24-ame straipsnyje teigiama, kad kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, valstybė garantuoja [...] aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą.
	<i>Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 75 straipsnyje reglamentuojama finansinė parama, stipendijos studentams. Tai rodo valstybės suinteresuotumą padėti studentui jau siekiančiam aukštojo mokslo.
	<i>Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 12 straipsnis: visi neįgalieji turi teisę būti ugdomi, nesvarbu, koks jų neįgalumo lygis ar darbingumo lygis.
	<i>Lygių galimybių įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 4 straipsnis: Švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.
	<i>Socialinių paslaugų įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinės paslaugos suaugusiam asmeniui su negalia teikiamos sudarant sąlygas jam gyventi savo namuose, šeimoje ir organizuojant pagalbą, suderintą su švietimu ir ugdymu, užimtumu, asmens sveikatos priežiūra ir specialiosios pagalbos priemonėmis, padedančią ugdyti ar kompensuoti jo gebėjimus rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti darbo rinkoje.
Estija		
	<i>Estijos Konstitucija</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 1-ojo skyriaus 37 straipsnyje konstatuojama, kad „visi turi teisę į mokslą.“
	<i>Estijos švietimo įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 2 straipsnyje konstatuojama teisė į išsilavinimą.
	<i>Universitetų įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 13 skirsnis atleidžia nuo mokesčio už studijas asmenis, turinčius specialių poreikių, tėvus auginančius vaiką iki 7 metų, arba neįgalų vaiką.

		<ul style="list-style-type: none"> • 22 skyrius, 10 straipsnis: suteikiamos išimties neįgaliems studentams, auginantiems vaikus iki 3 metų, atliekantiems karinę tarnybą, suteikdamas galimybę tęsti studijas, jas baigti akademinį atostogų metu;
	<i>Užsienio profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatyme</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Pripažįstamas kitose šalyse įgyto mokslo kvalifikacija.
Danija		
	<i>Danijos Valstybės švietimo įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 1 skyriuje nurodomi studentai, kurie turi teisę įgyti aukštąjį išsilavinimą; • 4 skyrius, 10 skyrius: mokymo(si) finansavimo lengvatos: paskolos, pašalpos, stipendijos.
	<i>Danijos Universitetų įstatymas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 4 skyrius: studentų teisės į finansinę paramą.
	<i>Danijos Ministerijos įsakymas dėl stojimo į Bakalauro studijas sąlygų</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Nustatoma studijų pratęsimo galimybė dėl tam tikrų aplinkybių: karinės tarnybos, vaiko gimimo, ligos, neįgalių, ar sergančių artimųjų priežiūros
	<i>Danijos Ministerijos įsakymas dėl stojimo į Magistro studijas sąlygų</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Nurodomos įvairios finansinės lengvatos studentams.

(Lentelė sudaryta autoriaus)

Taigi tik Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra atskirai išskirtas aukštasis mokslas, jo prieinamumo būtinybė. Estijos ir Danijos konstitucijose švietimas, kaip būtinybė, įvardinama tik bendrąja prasme. Visų šalių įstatymai reglamentuoja finansinę paramą studentams, ypač tiems, kurie turi mažų vaikų, atlieka karinę tarnybą ir kt.

Apibendrinant šiame skyriuje padarytas įžvalgas galima konstatuoti, kad kiekviena šalis turi savo istatyminę bazę, kuri rūpinasi švietimu, pastarojo prieinamumu. Taip pat pastebima, kad tik Lietuva išreiškia aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo poziciją konstituciniame lygmenyje, o Estijos ir Danijos aukštojo mokslo prieinamumui svarbūs aspektai reglamentuojami kituose įstatymuose. Galima teigti, kad analizuojamos šalys turi savitą teisinę bazę, sudarančią prielaidas įgyvendinti Bolonijos procese iškeltus bendrus tikslus aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo srityje.

2. AUKŠTOJO MOKSLO PRIEINAMUMO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE, ESTIJOJE IR DANIJOJE

Analizuojant aukštojo mokslo prieinamumo realijas visų pirma išryškėja tam tikri trikdžiai ir probleminės sritys. 2 paveiksle pateikiamas aukštojo mokslo prieinamumo problemų sąrašas, sudarytas remiantis Europos studentų asociacijos programiniais dokumentais:

Aukštojo mokslo (studijų) prieinamumo teminis karkasas	Kategorijos	1999 ¹	2003 ²	2005 ³	2006 ⁴	2007 ⁵	2008 ⁶	2009 ⁷	2012 ⁸	
Studijų prieinamumas nepriklausomai nuo politinių įsitikinimų, tautybės, religijos, etniškumo, kultūros, lyties, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, neįgalumo (lygios studijų galimybes)	Diskriminacija dėl neįgalumo	+	+		+			+	+	
	Diskriminacija dėl seksualinės orientacijos	+	+					+	+	
	Diskriminacija dėl priklausymo etninei grupei, dėl priklausymo tam tikrai kultūrai (migrantų vaikai)	+	+					+	+	
	Moterų diskriminavimas (lyčių stereotipai)		+	+	+		+	+	+	
Studijų prieinamumo trukdžiai (studijų prieinamumo didinimas)	Ekonominis statusas, finansinė situacija		+		+	+		+		
	Fiziniai barjerai (nepakankamos studijų sąlygos neįgaliesiems, aukštojo mokslo nebuvimas regione)				+				+	
	Mokestis už studijas	+	+		+	+	+		+	
	Kontekstas: šeimos nuostatos				+		+	+		
	Stojamieji egzaminai, kiti reikalavimai stojant į aukštąjį mokslą (priėmimo taisyklės)	+	+		+		+			
	Informacijos pateikimas	+			+	+				
	Galimybė, nutraukus studijas, į jas grįžti (darbo derinimas su studijomis)	+			+					
	Studentai su šeimomis (priskiriami specialiųjų poreikių turinčiai grupei)	+						+	+	
	Dirbantys studentai				+		+		+	
	Vyresnio amžiaus studentai (virš 35 metų)								+	+
	Nepakankamas studijų lankstumas (įvairios studijų formos)				+				+	+
	Apribojimų studijuoti mažinimas dėl gyvenamosios vietos (viza, leidimai gyventi)									
	Apribojimų mažinimas (darbas studijų metu)	+			+		+		+	+

2 pav. Aukštojo mokslo prieinamumo teminis karkasas.

Šaltinis: Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Lietuvos studijų politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaita. – Vilnius, 2014, p. 116.

Šiame darbe, buvo išskirtos trys pagrindinės (apibendintos) probleminės sritys:

- *Teisinės, procedūrinės ir akademinės sąlygos, laiduojančios lygias galimybes pradėti ir baigti studijas:* dokumentai reglamentuojantys aukštojo mokslo prieinamumo būtinumą, svarbą; priėmimo į aukštojo mokslo institucijas sąlygos; studentų skaičiaus aukštajame moksle tendencijos. Netradicinių studentų kategorijų integravimas į aukštąjį mokslą (suaugusiųjų studijos, sustabdžiusiųjų studijas grįžimas į mokslus, mokslo ir darbo suderinamumas ir pan.)

- *Finansinis aukštojo mokslo prieinamumo aspektas*: Pašalpos šeimai ir mokesčių, lengvatos studentų tėvams; Finansų reguliavimas; Aukštojo mokslo finansavimo tipas; Galimos AM finansavimo išmokų rūšys .

- *Studijų prieinamumo didinimas specialiųjų poreikių turintiems asmenims*: Dokumentai reglamentuojantys asmenų turinčių specialiųjų poreikių teises švietimo kontekste;

Studentų turinčių specialiųjų poreikių skaičiaus aukštajame moksle tendencijos;

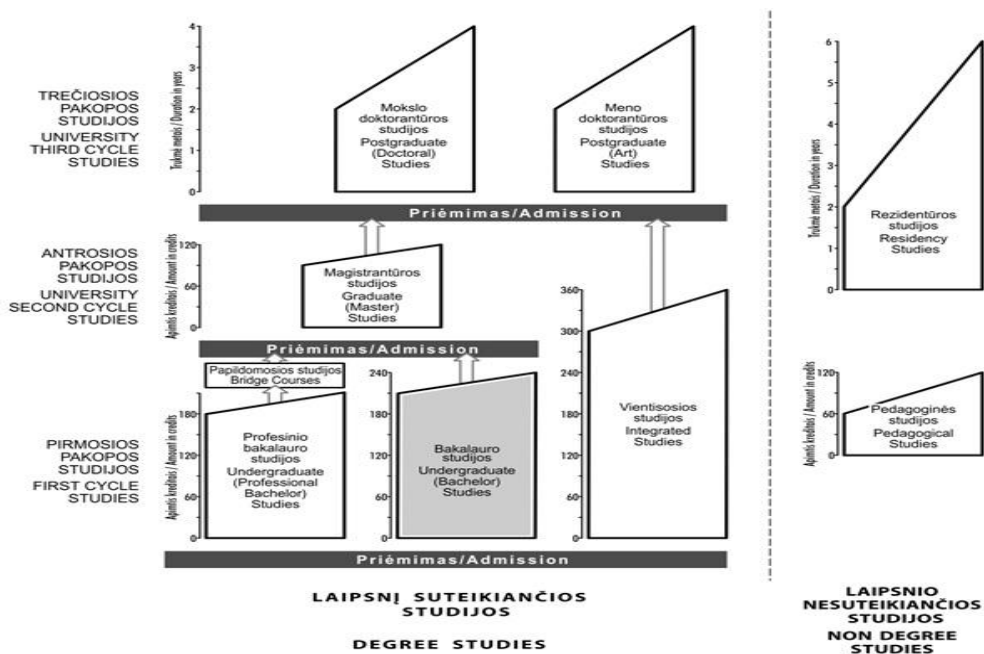
Finansinė parama specialiųjų poreikių turintiems asmenims.

2.1. Teisinės, procedūrinės ir akademinės sąlygos, laiduojančios lygias galimybes pradėti ir baigti studijas

Panagrinėsime, kokias galimybes pradėti ir užbaigti aukštąjį mokslą sudaro Lietuva, Estija bei Danija. Tuo tikslu palyginsime oficialius duomenis.

Lietuvos švietimo sistema yra sudaryta iš 7 lygmenų. Švietimo institucijos yra valstybinės ir nevalstybinės. Aukštojo mokslo sistema pateikiama 3 paveiksle:

**LIETUVOS AUKŠTOJO MOKSLO SISTEMA
LITHUANIAN HIGHER EDUCATION SYSTEM**

3 pav. Aukštojo mokslo sistema Lietuvoje.⁶⁶

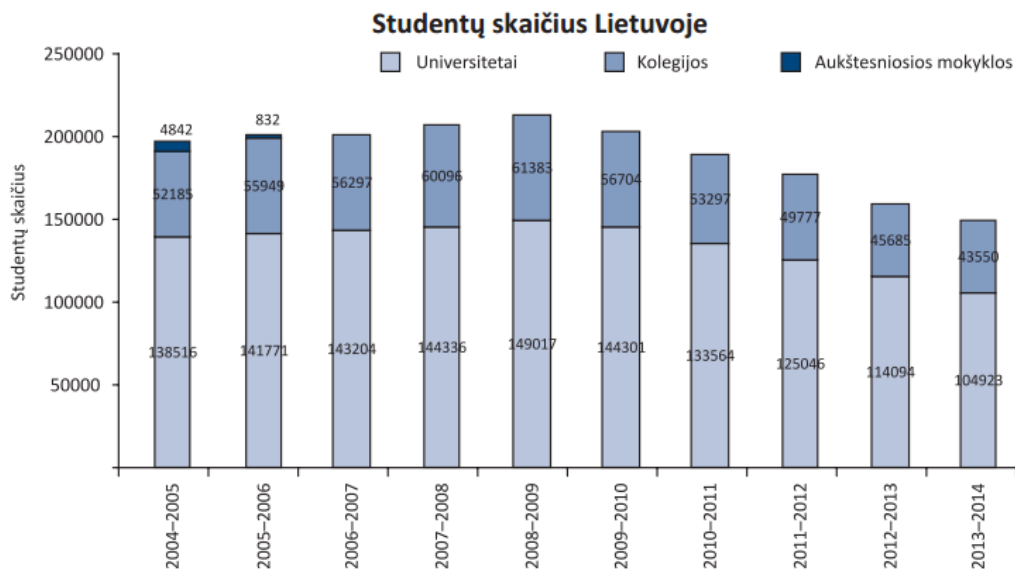
Šaltinis: Internetinė priega <http://www.ku.lt/studijos/>

Aukštąjį išsilavinimą galima įgyti baigus: universitetines studijas (čia taip pat priskiriamos akademijos bei seminarijos), neuniversitetines studijas (baigus kolegijas). Studentai turi galimybę įgyti profesinio bakalauro, bakalauro diplomą. Antroje pakopoje studentams suteikiama galimybė studijuoti magistrantūros studijose. Trečioji – aukščiausioji pakopa – doktorantūros studijos.

4 paveiksle pateikiamas studentų skaičius universitetuose, kolegijose nuo 2004 iki 2014 metų.

⁶⁶Šaltinis: <http://www.ku.lt/studijos/> [žiūrėta 2014 02 19]

4 pav. Studentų skaičius Lietuvoje.

Šaltinis: LSD

Pastaraisiais metais studentų skaičius tiek universitetuose, tiek kolegijose mažėjo. To priežastys gali būti įvairios. Trumpai paminėsime kelias iš jų. M. Barkauskaitė ir V. Gudžinskienė (2006) išvelgia profesinio konsultavimo stokos problemą (p. 57) šiame probleminiame kontekste. Kita priežastis pateikiama Europos komisijos pranešime spaudai (2012). Pastarajame nurodoma, kad didžiulės aukštojo mokslo kainos bei nepakankama finansinė parama – neigiami aspektai turintys įtakos studentų skaičiaus mažėjimui (p. 1). Lietuvos studijų būklės apžvalgoje (2013) daroma prielaida, kad "studentų skaičiaus mažėjimas gali būti susijęs tiek su emigracija ir globalios aukštųjų mokyklų rinkos patrauklumu, tiek su abiturientų, kurie tradiciškai papildo aukštųjų mokyklų studentų gretas, skaičiaus mažėjimu."⁶⁷

Glaustai aptarsime priėmimo į aukštąją mokyklą sąlygas. Lietuvoje besimokančių ir geriausiųjų baigusiujų vidurines mokyklas eilės sudarymo tvarkos aprašas (Žin. 2013, Nr. 58-2933) nustato asmenų, kurie vidurinį išsilavinimą įgyja pagal Lietuvos vidurinio ugdymo bendrąsias programas pretenduojančių į Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas studijų vietas arba studijų stipendijas, atrankos kriterijus ir šių asmenų eilės sudarymo principus.⁶⁸

⁶⁷ Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Lietuvos studijų būklės apžvalga. - Vilnius, 2013, p. 43.

⁶⁸ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=449996&p_query=&p_tr2=2

Kitų užsienio valstybių institucijose ar pagal tarptautinių organizacijų švietimo programas pasibaigę mokslus ir atitinkantys nustatytą kvalifikaciją asmenys priimami į valstybės finansuojamas studijų vietas, kurios finansuojamos iš šalies biudžeto arba studijoms skirtas stipendijas turi galimybę gauti Lietuvoje nustatyta tvarka (Nr. V-551 „Dėl Užsienio šalių institucijose ar pagal tarptautinių organizacijų švietimo programas išsilavinimą įgijusių asmenų konkuravimo dėl priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas ir dėl studijų stipendijų tvarkos aprašo patvirtinimo“) (Žin., 2012, Nr. 41-2002) nustatyta tvarka.⁶⁹

Geriausiųjų baigusiujų bendrojo ugdymo vidurines mokyklas eilė sudaroma pagal pagrindinius ir papildomus kriterijus. Pagrindiniai kriterijai yra brandos arba stojamojo(-ųjų) egzamino(-ų) (pasiekimų) įvertinimai bei lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino įvertinimas. Papildomais kriterijais laikomi įvairūs laimėjimai tarptautinėse ir šalies olimpiadose ir kt. šie.⁷⁰

Pagrindiniai stojimo kriterijai atsižvelgiant į studijų kryptį ir sritį taikomi skirtingai. Norint įstoti į universitetą (bet kokią sritį) yra privalomas valstybinis lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino įvertinimas. Norint studijuoti kolegijoje, užtenka išlaikyti ir turėti mokyklinį egzamino įvertinimą.

Asmenys gali pretenduoti į nemokamas (valstybės finansuojamas) studijų vietas, jeigu jų mokymosi rezultatų įvertinimai atitinka Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. V-397 „Dėl asmenų, pretenduojančių į valstybės finansuojamas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietas, mokymosi rezultatų minimalių rodiklių nustatymo“ (Žin., 2013, Nr. 50-2505) nustatytus mokymosi rezultatų rodiklius.

Pretendentai eilėje rikiuojami pagal kriterijus, kurie yra išreiškiami balais nuo nulio iki dešimt. Valstybinių brandos egzaminų ir stojamųjų egzaminų įvertinimai, pateikti šimtabalėje skalėje, dalijami iš 10 ir padauginami iš atitinkamo svertinio koeficiento, ir sumuojami. Prie gautos sumos pridedami papildomų kriterijų balai. Kriterijai skirstomi į *pagrindinius* ir *papildomus*.

Stojamųjų egzaminų organizavimo ir vertinimo tvarką tvirtina švietimo ir mokslo ministras. Stojamųjų egzaminų rezultatai perskaičiuojami kaip valstybinių brandos egzaminų įvertinimai pagal šio aprašo 13 punktą:

- stojantieji į menų studijų srities ir meno pedagogikos studijų programas, neišlaikę stojamojo egzamino, negali dalyvauti konkurse į valstybės finansuojamas studijų vietas. Aukštosios mokyklos, vykdančios menų studijų srities studijų programas, studentų priėmimo taisyklėse nustatytus stojamuosius egzaminus turi vykdyti bendrai;

---

⁶⁹Ten pat.

⁷⁰<http://www.lamabpo.lt/bendrasis-priemimas/2015#550>

- sporto pasiekimai vertinami pagal dešimtbalę skalę pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintą tvarką, atsižvelgus į Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės siūlymus. Neturintis sporto pasiekimų stojantysis gauna nulį balų, tačiau jis gali dalyvauti konkurse. Papildomus kriterijus sudaro:

- visoms studijų sritims (išskyrus menų studijų sritį) – tarptautinių ir šalies olimpiadų, konkursų prizinės vietų (vertinami tik 11–12 klasėse per olimpiadas parodyti pasiekimai).

- stojantiesiems į kolegijas po profesinių mokyklų baigimo (tos pačios srities) su pagyrimu ar turintiems ne mažesnę kaip 1 metų darbo stažą savo įgytoje profesijos srityje

- stojantiesiems į pedagoginę kvalifikaciją suteikiančias profesijas (švietimo ir ugdymo studijų kryptyje) ir išlaikiusiems motyvacijos testą ir kt.

2015 metų Kovo mėnesį Mykolo Romerio universiteto senatas svarstė ir vienbalsiai pritarė Darbo grupės išvadoms dėl stojamojo balo tikslingumo. Jose konstatuojama, kad nėra tikslinga nustatyti minimalų stojamąjį priimant studentus į Universitetą.⁷¹ Išvadose dėl stojamojo balo tikslingumo įvertinimo konstatuojama, kad "Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija <...> rašte Lietuvos aukštosioms mokykloms Nr. SR-126 „Dėl stojančiųjų 2015 metais priėmimo“ skatina aukštąsias mokyklas skelbti mažiausią stojamąjį balą į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas 2015 metais. Rašte siūloma, kad mažiausias stojamasis balas stojantiesiems į universitetus būtų ne mažesnis negu 1, o stojantiesiems į kolegijas ne mažesnis negu 0,8, tai yra, stojantieji turėtų būti išlaikę bent vieną valstybinį brandos egzaminą žemiausiu balu, o kitų konkursinių dalykų turėti patenkinamus metinius arba mokyklinių brandos egzaminų pažymius."⁷² Mykolo Romerio universiteto senato darbo grupė įžvelgia pagrindą manyti, kad toks Ministerijos skatinimas pažeidžia Konstitucijos garantuojamą aukštųjų mokyklų autonomiją - teisę pačioms nustatyti studentų priėmimo tvarką, jų priėmimo sąlygas. Galima teigti, kad Mykolo Romerio universiteto senatas siekia užkirsti kelią aukštojo mokslo prieinamumo tam tikrai studentų grupei mažinimui, jolab, kad minėtasis siūlymas pagrįstai kelia abejonių dėl atitikmens Konstitucijoje išdėstytoms nuostatomis.

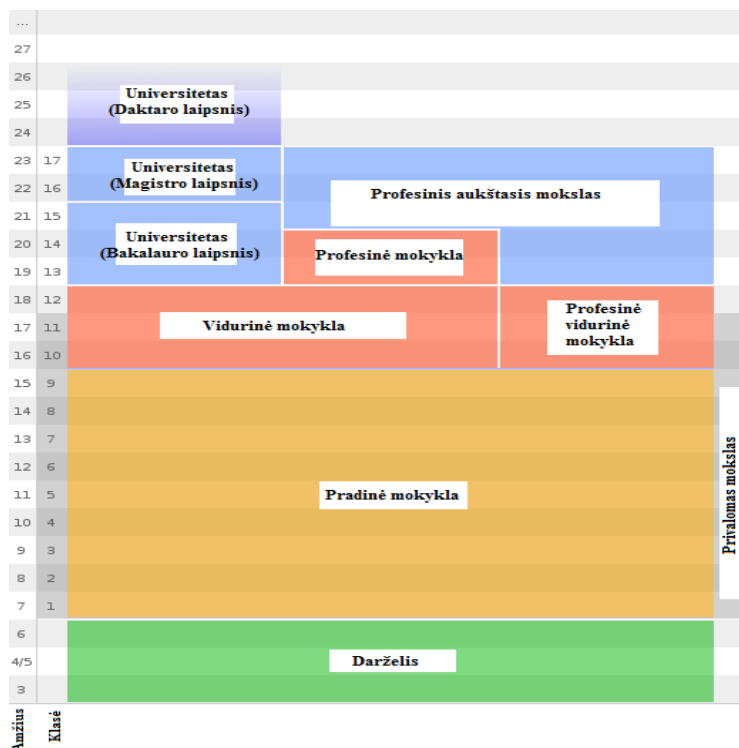
Toliau panagrinėjime Estijos padėtį aktualiu klausimu.

Estijos Švietimo sistema:

---

⁷¹ Mykolo Romerio universiteto nuomonė apie Švietimo ir mokslo ministerijos priimtą pasiūlymą. <http://1psl.lt/lietuva/2015/03/mru-nepateiktas-del-smm-pasiulymo> [žiūrėta 2015 03 21]

⁷² Mykolo Romerio senato darbo grupė. Išvados dėl stojamojo balo tikslingumo įvertinimo. - Vilnius, 2015.

5 pav. Švietimo sistema Estijoje.

Šaltinis: Internetinė priega: www.edufile.info⁷³

Estijoje aukštojo mokslo sistema turi dvi šakas: akademinę ir profesinę. Nuo 2002 metų bendras akademinis mokslas suskirstytas į du lygmenis: bakalauru ir magistro studijos. Taip pat egzistuoja integruotos bakalauru-magistro programos. Trečiasis ir aukščiausiasis laipsnis – doktorantūra. Profesinis aukštasis mokslas, kaip ir bakalauru studijos, yra pirmasis aukštojo mokslo lygmuo, kuris garantuoja galimybę studijuoti magistrantūroje.⁷⁴

Visi asmenys turintys vidurinį išsilavinimą, arba atitinkančios kvalifikacijos užsienio išsilavinimą, turi vienodas teises būti priimtais į universitetus, profesines aukštąsias mokyklas, ar profesines mokyklas. Mokymosi institucijos taryba studentų priėmimo sąlygas ir procedūras. Be vidurinio išsilavinimo diplomo, taip pat gali būti reikšmingas nacionalinių egzaminų diplomas, stojimo egzamino, testo rezultatai, atrankos pokalbio rezultatai ir kt. Estijos aukštojo mokslo institucijos taip pat sukuria galimybes varžytis dėl vietos universitete, aukštojoje profesinėje mokykloje ir studentams, kurie turi specialiųjų poreikių.

⁷³Internetinė priega: http://edufile.info/index.php?view=school_systems&topic=topic_general_infos&country=15 . Žiūrėta: 2015-02-26

⁷⁴Internetinėpriega: <http://www.euroeducation.net/prof/estonco.htm> . Žiūrėta: 2015-02-26

Taip pat sudaromos sąlygos studijuoti jau dirbantiems asmenims. Organizuojamos paskaitos vakarais, savaitgaliais, vieną kartą per mėnesį, ir pan.

Lyginamaisiais tikslais svarbu analizuoti studentų skaičių Estijoje (5 lentelė).

5 lentelė. Studentų skaičius Estijoje.

Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estija	67.8	68.3	68.8	68.2	68.4	69.0	69.1	67.6

Šaltinis: Eurostat. Duomenys pateikiami tūkstančiais.

Iš pateiktų duomenų matome, kad naujausi duomenys rodo studentų sumažėjimą. Kaip pateikiama Europos komisijos pranešime spaudai (2012), tokios situacijos Estijoje priežastys gali būti nulemtos finansinių aspektų (p. 3).

Estija labai aktyviai rūpinasi savo aukštojo mokslo plėtra, tobulėjimu, prieinamumu ir kitais nemažiau svarbiais aspektais. Šį faktą pagrindžia Estijos aukštojo mokslo strategija 2006-2015 metams. Šiame dokumente yra išskirti pagrindiniai faktoriai labiausiai turintys įtakos Estijos aukštajam mokslui:

- modernios visuomenės socialinis ir ekonominis tobulėjimas, kurį nulemia inovatyvūs gebėjimai spręsti pasaulio, kuris tampa vis globalesniu, rizikos faktorais.
- Preliminari sąlyga kurti išsilavinusią visuomenę - teisinga ir efektyvi švietimo sistema.
- Švietimo kokybė – centrinis konkurencingumo faktorius.
- Aukštasis mokslas aktualus valstybiniu ir privačiu požiūriu.
- Teisingas aukštojo mokslo prieinamumas yra teisė, kuri turi būti garantuojama valstybiniame sektoriuje.
- Studentų lūkesčiai, poreikiai, pageidavimai – esminiai faktoriai, kurie lemia aukštojo mokslo sistemą.
- Studijų finansavimas aukštojo mokslo sektoriuje.⁷⁵

Minėtasis dokumentas labai nuodugniai suplanuoja visus būtinus veiksmus siekiant gerinti aukštojo mokslo situaciją Estijoje. Numatomos pagrindinės sritys yra šios: aukštojo mokslo kokybės užtikrinimas, aukštojo mokslo ir darbo rinkos poreikių siejimas, aukštojo mokslo siejimas su moksliniais tyrimais ir veiklos plėtra ir, taipogi, su inovatyvia sistema, aukštojo mokslo finansavimas. Taigi, galima teigti, kad Estijos valdžia rūpinasi aukštojo mokslo plėtra, kokybės užtikrinimu, prieinamumu.

⁷⁵ Estonian Higher Education Strategy, 2006 -2015, p. 1.

Lietuvoje taip pat yra patvirtinta Valstybės Švietimo 2013-2020 metų strategija, kuri kelia daugybę įvairių tikslų. Su švietimo prieinamumu susijęs iškeltas toks tikslas: "Užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius".⁷⁶ Minėtame dokumente iškelti keli tikslai:

- Pasiiekti tokį pedagoginių bendruomenių lygį, kai jų kritinę masę sudaro reflektuojantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai ir dėstytojai;
- Įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną;
- Užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius;
- Garantuojant švietimo sistemos veiksmingumą sukurti paskatų ir vienodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje, derantį su valstybiniu planavimu.

Lyginant Estijos ir Lietuvos strategijas, jų tikslus galima teigti, kad apimamos panašios tobulintinos sferos, siektini tikslai, uždaviniai. Tai patvirtina faktą, kad šios šalys strategijas formuoja atsižvelgdamos į Bolonijos procesą.

Toliau būtina atskleisti galimybių pradėti ir užbaigti studijas užtikrinimo realijas Danijoje.

Danijos universitetai yra Mokslo, technologijų ir inovacijų ministerijos reguliavimo sferoje.⁷⁷ Valstybinės aukštojo mokslo institucijos Danijoje yra reglamentuojamos nacionalinės teisės aktų, kurie apsprendžia studijų struktūrą, dėstytojų kvalifikacijos klausimus bei egzaminų struktūrą. Visos programos yra akredituotos nacionalinių nepriklausomų akreditavimo agentūrų ir Akreditavimo tarybos. Aukštojo mokslo sistemos Danijoje pakopos pateikiamos 6-oje lentelėje:

---

⁷⁶ Valstybinė švietimo 2013-2020 metų strategija. Žin. 2011, Nr. [38-1804](#)

⁷⁷ Lietuvos aukštųjų mokyklų vidinės struktūros, jų tinklo analizė. Galimas aukštųjų mokyklų valdymo pertvarkos modelis. III Ataskaita. - Vilnius, 2007, p. 76.

6 lentelė. Aukštojo mokslo sistemos pakopos Danijoje.

Kvalifikacijos lygmenys	Įprasti aukštojo mokslo laipsniai	Suaugusiųjų / tęstinio aukštojo mokslo laipsniai	Kvalifikacijų sistema Europos aukštojo mokslo srityje Bolonijos pagrindu	Europos Nacionalinių kvalifikacijų sistema mokymosi visą gyvenimą kontekste
Mokymosi akademija Profesinis lygmuo	Akademijos profesinis laipsnis (90-150 ECTS)	Tolimesnis suaugusiųjų išsimokslinimas (60 ECTS)	Trumpas ciklas	5 lygmuo
Bakalauro laipsnio lygmuo	Profesinis bakalauro laipsnis (180-240 ECTS)	Mokslinis laipsnis (60 ECTS)	Pirmasis ciklas	6 lygmuo
	Bakalauro laipsnis (meninės pakraipos) (180 ECTS)			
	Bakalauro laipsnis (180 ECTS)			
Magistro laipsnio lygmuo	Magistro laipsnis (meninės pakraipos) (120-180 ECTS)	Magistro laipsnis (60-90 ECTS)	Antrasis ciklas	7 lygmuo
	Magistro laipsnis (120 ECTS)			
Daktaro laipsnio lygmuo	Daktaro laipsnis (180 ECTS)		Trečiasis ciklas	8 lygmuo

Šaltinis: Internetinė priega: http://issuu.com/university_college_nordjylland/docs/ucn_international/38.⁷⁸

Bendrasis priėmimas į aukštąjį mokslą Danijoje reikalauja vidurinės mokyklos baigimo diplomo, arba jam prilygstančio dokumento. Norint būti priimtam į tam tikras programas būtina išlaikyti stojimo egzaminą, arba pateikti tam tikrą dokumentų aplanką įrodantį meninius pasiekimus. Priklausomai nuo institucijos bei pageidaujamos studijų programos krypties.

⁷⁸ Internetinė priega: http://issuu.com/university_college_nordjylland/docs/ucn_international/38. Žiūrėta: 2015-02-27

Pabaigusieji trumpąjį mokymo(si) ciklą studentai įgyja teisę būti priimtais į pirmojo ciklo studijas (bakalauro studijas). Atitinkamai baigusieji pirmąjį ciklą turi teisę studijas tęsti antrajame ir įgyti magistro laipsnį. Bakalauro studijos tęsiasi 3 metus, 1,5 -2 metus trunka magistro studijos.⁷⁹ Nacionalinio švietimo ir ekonomikos centro teigimu, danų aukštojo mokslo sistema vis dar nėra tiksliai apsisprendusi, kuria švietimo sistema vadovautis labiau, Europos, ar Amerikos.⁸⁰

Analizuojant Danijoje bestudijuojančiųjų aukštojo mokslo institucijose matome (7 lentelė), kad studentų skaičius didėja.

7 lentelė. Studentų skaičius Danijoje.

Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Danija	232.3	228.9	232.2	230.7	234.6	240.5	258.9	275.0

Šaltinis: Eurostat.

Šio didėjimo priežastimi gali būti finansinis aspektas. Kaip pateikiama Europos komisijos pranešime spaudai (2012), Danijoje dieninės studijos yra nemokamos. Šioje šalyje visi studentai gauna stipendijas (p. 3). Minėtieji faktai gali turėti įtakos studentų skaičiaus didėjimui. Dar viena priežastis įvardijama Trumpoje indikatorių apžvalgoje 2012 -2015. Joje teigiama, kad dažniausiai aukštojo mokslo nesiekia tie studentai, kurių ir tėvai nėra išsilavinę. Todėl šis rodiklis įvardinamas kaip labai svarbus aukštojo mokslo siekimo kontekste (Hauschildt et al, p. 46).⁸¹

Apibendrinant visų trijų šalių *teisines, procedūrinės ir akademinės sąlygas*, duomenis galima susisteminti taip:

⁷⁹The Danish Higher Education System. May, 2012.

Žiūrėta: <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/recognition-and-transparency/transparency-tools/europass/diploma-supplement/standardbeskrivelse-danish-higher-education-system.pdf>

⁸⁰National Center on Education and the Economy. Denmark Summary Report, 2006, p. 8.

⁸¹ K. Hauschildt et al. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe // Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012 -2015, p 46.

8 lentelė. Lietuvos, Estijos, Danijos *aukštojo mokslo teisinės, procedūrinės ir akademinės sąlygos.*

	Lietuva	Estija	Danija
Dokumentai reglamentuojantys aukštojo mokslo prieinamumo būtinybę, svarbą.	Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin. 1992, Nr. 33-1014); Lietuvos Respublikos Mokslo ir Studijų Įstatymas (Žin. 2009, Nr. XI-242); Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. (Žin. 2011, Nr. 38-1804); Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai; Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymai; Ir kt.	Estijos Švietimo įstatymas (1992); Universiteto įstatymas (1995); Prijaučių mokyklų įstatymas (1998); Profesinio aukštojo mokslo institucijų įstatymas (1998); Tartu universiteto įstatymas (2002); Aukštojo mokslo standartai (2002); Ir kt.	Valstybės švietimo įstatymas (Nr 661 29, 2009); Aukštojo meninio išsilavinimo įstatymas (Nr 465, 2013); Teisės aktas reglamentuojantis aukštojo mokslo įstaigas (nr. 1256, 2004); Ir kt.
Studijų pakopos, lygmenys	Trijų pakopų studijos: bakalauro, magistro, doktorantūros studijos.	Trijų pakopų studijos: bakalauro, magistro, doktorantūros studijos.	Trijų pakopų studijos: bakalauro, magistro, doktorantūros studijos.
Priėmimo į aukštojo mokslo institucijas sąlygos	Vidurinio ugdymo programos brandos egzaminų bei stojamųjų (jeigu jie nustatyti) egzaminų įvertinimai arba metinių pažymių rezultatai.	Vidurinio ugdymo programos brandos egzaminų bei stojamųjų (jeigu jie nustatyti) egzaminų įvertinimai arba metinių pažymių rezultatai.	Vidurinio ugdymo programos brandos egzaminų bei stojamųjų (jeigu jie nustatyti) egzaminų įvertinimai arba metinių pažymių rezultatai.
Studentų skaičius aukštajame moksle tendencijos	Mažėja studentų skaičius.	Mažėja studentų.	Daugėja studentų.

Galima daryti išvadą, kad visos trys analizuojamos šalys yra priėmusios švietimo įstatymus, įvairius įstatyminius aktus, standartus. Tačiau tik Lietuvos Konstitucijoje yra reglamentuojamas aukštasis mokslas, jo prieinamumo sąlygos.

Visose trijose šalyse vienodas studijų pakopų skaičius: bakalauro, magistro, doktorantūros lygmenys. Taip pat visose trijose šalyse stojant į aukštojo mokslo institucijas esminiu rodikliu įvardijami vidurinio ugdymo programos brandos egzaminų bei stojamųjų (jeigu jie nustatyti) egzaminų įvertinimai arba metinių pažymių rezultatai.

Studentų skaičiaus aukštojo mokslo institucijose tendencijos kiek skiriasi analizuojamose šalyse. Nors Lietuvoje ir Estijoje studentų skaičius pastaraisiais metais mažėja, tačiau Danija šiuo aspektu užima pirmaujančias pozicijas. Minėtoje šalyje studentų skaičius per paskutinius metus kiek išaugo. To priežastimi gali būti finansinis aspektas. Kaip konstatuojama „Lietuvos studijų politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaitoje“ (2014) „abiturientų, kurie tradiciškai papildo aukštųjų mokyklų studentų gretas, mažėja, Todėl Europa į aukštąsias mokyklas turi pritraukti įvairesnių visuomenės grupių, įskaitant nepalankioje padėtyje esančias ir socialiai pažeidžiamas grupes, atstovų ir tam skirti atitinkamų išteklių“ (p.97).⁸²

2.2. Finansavimo ištekliai studijoms pradėti ir baigti

Aukštojo mokslo prieinamumas yra labai svarbus, nes naujų technologijų amžiuje poreikis aukštos kvalifikacijos darbo jėgai nuolat didėja. Pastaraisiais dešimtmečiais aukštasis mokslas tapo prieinamas daugeliui, tačiau tik nedidelė ES šalių dalis garantuoja visiškai nemokamą aukštąjį mokslą.⁸³

Apžvelgiant Lietuvos, Estijos ir Danijos situaciją aukštojo mokslo prieinamumo politikoje, finansiniame kontekste, esminiais kriterijais išskirti šie:

- Pašalpos šeimai ir mokesčių lengvatos studentų tėvams;
- Finansų reguliavimas;
- Aukštojo mokslo finansavimo tipas;
- Galimos AM finansavimo išmokų rūšys .

Svarbu įsigilinti į Lietuvoje vyraujančią mokslo finansavimo tvarką.

2008 m. Lietuvoje buvo įvestas "studento krepšelis". "Iš esmės aukštasis mokslas gavusiems „studento krepšelį“ Lietuvoje yra nemokamas, o visą studijų kainą priversti mokėti tik tie studentai, kurie neatitiko valstybės nustatytų kriterijų ir, esant kitai priėmimo sistemai, būtų tiesiog likę už aukštosios mokyklos slenksčio."⁸⁴ Aprašytasis metodas turi privalumų, tačiau R. Želvys (2013) išvelgia ir neigiamą šio metodo pusę: "mažiau populiarios, tačiau kokybiškos ir reikalingus specialistus rengiančios studijų programos laipsniškai nyksta, nes reformos pradžioje jų atžvilgiu jokio valstybės reguliavimo „krepšelių“

---

⁸²Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Lietuvos studijų politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaita. – Vilnius, 2014, p. 97.

⁸³L. Žalimienė ir kt. Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas. Vilnius, 2011, p. 72.

⁸⁴R. Želvys. Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir "studento krepšelio" modelio įdiegimo padariniai. - Acta Pedagogica Vilnensia, 2013, p. 12.

sistemoje nebuvo numatyta." Taigi, labiausiai nukenčia nedidnelė, specializuotos kolegijos, universitetai, nes pastarosiose "krepšelių" mažėjimo nekompensuoja net visą studijų kainą mokantys studentai.⁸⁵

Svarbu paminėti Valstybės teikiamos paramos studentams aspektą. Valstybinis studijų fondas - tai įstaiga, kuri nuo 1993 metų administruoja paramą studentams (finansinę).

Šis fondas yra atsakingas už valstybės suteikiamų paskolų administravimą, o taip pat ir valstybės remiamų paskolų, studijų stipendijas trečiosios pakopos studentams administravimą. Šis fondas koordinuoja su aukštojo mokslo kokybe ir prieinamumu susijusias priemones.

Fondo misija – valstybės studijų politikos įgyvendinimas, užtikrinant aukštojo mokslo prieinamumą, kokybę ir skaidrų finansinės paramos studentams administravimą, pagrįstą šiuolaikiškėmis technologijomis, elektroninėmis viešosiomis paslaugomis.⁸⁶

Studijuojantys asmenys aukštosiose mokyklose iš valstybės studijų fondo gauna tokias paslaugas:

- valstybės remiamą paskolą;
- socialinę stipendiją;
- paramą užsienio kilmės ir išeivijos studijoms Lietuvos aukštosiose mokyklose;
- valstybės kompensaciją (grąžinama visa sumokėta studijų kaina) už pažangiausių mokymasi.

Nutraukus studijas privaloma gražinti studijų krepšelio dydžio kompensaciją valstybei.

Valstybės remiamos paskolos yra šios:

1. paskola studijoms apmokėti – pagal studento prašymą paskola pervedama tiesiai į aukštosios mokyklos banko sąskaitą (maksimali paskola pervedama vieneriems metams);

2. paskola gyvenimo išlaidoms 1900 € (mokama kas mėnesį lygiomis dalimis) į prašymą pateikusojo sąskaitą.

3. paskola dalinėms studijoms pagal tarptautines sutartis. Didžiausia prašoma suma gali būti 2280 eurai, kuri išmokama iš karto į prašymą pateikusojo studento banko sąskaitą.

Kiekvienais mokslo metais studijas tęsiantis studentas turi galimybę gauti naują paskolą. Pavasario semestre prašoma paskola studijų apmokėjimui teikiama einamam semestru. Rudenį paskola suteikiama visiems mokslo metams. Taip pat yra papildomų sąlygu, dėl kurių prašoma finansinė parama (paskola) gali būti nesuteikta. Studijų metu gautas paskolas studentai pradeda gražinti praėjus vieneriems

---

⁸⁵ Ten pat. p. 17.

⁸⁶<https://www.vsf.lt/lt/apie-mus>

metams po studijų. Jeigu studijas buvo nutrauktos anksčiau, tuomet pradedama mokėti vieneri metai po studijų nutraukimo. Sudarytų paskolų gražinimo terminas 15 metų.⁸⁷

Lietuvos studentams yra teikiamos socialinės stipendijos. Norintys gauti socialinę stipendiją asmenys turi atitikti bent vieną iš šių kriterijų:

1. yra iš nepasiturinčių šeimų ar vieni gyvenantys asmenys, turintys teisę gauti arba gaunantys socialinę pašalpą pagal Lietuvos Respublikos pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą;
2. turi teisės aktų nustatyta tvarka nustatytą 45 procentų ar mažesnę darbingumo lygį arba sunkų ar vidutinį neįgalumo lygį;
3. yra ne vyresni kaip 25 metų ir jiems iki pilnametystės įstatymų nustatyta tvarka buvo nustatyta globa (rūpyba) arba jų tėvai (turėtas vienintelis iš tėvų) yra mirę.

Socialinės stipendijos dydis - 3 BSI (šiuo metu 114 € per mėnesį). Studentui gali būti skiriama viena socialinė stipendija per studijų semestrą.⁸⁸

Taigi, apžvelgę aukštojo mokslo finansavimo galimybes pastebime, kad Lietuvoje šią sritimi rūpinasi Valstybinis studijų fondas, kuris ir atsako už šalies aukštojo mokslo prieinamumą ir kokybę sudarydamas sąlygas patekti į studijas visiems norintiems.

Toliau apžvelgiame Estijos aukštojo mokslo finansavimo mechanizmą, kuris reguliuoja studijų prieinamumą ir galimybes sėkmingai užbaigti studijas.

Estijoje daugėja studijas besirenkančiųjų skaičius. Be valstybinio finansavimo aukštojo mokslo srityje, privatus sektorius taip pat įtraukia vis daugiau studentų.

Anksčiau Estijoje egzistavo dvejopa mokesčio už mokslą sistema. Studentai, kurie egzaminus išlaikydavo tam tikru nustatytu lygmeniu, patekdavo į valstybės finansuojamas vietas. Švietimo ministerija ir specialūs tyrimai nurodydavo, kiek studentų į kokios specialybės vietas galėjo įstoti, atsižvelgiant į vyraujančią darbo rinką. O tie studentai, kurie nepapuldavo į valstybės finansuojamas vietas, už mokslą mokėdavo patys. Tačiau nuo 2009 metų aukštasis mokslas tapo nemokamu Estijos piliečiams, kurie studijuoja dieninėse studijose, tačiau padidinti reikalavimai stojant į aukštąsias mokyklas.⁸⁹

---

⁸⁷<http://www.vsf.lt/lt/valstybes-remiamos-paskolos>

⁸⁸Žiūrėta: <http://www.vsf.lt/lt/socialines-stipendijos>

⁸⁹ Estijos švietimo sistema. <http://bendraukime.lrytas.lt/isklausykite/ko-lietuva-gali-pasimokyti-is-estijos-svietimo-sistemas.htm?p=2> [žiūrėta 2015 03 21]

Studentų finansinė parama Estijoje susideda iš stipendijų ir paskolų (Išmokų ir paskolų studijoms aktas, 2003).

Kiekvienais metais studentai kreipiasi dėl stipendijų. Visi studentai (išskyrus tuos, kurie studijuoja doktorantūroje) pretenduoja gauti stipendijas. Net jeigu studentui yra susiklosčiusios tam tikros aplinkybės, dėl kurių jis turi mesti mokslus, švietimo institucija turi teisę suteikti tokiam studentui pašalpą (stipendiją), net jei jis yra mokantis už studijas. Ir tai yra vienintelė išimtis Estijoje, stipendijų sistemoje. Visais kitais atvejais pašalpos (stipendijos) yra skiriamos atsižvelgiant į mokymosi nuopelnus, aktyvumą bendruomenėje, laimėjimus įvairiuose renginiuose ir konkursuose, susijusiuose su studento studijuojama specialybe.

Taip pat kiekvienas studentas turi galimybę kreiptis dėl papildomos išmokos – kompensacijos, jeigu studentai į paskaitas turi važiuoti didelį atstumą.

Estijoje studentas turi teisę pretenduoti į šias pašalpas:

1. Studijų poreikiams skirta pašalpa: studentas, norintis gauti šią pašalpą privalo atitikti tam tikrus kriterijus, t.y. , būti Estijos piliečiu, nebūt akademinėse atostogose, įstoję į universitetą 2013-2014 metais, ar vėliau, studijuoti dieninėse studijose, kurio vieno šeimos nario mėnesio pajamos neviršija 329 €, ir kt. Egzistuoja trijų dydžių pašalpos: 75, 135 ir 220 €, priklausomai nuo šeimos pajamų per pastaruosius vienerius metus.
2. Bazinė pašalpa. Asmuo pretenduojantis ją gauti privalo atitikti beveik visus tuos pačius kriterijus, kaip ir pašalpai studijų poreikiams gauti. Čia nėra atsižvelgiama tik į šeimos finansinę padėtį. Atitinkant visus reikalavimus, pašalpa siekia 55,93 € per mėnesį.
3. Pašalpa skirta doktorantūros studijoms. Šie studentai yra remiami valstybės.

Pretenduojantys į pašalpą privalo būti Estijos piliečiai, arba gyvenantys Estijoje kitos šalies gyventojai, tačiau būtinai turi studijuoti dieninėse studijose. Pašalpa siekia 422 € per mėnesį.⁹⁰

Kalbant apie paskolas, Estija buvo pirmoji iš trijų Baltijos šalių, kuri pasiūlė studentams lengvatines banko paskolas. Tokia politika vykdoma Estijoje nuo 1997 metų. Estijos gyventojai, arba laikinieji gyventojai, turi teisę įgyti studento paskolą, jeigu jie studijuoja pagal programą, kurios trukmė ilgesnė nei 9 mėnesiai, studijuojama pagal dieninę programą valstybinėje, arba privačioje aukštojoje mokykloje, universitete. Išžestinių studijų studentai taip pat turi teisę gauti paskolą. Visiems studentams palūkanų norma – 5%. Jeigu palūkanų norma yra didesnė, skirtumą padengia valstybė.

---

⁹⁰ Internetinė prieiga: <http://www.ut.ee/en/study-allowances-0> . Žiūrėta: 2015-02-27

Studentas privalo pradėti atidavinėti paskolą ne vėliau nei po metų pabaigus studijas (arba jas nutraukus). Tokia yra įprasta paskolos atidavimo tvarka. Tačiau egzistuoja ir tam tikros išimtys. Paskolos atidavimas sustabdomas, jei studentas išskviečiamas į karinę tarnybą, arba yra vienišas(-a) motinas/tėvas, auginantis(-ti) vaiką iki trejų metų. Tuo laikotarpiu valstybė moka palūkanas bankui. Taip pat dalis paskolos gali būti anuliuota, jei studentas tampa valstybinio sektoriaus darbuotoju. Taip pat paskolos atidavimas yra atšaukiamas tuo atveju, jei studentas tampa neįgalus ir dėl to praranda galimybę užsidirbti pinigų. Tačiau šiuo atveju bankas turi teisę reikalauti valstybės užmokėti skolą.⁹¹

Visi specialiųjų poreikių turintys studentai, kaip ir kiti studentai Estijoje gauna finansinę paramą atsižvelgiant į bendrą visiems Studijų pašalpų ir paskolų įstatymą.⁹²

Apibendrinant Estijoje egzistuojančią aukštojo mokslo finansavimo situaciją galima teigti, kad Estijoje egzistuoja valstybinės ir privačios aukštosios mokyklos, universitetai, kurie finansuoja tam tikrą skaičių studentų. Tuo tarpu kita dalis studentų – moka už mokslą patys. Kiekvienas studentas turi galimybę gauti stipendiją, ar, esant tam tikroms aplinkybėms, pašalpą. Taip pat studentai, lengvatinėmis sąlygomis, turi teisę pasiimti paskolą. Galima konstatuoti faktą, kad Estijos valstybė atsakingai rūpinasi studijų prieinamumu finansiniu aspektu.

Tuo tarpu Švietimas Danijoje finansuojamas taksometro principu. Danijos Aukštojo mokslo sektorius gauna finansavimą iš Švietimo ministerijos. Danijos AM finansavimas vyksta „taksometro“ principu: jis tiesiogiai priklauso nuo studentų išlaikiusių egzaminus skaičiaus, t.y. universitetas gauna finansavimą už kiekvieną studentą, kuris išlaiko egzaminą. Universitetai negauna jokių kompensacijų už tuos studentus, kurie egzamino neišlaiko, ar tiesiog neatvyksta. Tokio finansavimo tikslas yra skatinti studentus siekti kuo geresnių rezultatų, kadangi universitetams reikia kvalifikuotų ir motyvuotų studentų, sugebančių pabaigti mokslus per tam skirtą laiką.

Danijos studentai turi teisę į valstybinę paramą, nepriklausomai nuo socialinės padėties. Remiamiems studentams studijos yra nemokamos. Nuo 2006 metų visi kiti studentai privalo mokėti mokesčių už mokslą.

Yra dvi pagrindinės paramos programos Danijoje:

1. Vyresniems nei 18 metų mokiniams, kurie išreiškia norą studijuoti pagal jaunimo ugdymo programas. Tokie studentai privalo lankyti pamokas, laikyti egzaminus ir kitais būdais įrodyti, kad jie

---

⁹¹Internetinė prieiga: <http://www.euroeducation.net/prof/estonco.htm> . Žiūrėta: 2015-02-26

⁹² Studijų pašalpų ir paskolų įstatymas, 2003. Internetinė prieiga: <http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X70048K3&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=%D5ppetoeusteste> . Žiūrėta: 2015-02-26

aktyviai įsitraukia į ugdomąją veiklą. Tokie studentai gauna stipendijas. Iki jiems sukanka 20 metų, jų stipendijų dydžiai taip pat priklauso nuo tėvų pajamų.

2. Studentams, kurie studijuoja pagal aukštojo mokslo programas. Kiekvienas studentas turi teisę gauti mėnesines stipendijas.

Ypatingais atvejais – dažniausiai dėl ligos, ar vaiko gimimo – studentai turi teisę prašyti papildomos stipendijos. Jaunos mamos turi teisę gauti stipendijas 12 mėnesių, o tėvai – 6 mėnesius, su tam tikromis išlygomis. Studentai per mėnesį gauna maždaug 630 eurų.⁹³ Tokią pačią informaciją patvirtina ir naujausi duomenys pateikti Nacionaliniame studentų mokesčių ir paramos sistemos dokumente (2013/2014).⁹⁴

Remiantis Europos Komisijos tyrimo išvadomis,⁹⁵ Danijoje stipendijas gauna dauguma studentų.

Be stipendijų, studentams taip pat yra siūloma imti valstybės paskolas. Šias studentai privalo pradėti atidavinėti ne vėliau kaip praėjus vieneriems metams po studijų baigimo, ar nutraukimo. Paskola turi būti atiduota 15 metų bėgyje. Valstybinės paskolos dydis siekia apie 320 eurų per mėnesį.⁹⁶ Apie pusę visų studentų pasinaudoja paskolos gavimo galimybe. Paskolų gavimo taisyklės nustato šalies Parlamentas.⁹⁷

Kaip pateikiama Nacionaliniame studentų mokesčių ir paramos sistemos dokumente (2013/2014), pagrindiniai tikslai yra sumažinti viriausybės išlaidas ir pagerinti studijų kokybę:

- Didinant reikalavimus studentų mokymosi rezultatų gerėjimui;
- Pristatyti naują aukštojo mokslo sistemą, kuri skatintų pasirinktų studijų baigimo rodiklį;
- Peržiūrėti pašalpas bei jų skirimo sistemą studentams, kurie gyvena su tėvais.

Toliau apžvelgsime pasirinktų šalių aukštojo mokslo finansavimo efektyvumą.

R. Laužacko ir kt. (2006) parengtoje studijoje išskiriamas toks pagrindinis "studento krepšelio" modelio privalumas: "studentas tampa LAM (Lietuvos aukštojo mokslo) sistemos centriniu objektu – studentas, tam tikrais būdais remiamas valstybės, yra pagrindinis paslaugos gavėjas, rėmėjas ir vertintojas. Studentas tiesiogiai mokėdamas už studijas bus labiau motyvuotas dalyvauti LAM studijų kokybės užtikrinime" (p. 49). Tačiau tokiu būdu "laužoma nusistovėjusi nuostata, kad valstybė turi "duoti" "(p.

---

⁹³E. K. Schmidt et al. Funding Systems and Their Effects on Higher Education Systems. Country Study – Denmark. 2006, p. 5. Žiūrėta: <http://www.oecd.org/denmark/38307998.pdf>

⁹⁴National Student Fee and Support Systems. Eurydice – Facts and Figures. 2013/14, p. 11. Žiūrėta: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/fees_support.pdf

⁹⁵http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/facts_and_figures_en.php

⁹⁶E. K. Schmidt et al. Funding Systems and Their Effects on Higher Education Systems. Country Study – Denmark. 2006, p. 5. Žiūrėta: <http://www.oecd.org/denmark/38307998.pdf>

⁹⁷<http://fivu.dk/en/education-and-institutions/grants-and-loans/su-2013-the-danish-student-s-grants-and-loans-scheme>

50).⁹⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos parengtoje ataskaitoje (2007) teigiama, kad "švietimo sistema dėl įvairių sisteminių trūkumų visuose švietimo lygmenyse dar yra nepakankamai prisitaikiusi tenkinti mokymosi visą gyvenimą poreikius"(p. 21).⁹⁹

Estijos aukštojo mokslo apžvalgoje (2007) konstatuojama, kad mokesčio už mokslą pasidalinimo tarp valstybės ir studento principas turėtų tapti teisingesniu. Turėtų būti pabrėžiama būtinybė visokeriopai nelygybei panaikinti skiriant reikiamą finansavimą.¹⁰⁰ Taigi, Estijoje išreiškiamas poreikis didesniai teisingumo principo įsivyravimui aukštojo mokslo finansavimo sistemoje, o Lietuvos aukštasis mokslas tampa nebe vien valstybės prioritetu, kaip buvo įprasta. Todėl abejose šalyse išvelgiami tam tikri trūkumai. Tuo tarpu Danijos aukštojo mokslo finansavimo modelis įgalina net 95 procentus aukštojo mokslo dalyvių įgyti valstybės finansuojamą mokslą.¹⁰¹ O tai įvardijama kaip didžiulis privalumas aukštojo mokslo prieinamumo srityje.

Lyginant visų trijų valstybių *studijų finansavimo mechanizmus*, duomenis galima susisteminti taip:

---

⁹⁸ R. Laužackas ir kt. Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtra 2007 - 2012 m.: konkurencingumas ir finansavimo modelis. - Kaunas, 2006, p. 49, 50.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizės ataskaita. - Vilnius, 2007, p. 21.

¹⁰⁰ J. Huisman et al. OECF Reviews of Tertiary Education. Estonia. - 2007, p. 93.

¹⁰¹ Aukštojo mokslo finansavimas. Internetinė prieiga: <http://www.eu2013.lt/lt/naujienos/aukstojo-mokslo-finansavimas-ar-jo-pakanka-ir-kaip-juo-tinkamai-pasinaudoti> [žiūrėta 2015 03 26]

9 lentelė. Lietuvos, Estijos ir Danijos studijų finansavimo mechanizmai.

	Lietuva	Estija	Danija
Galimos AM finansavimo išmokų rūšys	<ul style="list-style-type: none"> valstybės remiama paskola; socialinė stipendija; parama užsienio kilmės ir išėivijos studijoms Lietuvos aukštosiose mokyklose; valstybės kompensacija (grąžinama visa sumokėta studijų kaina) už pažangiausių mokymasi. 	<ul style="list-style-type: none"> valstybės paskola; socialinė stipendija; valstybės kompensacija (grąžinama visa sumokėta studijų kaina) už pažangiausių mokymasi. 	<ul style="list-style-type: none"> valstybės paskola. studento parama: 18-20 m. studentų parama pagal tėvų pajamas; bendrosios studijų paramos (stipendijos);
Aukštojo mokslo finansavimo tipas	"studento krepšelio" principu grįstas	Egzistuoja valstybės finansuojamos vietos aukštojoje institucijoje ir pilnai apmokamos paties studento	"taksometro" principu grįstas
Finansų reguliavimas	Valstybės studijų fondas - atsakingas už studijų priimamumą ir kokybę	Svietimo ministerija	Svietimo ministerija reguliuoja finansus pagal išlaikusiųjų studentų skaičių.
pašalpos šeimai ir mokesčių lengvatos studentų tėvams	Teikiamos pašalpos, finansinė parama.	Teikiamos tik mokesčių lengvatos.	Jaunos mamos turi teisę gauti stipendijas 12 mėnesių, o tėvai – 6 mėnesius; Studentai per mėnesį gauna maždaug 630 eurų. ¹⁰²
Galimybės gauti lengvatines paskolas	Visose trijose šalyse studentai turi palankias galimybes gauti lengvatines paskolas.		

Apibendrinant 9 lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad visose nagrinėjamose šalyse studentai turi teisę gauti stipendiją, pašalpą, paskolą - atitinkamai atsižvelgiant į mokymosi pasiekimus, tam tikrus patiriamus finansinius, ar kitokius sunkumus. Lietuvoje galioja "studento krepšelio" finansavimo mechanizmas, Danijoje pastarasis grindžiamas "taksometro" principu, o Estijos finansavimo sistema nors ir neturi "išradingo" pavadinimo, tačiau gali būti apibūdinta kaip turinti valstybės finansuojamas vietas ir pačio studento apmokamas. Todėl visų trijų šalių finansavimo tipas iš esmės yra panašus. Estijos ir Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo srityje išvėliami tam tikri trūkumai. Tuo tarpu Danijos aukštojo mokslo finansavimo modelis palankesnis dėl didelės valstybės skiriamos finansinės paramos.

2.3. Studijų prieinamumo didinimas specialiųjų poreikių turintiems asmenims

Aukštojo mokslo prieinamumo klausimas yra pakankamai aktualus visame pasaulyje. Madride vyko tarptautinė konferencija „Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą“ (2010). Pastarosios išvadose teigiama, kad inkluzijos plėtra aukštosiose mokyklose turėtų būti laikoma prioritetine sritimi, t. y. tokia pat svarbi kaip ir privalomojo mokymosi pakopose.¹⁰²

Šiame skyriuje bus lyginama Lietuvos, Estijos, Danijos situacija studijų prieinamumo didinimo specialiųjų poreikių turintiems asmenims kontekste. Apibendrintas lyginimas remsis šiais kriterijais:

- Dokumentai reglamentuojantys asmenų turinčių specialiųjų poreikių teises švietimo kontekste;
- Studentų turinčių specialiųjų poreikių skaičiaus aukštajame moksle tendencijos;
- Finansinė parama specialiųjų poreikių turintiems asmenims.

Aplinkos pritaikymo specialiųjų poreikių turintiems studentams lygis nėra įtrauktas į palyginamąjį apibendrinimą, kadangi visos trys šalys šiuo klausimu rūpinasi, tačiau skirtingai atsižvelgiant į tokį aspektą, kaip finansinės galimybės. Kiekvienoje analizuojamoje šalyje aukštajam mokslui skirtų pinigų dalis nuo bendrojo vidaus produkto yra skirtinga, todėl atitinkamai ir specialiųjų poreikių turinčiais asmenimis, aukštojo mokslo prieinamumu minėtajai studentų grupei rūpinamasi, tačiau kiek skirtingai. Šis aspektas bus analizuojamas eigoje.

Pirmiausiai pateikiami duomenys apie studentų paramą Lietuvoje, kurie turi tam tikrų specialiųjų poreikių.

Kaip teigia G. Sabaliauskaitė (2014), "Mažiau nei tūkstantis studijuojančių neįgaliųjų – tai ne argumentas ignoruoti jų poreikius ir nesudaryti sąlygų mokytis žmogui, kuris, pavyzdžiui, turi judėjimo negalią, netrukdančią studijoms."¹⁰³ Autorė savo straipsnyje teigia, kad neįgaliųjų studentų universitetuose per dešimtmetį padaugėjo tris kartus. Šis skaičius auga dėl daugelio priežasčių. Vienos iš jų - finansinio palaikymo gerėjimas. Lietuvoje, Valstybinio studijų fondo įgyvendinamo projekto „Studijų prieinamumo užtikrinimas specialiųjų poreikių turintiems studentams" teikiamos galimybės, pasinaudoti tikslinėmis išmokomis, 150€/mėn.¹⁰⁴ Šios išmokos skiriamos studentams, kurie atitinka šiuos reikalavimus:

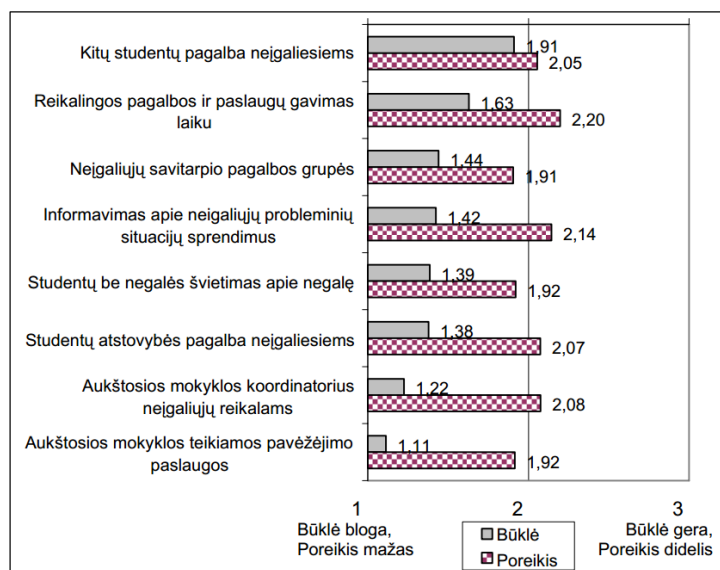
¹⁰² Tarptautinės konferencijos „Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą“, vykusios 2010 m. Madride, išvados.

¹⁰³ G. Sabaliauskaitė. Neįgaliųjų integracija aukštajame moksle dar su "slenksčiais" // Švietimas. Veidas, 2014, P. 34.

¹⁰⁴ Žiūrėta: <https://www.vsf.lt/index.php?id=1898>

- yra Lietuvos Respublikos piliečiai arba kitų valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės, kurie yra deklaravę nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje;
- pagal teisės aktus turi nustatytą 45 procentų ar mažesnę darbingumo lygį arba sunkų ar vidutinį neįgalumo lygį;
- neturi akademinį skolų pagal studijuojamą studijų programą ir (arba) aukštosios mokyklos nustatyta tvarka skirtų nuobaudų.
- pirmą kartą studijuoja pirmos pakopos studijų programą.

Ruškus ir kt. (2006) atliko išsamų tyrimą, kurio metu siekė išsiaiškinti neįgalių asmenų socialinio dalyvavimo aukštosiose mokyklose ir įgalinimo aukštosioms studijoms veiksnius¹⁰⁵. Šiame tyrime mėginta išsiaiškinti aukštosios mokyklos bendruomenės pastangas, jų vertinimą studentų turinčių specialiųjų poreikių akimis .

6 pav. Aukštosios mokyklos bendruomeninės pastangų būklės ir poreikio vertinimas.

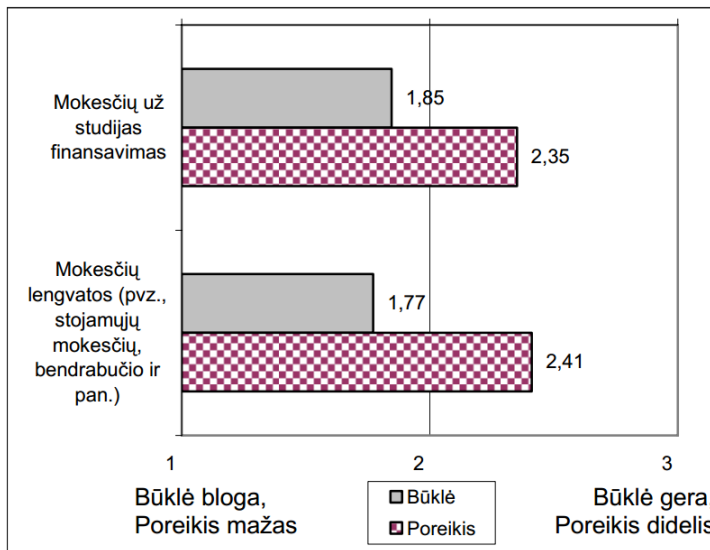
Šaltinis: J. Ruškus ir kt. *Veiksniai, darantys poveikį asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, studijoms aukštosiose mokyklose. Tyrimo ataskaita. 2006, p. 3, 87.*

Matome, kad esama situacija minėtieji asmenys nėra visiškai patenkinti. Labiausiai studentai nepatenkinti aukštųjų mokyklų teikiamomis pavėžėjimo paslaugomis, koordinatoiaus neįgaliųjų reikalams darbu ir kt. Todėl šiose srityse tikrai yra ką tobulinti. Taip pat nemaža dalis respondentų mano, kad yra per

¹⁰⁵J. Ruškus ir kt. *Veiksniai, darantys poveikį asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, studijoms aukštosiose mokyklose. Tyrimo ataskaita. 2006, p. 3, 86-87.*

mažai dėmesio skiriama neturinčių negalios švietimui apie negalią. Tokius rezultatus patvirtina ir tyrimas atliktas M. Jankauskaitės ir kt. (2011). Atskleista, kad net 41,4 proc. apklaustų studentų nenorėtų gyventi su specialių poreikių turinčiu asmeniu.¹⁰⁶ Pastarasis skaičius rodo didelę problemą užkertančią kelią studentams su specialiais poreikiais integruotis į visuomenę. Tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl negalią turintys studentai nesiryžta siekti aukštojo mokslo.

Tokia pati situacija susiklosčiusi ir finansinės paramos srityje:

7 pav. Finansinės paramos aukštojoje mokykloje būklės ir poreikio vertinimas

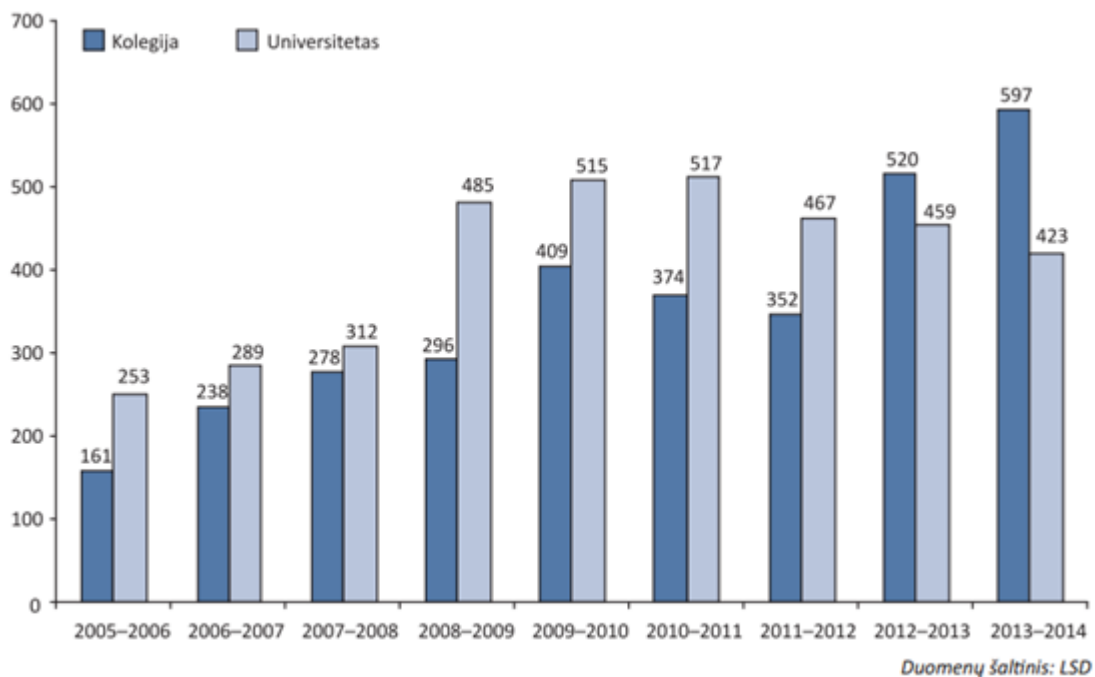
Šaltinis: J. Ruškus ir kt. Veiksniai, darantys poveikį asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, studijoms aukštosiose mokyklose. Tyrimo ataskaita. 2006, p. 3, 92.

Studentai mano, kad tiek mokesčių už studijų finansavimas, tiek įvairios mokesčių lengvatos nėra pakankamos Lietuvoje. Todėl galima daryti prielaidą, kad nors Lietuvoje yra skiriama dėmesio asmenų, turinčių specialiųjų poreikių integracijai, aukštojo mokslo įgyjimo skatinimui, reikėtų atsižvelgti ir į pačių studentų nuomonę šiais klausimais.

Nepakankams susirūpinimas esama situacija yra išreikštas ir valstybiniu mastu, kadangi teisės aktų, skirtų aukštajai mokyklai nėra pakankamai. V. Balčikonis (2013) Švietimo pagalbos specialistų mokymuose priėjo išvados, kad teisinis reglamentavimas, nėra pakankamas minėtu klausimu, dėl to neaišku, kaip pritaikyti studijų programas, kokia finansinė ir paslaugų pagalba turėtų būti skirta specialius

¹⁰⁶ M. Jankauskaitė ir kt. Įvairialypė diskriminacija aukštojo mokslo institucijose. - Vilnius: Lietuvos studentų sąjunga, 2011, p. 59.

poreikius turinčiam studentui.¹⁰⁷ Tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl aukštojo mokslo institucijose - universitetuose - vis mažėja studentų, turinčių specialiųjų poreikių (8 pav.).

8 pav. Aukštosiose mokyklose studijuojančių studentų, turinčių negalią, skaičius.

Kaip matome 8 paveiksle, pastaraisiais metais universitetuose vis mažėjo studentų su negalia skaičius. Tačiau kolegijose pastarasis skaičius augo. Galima daryti prielaidą, kad kolegijose sudaromos tinkamesnės sąlygos studenų su negalia mokymuisi, tuo trpu universitetai šiame kontekste kur kas atsilieka.

Galima teigti, kad Lietuvoje studentų, turinčių specialiųjų poreikių skaičius auga, tačiau giliau analizuojant statistinius duomenis matoma, kad šios teigiamos tendencijos minėtame konteksta yra suponuojamos atskirų aukštojo mokslo institucijų, kuriose tik bendras minėtasis rezultatas yra teigiamas.

Toliau svarbu apžvelgti esamą situaciją Estijoje. Išanalizavus literatūrą, statistinius duomenis ir medžiagą internetinėje prieigoje paaiškėjo, kad aukštojo mokslo institucijos Estijoje yra sukūrusios specialias galimybes kandidatuoti į aukštąsias mokyklas, universitetus asmenims, turintiems specialiųjų poreikių. Atskirų universitetų internetinės svetainės leidžia susipažinti su galimybėmis studijuoti

¹⁰⁷V. Balčikonis. Projekto „Studijų prieinamumo užtikrinimas specialiųjų poreikių turintiems studentams“. Švietimo pagalbos specialistų mokymai. - 2013, p. 2. Žiūrėta: <http://www.studijuoktobulek.lt/UserFiles/file/Mokymai/2013%2010/Aprastas%20Klaip%C4%97da%202013%2010%2010.pdf>

jaunuoliams su specialiais poreikiais. Didžiausias dėmesys skiriamas finansinei paramai. Pavyzdžiui, Taru universiteto internetinėje sveitainėje teigiama, kad studentams su specialiais poreikiais yra sukuriamos visos galimybės dalyvauti aukštajame moksle: studijų turinys yra keičiamas, pritaikomas prie studento poreikių, galimybių (įgyvendinant mokymo programą); universitetas remia studentus priėmimo metu, studijuojant, pateikiant studijų medžiagą ir pan. Taip pat ir Talino universitetas atsižvelgia į studentų su specialiais poreikiais padėtį, koreguoja mokymosi pobūdį nenukrypstant nuo mokymo programos.

Estijos universitetai, taip kaip ir kiti Europos universitetai, nurodo šias nuostatas susijusias su studentų su specialiais poreikiais integravimu į aukštojo mokslo plotmę:

1. Specialieji poreikiai (tiek studentų, tiek universiteto darbuotojų), yra svarstomi ir reglamentuojami visuose švietimo institucijos dokumentuose bei strategijose;
2. Universitetai turi oficialius dokumentus, kurie traktuoja lygias student teises, ypačingai tų student, kurie turi specialiųjų poreikių;
3. Universitetai turi specialistus, ar bent jau vieną pilno darbo etato darbuotoją, kuris atsakingas už koordinavimą;
4. Universitetas plėtoja aiškius kriterijus dėl apgyvendinimo;
5. Universitetas taiko tokius pat atsiskaitymo standartus visiems studentams, taip pat ir turintiems specialiųjų poreikių;
6. Studentai turintys specialiųjų poreikių turi tokias pačias studijų program pasirinkimo galimybes kaip ir kiti studentai;
7. Universitetai garantuoja informacijos apie studento specialiuosius poreikius konfidencialumą;
8. Universitetas skatina domėtis ir žinoti viską apie specialiųjų poreikių turinčius studentus, bendąja to žodžio prasme;¹⁰⁸

Minėtina, kad Estijoje esama tam tikrų teisės aktų, kurie studentams, turintiems specialiųjų poreikių, suteikia galimybę gauti tikslinių išmokų ir finansinės paramos.¹⁰⁹

Svarbu pažvelgti į esamą situaciją Estijoje staitine išraiška. 8 lentelėje pateikiami statistiniai duomenys apie studentų, kurie mokėsi aukštojo mokslo institucijose tam tikrais metais. Matome, kad nors dalis studentų įstojo į universitetus, ar kolegijas, labai nedidelė dalis sugebėjo pabaigti mokslus. Galima daryti

---

¹⁰⁸ M. Murasov, T. Kurvits, L. Sakkeus. ANED country report on equality of educational and training opportunities for young disabled people.2007, p. 17. Internetinė prieiga: <http://www.disability-europe.net/content/aned/media/Report%20on%20equality%20of%20educational%20and%20training%20opportunities%20for%20young%20disabled%20people%20-%20Estonia.pdf> Žiūrėta 2015-02-26

¹⁰⁹ C. Meijer ir kt. Specialusis ugdymas Europoje. švietimo paslaugų teikimo ypatumai // Teminė publikacija, Tomas 2, Briuselis, 2006, p. 42.

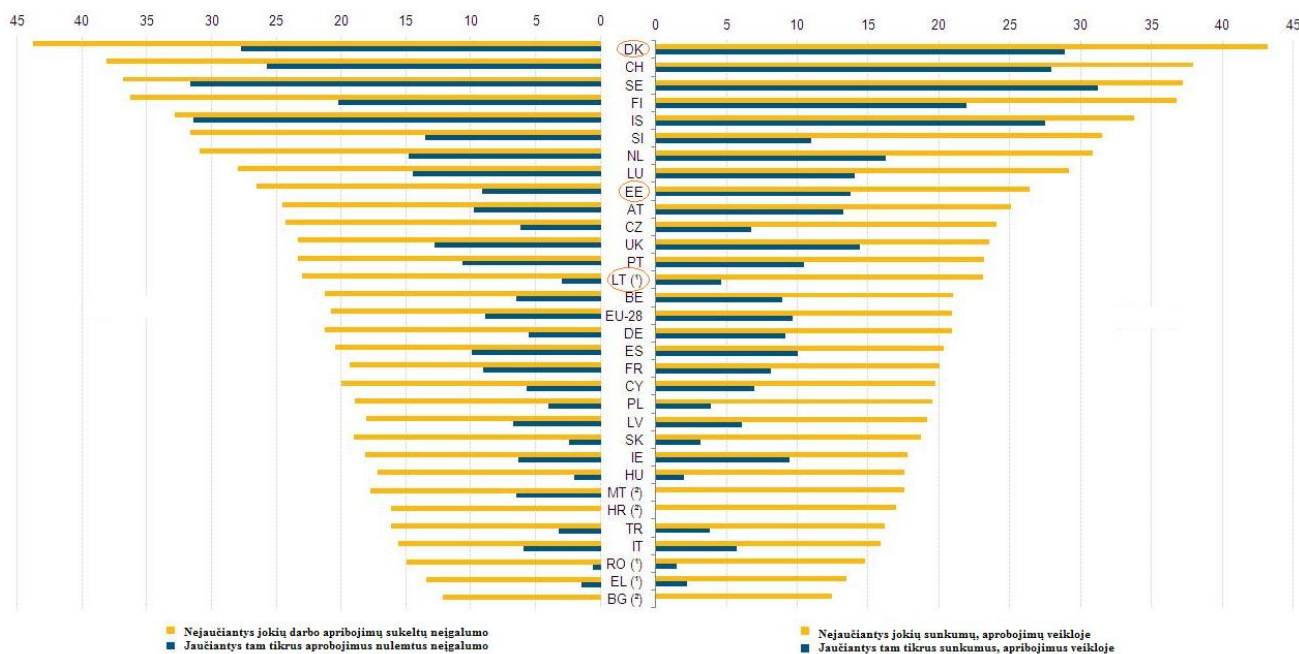
prielaidą, kad Estijoje ankstesniais metais nebuvo sudaromos pakankamai geros sąlygos studentams turintiems specialiųjų poreikių.

10 lentelė. Studėtų, turinčių specialiųjų poreikių skaičius 2005 - 2009 metais.

Šaltinis: Komisijos ir tarybos bendros užimtumo ataskaitos projektas. Pridedamas prie Komisijos komunikato „2015 m. metinė augimo apžvalga“. Briuselis, 2014, p. 32.

Indikatoriai	2005	2006	2007	2008	2009	2005-2009
Studentų skaičius	20	36	27	21	22	126
Pabaigusiujų mokslus skaičius	5	2	7	8	4	26

Taip pat 10 lentelėje pastebima, kad studentų skaičius tiek įstojusiu, tiek pabaigusiu aukštąjį mokslą, nors ir nežymiai, bet didėja. Šie pokyčiai rodo įdedamas pastangas, kuris turi teigiamos įtakos rezultatui. Europos Komisijos ir tarybos bendro užimtumo ataskaitos projekte (2014) konstatuojama, kad tiek Estija, tiek Lietuva pradėjo aukštojo mokslo sistemų reformas, kurios apima didesnę finansinę paramą specialiųjų poreikių grupėms.¹¹⁰ Tai reiškia, kad valstybės rūpinasi esamos situacijos gerinimu. Toliau panagrinėkime analogiškus duomenis 2011 metais (duomenys pateikiami procentais):

¹¹⁰ Komisijos ir Tarybos bendros užimtumo ataskaitos projektas. Pridedamas prie Komisijos komunikato „2015 m. metinė augimo apžvalga“. - Briuselis, 2014, p. 32.

9 pav. Asmenys, turintys specialiųjų poreikių, nuo 15 iki 64 metų amžiaus, dalyvavę aukštajame moksle 2011 metais.

Pateikti statistiniai duomenys rodo, kad Lietuvos aukštojo mokslo įstaigose studentų su specialiaisiais poreikiais yra mažiausiai iš visų trijų lyginamųjų šalių. Estijoje, nors šioje šalyje gyventojų bene perpus mažiau nei Lietuvoje, situacija yra geresnė – į aukštąjį mokslą priimta daugiau studentų nei Lietuvoje. Tokie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad Estijoje aukštojo mokslo prieinamumu specialiųjų poreikių studentams yra rūpinamasi efektyviau, sudaromos kur kas palankesnės sąlygos. Danija pagal analizuotą aspektą užima pirmaujančias pozicijas visų likusių Europos šalių atžvilgiu. Tačiau būtina atsižvelgti į tai, kad Danija didesnė už Lietuvą du kartus, o už Estiją bene keturis kartus pagal gyventojų skaičių. Todėl griežtų išvadų šiuo aspektu daryti negalima.

Teisingumas ir lygybė visiems – reiškia švietimo sistemos pritaikymą įvairiems individams. Minėtame kontekste švietimas turėtų būti socialiai, pedagogiškai, psichologiškai ir fiziškai prieinamas kiekvienam. Studentų, turinčių specialiųjų poreikių skaičius Danijoje vis didėja. Tai reiškia, kad pastariesiems studentams yra sudaromos palankios sąlygos įgyti aukštąjį išsilavinimą. Kaip konstatuoja Švietimo ir mokymo politikos išleistas leidinys (2011), Danijoje užtikrinamas fizinis prieinamumas bei rūpinamasi mokymo porogramų pritaikymu tam, kad specialiųjų poreikių turintys studentai įgytų tokį patį išsilavinimą, kaip ir visi kiti studentai. Kaip traktuojama minėtam šaltinyje, yra imamas nuoseklių veiksnių tam, kad nustatyti specialiųjų poreikių pobūdį jau pačių mokslo metų pradžioje. Tuomet yra siunčiamos užklauskos valstybei dėl finansavimo – tvarkomi finansiniai reikalai. Taip pat mokslo metų pradžioje nustatomos tam tikros lengvatos dėl egzaminų terminų (jeigu yra toks poreikis). Taip pat rūpinamasi mokymo priemonių pritaikymo galimybėmis, reikiama technine pagalba. Apibendrinus, visais studento turinčio specialiųjų poreikių reikalais rūpinasi švietimo įstaiga (p. 48-49).¹¹¹

Kalbant apie įstatyminę bazę, formaliai, joks Danijos įstatymas nedraudžia diskriminuoti asmenų turinčių specialiųjų poreikių (išskyrus įsidarbinus), tačiau griežtai draudžiama diskriminacija švietimo srityje, o tai sąlygoja lygių galimybių įsigalėjimą švietimo sistemoje (p. 49). R. Ruolytė ir D. Dikšaitis (2010) konstatuoja, kad Danija ir dar pora valstybių yra pagrindiniai bendrų negalios įstatymų, darančių formalius pasikeitimus aukštojo mokslo sektoriuje, pavyzdžiai (p. 38).¹¹²

¹¹¹Education and Training Policy. Inclusion of Students with Disabilities in Tertiary Education and Employment, 2011, p. 48-49.

¹¹²R. Ruolytė, D. Dikšaitis. Pakeliui į prieinamas studijas neįgaliesiems Lietuvoje. - 2010, p.38.

Danijoje yra rūpinamasi asmenų, turinčių specialiųjų poreikių galimybe įgyti aukštąjį išsilavinimą. Konsultavimo ir paramos centras Danijoje siūlo tam tikrą paramą minėtiesiems studentams, kurie siekia aukštojo mokslo:

- Konsultavimo ir aptarnavimo paslaugos: konsultavimas ir parama studentams, kurie susiduria su ypatingais sunkumais studijuojant;
- Specialios pagalbos studentui teikimas: pagalba norint gauti reikiamą finansavimą pilnam komfortui užtikrinti;
- Kvalifikuoto nacionalinio centro, siūlančio pritaikytą pedagogiką, sukūrimas.¹¹³

Analizuojant Danijoje bestudijuojančiųjų aukštojo mokslo institucijose matome (11 lentelė.), kad studentų skaičius kiek didėja.

11 lentelė. Specialiųjų poreikių turinčių studentų skaičius Danijoje.

Šaltinis: Eurostat.

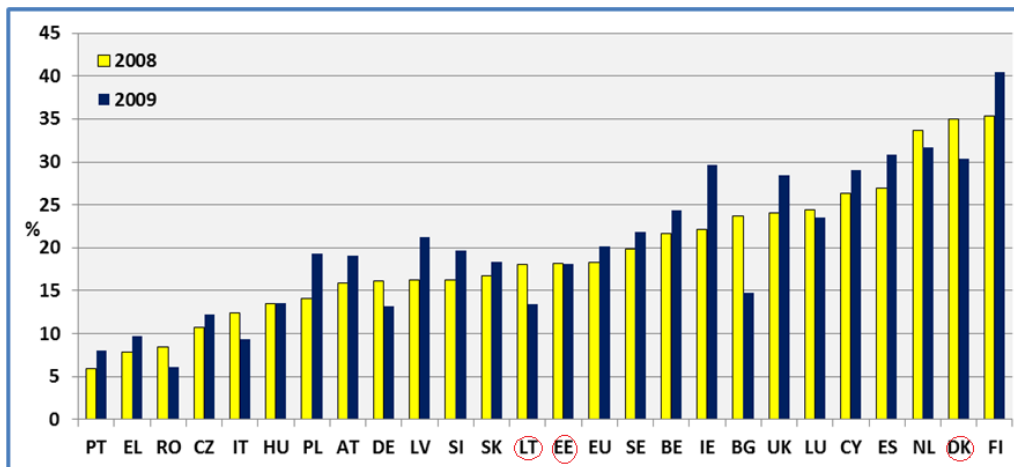
Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Danija	232.3	228.9	232.2	230.7	234.6	240.5	258.9	275.0

Kaip jau minėta, šio didėjimo priežastimi gali būti finansinis aspektas. Kaip pateikiama Europos komisijos pranešime spaudai (2012), Danijoje dieninės studijos yra nemokamos. Šioje šalyje visi studentai gauna stipendijas (p. 3). Minėtieji faktai gali turėti įtakos studentų skaičiaus didėjimui.

Toliau pateikiami lyginamieji duomenys apie studentus, turinčius specialiųjų poreikių, visose trijose šalyse (10 pav.) siekiant išvelgti bendrą situaciją aktualių klausimų.

¹¹³Ten pat, p. 58. Žiūrėta:

http://www.skillsforemployment.org/wcmstest4/groups/skills/documents/skpcontent/ddrf/mtax/~edisp/wcmstest4_101648.pdf

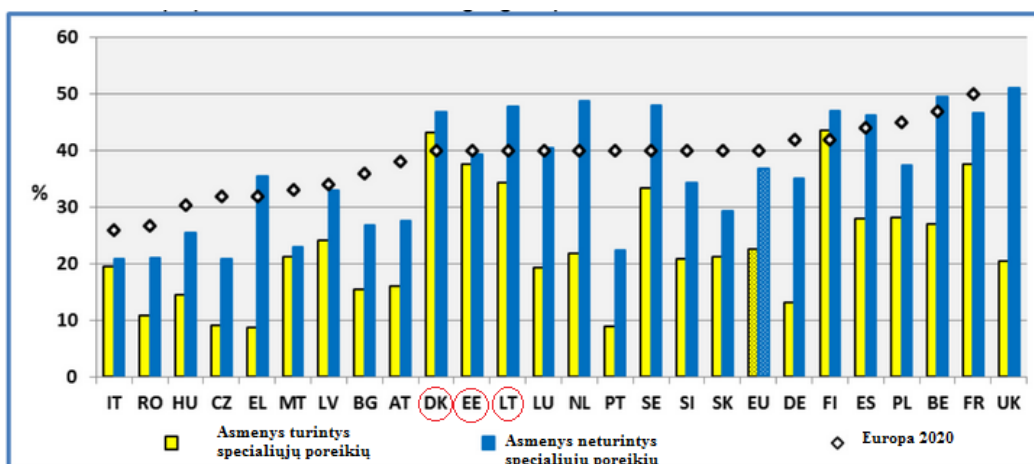

10 pav. Asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, įgyjusių aukštąjį išsilavinimą 2008 ir 2009 metais skaičius.

Šaltinis: S. Grammenos. *Indicators of Disability Equality in Europe. Task 4, 2011, p. 52.*

Kaip matome iš pateiktų duomenų (10 pav.), Estijoje ir Lietuvoje studentų turinčių specialiųjų poreikių skaičius aktualiais metais buvo kur kas mažesnis. Tai yra natūralus rodiklis atžvelgiant į bendrą gyventojų analizuojamose šalyse skaičių. Estijoje, tiek 2008-aisiais, tiek 2009-aisiais metais, studentų turinčių specialiųjų poreikių skaičius buvo labai panašus. Tuo tarpu ir Lietuvoje, ir Danijoje 2008-aisiais metais aukštąjį išsilavinimą įgyjo gana ženkliai didesnis studentų skaičius.

Siekiant pamatyti analizuojamųjų rodiklių kaitą, tikslinga apžvelgti analogiškus duomenis 2010-ųjų metų (11 pav.).

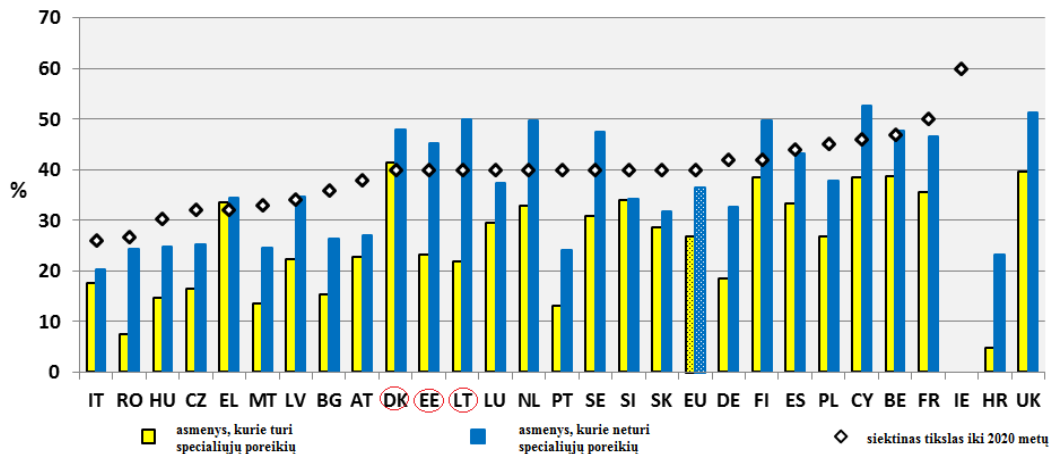

11 pav. Asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, įgyjusių aukštąjį išsilavinimą 2010 metais skaičius.

Šaltinis: S. Grammenos. *European comparative data on Europe 2020 & Housing conditions. Final report prepared by Stefanos Grammenos from Centre for European Social and Economic Policy on behalf of the Academic Network of European Disability Experts, 2013, p. 81.*

Iš pateiktų duomenų matome (11 pav.), kad gana panašus skaičius įgyjusiųjų aukštąjį mokslą pastebimas tiek Danijoje, tiek Estijoje, kalbant apie asmenis turinčius specialiųjų poreikių ir pastarųjų neturinčius. Tuo tarpu Lietuvoje atotrūkis tarp šių dviejų grupių asmenų yra kiek didesnis. Galima daryti prielaidą, kad 2010-aisiais metais Lietuvoje buvo kiek mažiau specialiųjų poreikių turinčių asmenų studentų gretose.

Tikslinga lyginti tų pačių kintamųjų rezultatus ir 2011-aisiais metais (12 pav.).

12 pav. Asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, įgyjusių aukštąjį išsilavinimą 2011 metais skaičius procentais.

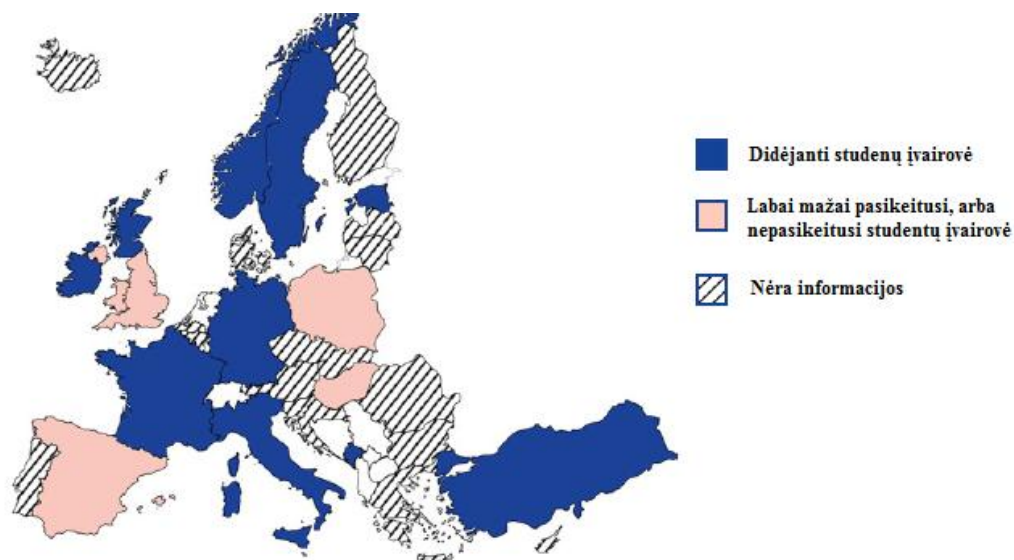
Šaltinis: S. Grammenos. *European comparative data on Europe 2020 & Housing conditions. Final report prepared by Stefanos Grammenos from Centre for European Social and Economic Policy on behalf of the Academic Network of European Disability Experts, 2013, p. 107.*

Kaip pateikta 12 paveiksle, 2011-aisiais metais Lietuvoje ir Estijoje atotrūkis tarp tų studentų, kurie turi specialiųjų poreikių ir tų, kurie neturi yra gana didelis. Tuo tarpu Danijoje - mažesnis. Galima daryti prielaidą, kad pastarojoje šalyje yra sudaromos tinkamesnės sąlygos studentams, kurie turi tam tikrą negalią negu Lietuvoje bei Estijoje. Pastarąją išvadą pagrindžia duomenys pateikti Europos aukštojo mokslo sritis 2012, Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaitoje¹¹⁴. Teigiama, kad kelios aukštojo mokslo sistemos Europoje, tame tarpe ir Danijos, teikia specialias paslaugas studentams, kurie turi specialiųjų

¹¹⁴ Europos aukštojo mokslo sritis 2012, Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita. 2012, p. 88.

poreikių. Šių paslaugų tikslas yra užtikrinti minėtiesiems studentams akademinę bei karjeros galimybių atitikimą jų poreikiams. Siektina, kad specialių poreikių turintys studentai galėtų įgyti analogiškai kokybišką išsilavinimą kaip ir kiti studentai. Toks požiūris ir tokios aukštojo mokslo sistemos yra palankus ir esminis aspektas siekiant gerinti aukštojo mokslo prieinamumą visoms studentų grupėms.

Natūralu ir logiška, kad mažėjant bendram studentų skaičiui, mažėja ir specialius poreikius turinčių studentų bendrame kontekste.¹¹⁵ Nors teigiama, kad yra dedamos didžiulės pastangos tam, kad pagerinti sąlygas studentams su specialiaisiais poreikiais, vis dar susiduriama su didžiulėmis problemomis.¹¹⁶ "Eurydice" ataskaitoje "Aukštojo mokslo Europoje modernizavimas" (2014) pateikiami duomenys, kurie rodo (13 pav.), Estijoje studentų įvairovė nurodytu laikotarpiu didėjo. Tuo tarpu duomenų apie situaciją Lietuvoje bei Danijoje nėra.¹¹⁷

13 pav. Studentų įvairovės pokyčiai aukštojo mokslo srityje 2002/03 - 2012/13.

Šaltinis: Eurydice Report. *Modernisation in Higher Education in Europe // Access, Retention and Employability*. - 2014, p. 19.

Kadangi prieš tai išnagrinėti duomenys aprodė, kad Danijoje, Estijoje ir Lietuvoje studentų su specialiaisiais poreikiais skaičius nors ir skiriasi, tačiau visose šalyse didėja, todėl galima daryti išvadą, kad visose trijose šalyse minėtųjų studentų skaičius yra sąlyginai nemažas, pastebimos didėjimo tendencijos. Pastarųjų metų duomenys rodo, kad Danijoje specialiųjų poreikių turinčių studentų gretos yra

¹¹⁵ Tyrimo „Neįgalieji aukštajame moksle 2012-2013“ ataskaita. - p. 6. <http://iss.lt/tyrimai-ir-leidiniai/> [žiūrėta 2015 03 19]

¹¹⁶ The European Students' Union. *Bologna with Student Eyes 2009*. - 2010, p. 24.

¹¹⁷ Eurydice Report. *Modernisation in Higher Education in Europe // Access, Retention and Employability*. -2014, p. 19.

gausesnės nei Lietuvoje, ar Estijoje. Tačiau tai yra natūralu turint omenyje šalių demografinius rodiklius, o taip pat tokio rezultato priežastys gali būti finansinio pobūdžio. Taip pat, kaip atskleidė prieš tai minėtojo tyrimo rezultatai, nemažą įtaką daro ir tam tikri diskriminaciniai momentai.

Lietuvos, Estijos ir Danijos situaciją aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo specialiųjų poreikių turintiems asmenims kontekste, ir pateiktą esminę informaciją galima apibendrinti taip:

12 lentelė. Lietuvos, Estijos ir Danijos situacija aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo specialiųjų poreikių turintiems asmenims kontekste.

	Lietuva	Estija	Danija
Dokumentai reglamentuojantys asmenų turinčių specialiųjų poreikių teises švietimo kontekste	<ul style="list-style-type: none"> • Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (žin. 2004, Nr. 83-2983)¹¹⁸ • Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo (2012, Nr. 1408) • Lygių galimybių įstatymas (2003, Nr. 114 - 5115) • Socialinių paslaugų įstatymas (2012, Nr. I-1579) • Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 	<ul style="list-style-type: none"> • Estijos Respublikos švietimo įstatymas (1992); • Estijos Universitetų įstatymas (1995),¹¹⁹ • Socialinių privilegijų asmenims turintiems specialiųjų poreikių įstatymas (1999); • Profesinio aukštojo mokslo įstatymas (1998);¹²⁰ • ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaunų žmonių turinčių specialiųjų poreikių įstatymas (2007);¹²¹ • socialines paslaugas įtvirtinantis įstatymas (2013, No. 1093);¹²² • ir kt.

¹¹⁸ 12 straipsnis.

¹¹⁹ 22 straipsnyje numatomos lengvatos studentams, kurie turi tam tikrą negalią.

¹²⁰ Numatomos lengvatos studentams turintiems negalią.

¹²¹ *The Act on Young People with Special Need, 2007.*

¹²² Consolidation Act on Social Services, 2013. <http://sm.dk/en/files/consolidation-act-on-social-services.pdf> [žiūrėta 2015 03 22]

	Lietuva	Estija	Danija
	<p>įsakymas “Dėl specialiųjų poreikių nustatymo ir jų tenkinimo sąlygų bei taisyklių atvirtinimo”. Pakeitimai. (2007. Nr. A1-31)</p> <ul style="list-style-type: none"> Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas “Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013-2019 metų programos įgyvendinimo (2013-2015 metais priemonių plano patvirtinimo” (2013, Nr. A1-43) ir kt. 		
Studentų turinčių specialiųjų poreikių skaičiaus aukštajame moksle tendencijos	Skaičius didėja (didesnis skaičius įstojusiuju į kolegijas nei į universitetus)	Skaičius didėja	Skaičius didėja (skaičius didžiausias tarp analizuojamų šalių)
Finansinė parama specialiųjų poreikių turintiems	tikslinėmis išmokomis skiriama 150€/mėn. Studentų apklausos duomenimis - studentai nėra patenkinti tokia parama, kadangi ji nėra	Skiriamos tikslinės išmokos ir kita finansinė parama	Tikslinės išmokos, kitokios formos finansinė parama

	Lietuva	Estija	Danija
asmenims	racionaliai apskaičiuota.		
Esminės šalių iniciatyvos siekiant situacijos gerinimo	<ul style="list-style-type: none"> • keičiamas studijų turinys, pritaikomas prie studento poreikių; • teikiama reikiama finansinė parama aplinkai gerinti, pritaikyti studentų su specialiaisiais poreikiais reikmėms; 		

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje, Estijoje ir Danijoje egzistuoja įvairūs dokumentai, kurie reglamentuoja studentų su specialiaisiais poreikiais integravimo į visuomenę aspektus, pastarųjų studentų teisę įgyti lygiavertį išsilavinimą kartu su kitais studentais. Šiam tikslui pasiekti analizuojamos šalys imasi pagrindinių priemonių: keičia studijų turinį, pritaiko prie studento poreikių; teikia finansinę paramą aplinkai gerinti, pritaikyti studentų su specialiaisiais poreikiais reikmėms. Visose trijose šalyse taikomos finansinės lengvatos, skiriamos pašalpos.

IŠVADOS

1. Aukštojo mokslo prieinamumas - labai aktualus šiandieniniame pasaulyje. **Studijos turėtų būti prieinamos visiems, nepriklausomai nuo jų ekonominės padėties ar socialinės aplinkos – tokią mintį atspindi Bolonijos proceso dokumentai.** Aukštojo mokslo prieinamumas – kompleksiniais rodikliais matuotinas aukštojo mokslo sistemos aspektas - visiems lygios galimybės patekti, tęsti ir baigti aukštąsias studijas, nepriklausomai nuo esamos finansinės, šeimyninės padėties, neįgalumo, ar priklausymo tam tikrai socialinei grupei. Studentų išlaikymas aukštosiose mokyklose – vienas esminių indikatorių aukštojo mokslo prieinamumo gerinimo sistemoje.

2. Bolonijos procesas jungia ir vienija visas į šį procesą įsitraukusias šalis nares, tarp jų Lietuvą, Daniją ir Estiją. Bendrai aukštojo mokslo kryptis apima daug siekinių: studijų kokybės gerinimą valstybiniu ir tarptautiniu lygiu, ekonominius, socialinius ir finansinius išteklius, institucinį aukštųjų mokyklų tvarkymąsi, visuomeninį kokybės vertybių prisiėmimą, asmenų norinčių mokytis ir tobulėti įtraukimą, jų vertinimą ir tobulinimą. Ypatinga reikšmė skiriama socialinei dimensijai, kuri apibrėžiama kaip politika plečiant aukštojo mokslo prieinamumą kuo įmanoma didesnei piliečių daliai. Esminis siekis – nelygybės panaikinimas siekiant aukštojo mokslo. Pagrindinės socialinės dimensijos gairės – socialinis teisingumas, ekonominis bei socialinis vystymasis.

3. Kiekviena Europos Sąjungos šalis turi savo teisinę bazę, kurioje įtvirtintos švietimo ir Aukštojo mokslo prieinamumo nuostatos. Lyginant Estijos ir Lietuvos strategijas, galima teigti, kad jose apimamos panašios tobulintinos sritys, tikslai, uždaviniai, aukštojo mokslo plėtros politika formuojama atsižvelgiant į Bolonijos proceso nuostatas.

a) Visose trijose šalyse vienodas studijų pakopų skaičius: bakalauro, magistro, doktorantūros lygmenys. Lietuvoje ir Estijoje studentų skaičius pastaraisiais metais mažėja, Danijoje - auga. To priežastimi gali būti finansinis aspektas. Abiturientų, kurie tradiciškai papildo aukštųjų mokyklų studentų gretas, mažėja, todėl Europa į aukštąsias mokyklas siekia pritraukti įvairesnių visuomenės grupių, įskaitant nepalankioje padėtyje esančias ir socialiai pažeidžiamas grupes, atstovus.

b) Lietuvos, Estijos ir Danijos šalių studentai turi teisę gauti stipendijas, pašalpas, paskolas - atitinkamai atsižvelgiant į mokymosi pasiekimus, tam tikrus patiriamus finansinius, ar kitokius sunkumus. Lietuvoje galioja "studento krepšelio" finansavimo mechanizmas, Danijoje pastarasis grindžiamas

"taksometro" principu, o Estijos finansavimo sistema nors ir neturi "išradingo" pavadinimo, tačiau gali būti apibūdinta kaip turinti valstybės finansuojamas vietas ir pačio studento apmokamas. Todėl visų trijų šalių finansavimo tipai iš esmės yra panašūs. Estijos ir Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo srityje išvelgiami tam tikri trūkumai. Tuo tarpu Danijos aukštojo mokslo finansavimo modelis palankesnis dėl didelės valstybės skiriamos finansinės paramos.

c) Lietuvoje, Estijoje ir Danijoje egzistuoja įvairūs dokumentai, kurie reglamentuoja studentų su specialiaisiais poreikiais integravimo į visuomenę aspektus, teisę įgyti lygiavertį išsilavinimą kartu su kitais studentais. Šiam tikslui pasiekti analizuojamos šalys imasi pagrindinių priemonių: keičia studijų turinį, pritaiko prie studento poreikių; teikia finansinę paramą aplinkai gerinti, pritaikyti studentų su specialiaisiais poreikiais reikmėms, įvairioms reikalingoms priemonėms įsigyti. Visose trijose šalyse taikomos finansinės lengvatos, skiriamos pašalpos. Danijoje, lyginant su Lietuva ir Estija, studentų turinčių specialiųjų poreikių skaičius yra didesnis. Danijoje minėtajai studentų grupei yra skiriamas didžiausias finansavimas.

REKOMENDACIJOS

Aukštojo mokslo institucijų administracijai:

- Baigusių studijas ir įsitvirtinusių darbo rinkoje absolventų dalis turėtų būti svarbus studijų kokybės rodiklis.
- Teikti veiksmingą paramą studentams iš socialiai jautrių visuomenės grupių sudarant palankias, skatinančias sąlygas sėkmingai pradėti ir baigti studijas aukštojoje mokykloje.

LR Seimui, Vyriausybei :

Sukurti veiksmingesnį finansavimo mechanizmą, įgalinantį sėkmingai pradėti ir baigti studijas

- asmenims, turintiems specialiųjų poreikių;
- asmenims, gyvenantiems nepalankioje socialinėje ekonominėje aplinkoje, ypač jauniems žmonėms iš pažeidžiamų visuomenės grupių.

BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. **Aleksandravičiūtė B.** Lietuvos švietimas skaičiais // Švietimo aprūpinimo centras. -2014, p. 11.
2. **Arguments for Prioritising the Social Dimension.** <http://www.pl4sd.eu/index.php/the-social-dimension/arguments-for-prioritising-the-social-dimension> . [žiūrėta 2015 02 21]
3. **Aukštųjų mokyklų duomenys.** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6729> [žiūrėta 2014 04 03]
4. **Aukštasis išsilavinimas.** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11303> [žiūrėta 2014 04 03]
5. **Aukštasis mokslas Danijoje.** http://issuu.com/university_college_nordjylland/docs/ucn_international/38 . [Žiūrėta 2015 02 27]
6. **Aukštasis mokslas Lietuvoje: bendrasis priėmimas.** <http://www.lamabpo.lt/bendrasis-priemimas/2015#550> [žiūrėta 2014 04 06]
7. **Aukštojo mokslo prieinamumas.** <http://www.mosta.lt/lt/naujienos/8-naujienos/143-aukstojo-mokslo-prieinamumas-lietuvoje-auga-taciau-ne-visiems-pakankamai> [žiūrėta 2015 03 23]
8. **Bagdonavicius J.** Žmogiškasis kapitalas. – Vilnius, 2002, p – 75.
9. **Balčikonis V.** Projekto „Studijų prieinamumo užtikrinimas specialiujų poreikių turintiems studentams”. Švietimo pagalbos specialistų mokymai. 2013, p. 2. <http://www.studijuoktobulek.lt/UserFiles/file/Mokymai/2013%2010/Aprastas%20Klaip%C4%97da%2013%2010%2010.pdf> [2015 02 18]
10. **Bartuševičienė V., Butkienė J.** Aukštojo mokslo studijų kokybės užtikrinimas Bolonijos proceso kontekste. // "Mokslo Lietuvos" straipsniai, 2006, Nr. 16 (350). <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva/2006-2011/node/95.html> [žiūrėta 2015 03 23]
11. **Beliūnienė L.** Vertybinis požiūris į Konstitucinį reguliavimą, įtvirtinantį žmogaus teisių srities santykių pagrindus, ir iš jo išplaukiantys sunkumai // Jurisprudencija. - 2008, 9 (111) p. 110.
12. **Bolonijos procesas.** <http://www.kvc.cr.vu.lt/site/?q=node/12> [Žiūrėta 2015 02 21]
13. **Bologna Process Stocktaking Report 2009.** Report from working groups appointed by the Bologna Follow-up Group to the Ministerial Conference in Leuven/Louvain-la-Neuve //- 2009, p. 96. URL: Bologna Process Stocktaking Report 2009

14. **Barkauskaitė M., Gudžinskienė V.** Studentų išstojimo iš aukštųjų universitetinių ir neuniversitetinių mokyklų dinamika 1999-2004 metais // Vilniaus edagoginis universitetas, 2006, p. 57.
15. **Budapest -Vienna Declaration on the European Higher Education Area.** -2010, 11th paragraph. Internetinė prieiga: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/2010_conference/documents/budapest-vienna_declaration.pdf [žiūrėta 2010 03 29]
16. **Butvilavičius D.** Tautos atstovybės intervencijos į Konstitucijos tekstą ribojimai: Konstitucijos stabilumo aspektas. - Vilnius, 2010, p. 163-164.
17. **Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague.** Towards the European Higher Education Area. -2001, p. 2, 3.
18. **Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin.** “Realising the European Higher Education Area”. - 2003, p. 1. Internetinė prieiga: http://www.ehea.info/Uploads/about/Berlin_Communique1.pdf [žiūrėta 2015 03 29]
19. **Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education.** The European Higher Education Area - Achieving the Goals. Bergen. - 2005, p. 4. internetinė prieiga: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Bergen_Communique1.pdf [žiūrėta 2015 03 29]
20. **Communiqué of London. Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world.** - 2007, p. 5,6. Internetinė prieiga: <https://www.eqar.eu/fileadmin/documents/bologna/London-Communique-18May2007.pdf> [žiūrėta 2015 03 29]
21. **Communiqué of Bucharest.** Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. - 2012, p. 5.
22. **Consolidation Act on Social Services,** 2013. <http://sm.dk/en/files/consolidation-act-on-social-services.pdf> [žiūrėta 2015 03 22]
23. **Constitution of the Republic of Estonia (1992).** <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html#II> . [žiūrėta 2015 02 26]
24. **Danijoskonstitucija.**http://www.servat.unibe.ch/icl/da00000_.html [žiūrėta 2015 02 28]
25. **Education and Training Policy.** Inclusion of Students with Disabilities in Tertiary Education and Employment, 2011, p. 48-49.

26. **Education System in Estonia.** http://edufile.info/index.php?view=school_systems&topic=topic_general_infos&country=15 . [Žiūrėta 2015-02-26]
27. **Estonia Higher Education System.** <http://www.euroeducation.net/prof/estonco.htm> [Žiūrėta 2015 02 26]
28. **Estonian Higher Education Strategy, 2006 -2015,** p. 1. <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Estonia/Estonia-Higher-Education-Strategy-2006-2015.pdf> [Žiūrėta 2015 02 26]
29. **European Agency for Development in Special Needs Education.** Tarptautinės konferencijos „Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą“, vykusios 2010 m. Madride, išvados. – Madridas, 2010, p. 1-2.
30. **Europos Aukštojo mokslo erdvė 2012 m. Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita** // Trumpa spaudos konferencija, 2012, p. 7. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/138LT_HI.pdf [žiūrėta 2015 01 12]
31. **Europos aukštojo mokslo sritis 2012,** Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita. 2012, p. 88.
32. **Europos komisija.** Ataskaita. Pranešimas spaudai. – Briuselis, 2012, p. 1.
33. **“Eurydice”.** Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and Social Dimension // 2011, p. 24-25. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_reports_en.php [žiūrėta 2015 02 20]
34. **„Eurydice“.** Modernisation of Higher Education in Europe. Access, Retention and Employability. European Commission, 2014, p.10.
35. **Eurydice Report.** Modernisation in Higher Education in Europe // Access, Retention and Employability. -2014, p. 19.
36. **Galginaitis J.** ir kt. Aukštojo mokslo politiką ir studijų procesą reglamentuojančių teisės aktų analizė ir šių teisės aktų papildymo bei pakeitimo rekomendacijos. - Vilnius, 2012. p. 5.
37. **German Academic Exchange Service at al.** The Bologna Process: Stocktaking and prospects. 2011, p. 3. <http://www.europarl.europa.eu/studies> [žiūrėta 2015 02 04]
38. **Grammenos S.** Indicators of Disability Equality in Europe. Task 4, 2011, p. 52.
39. **Grammenos S.** European comparative data on Europe 2020 & Housing conditions. Final report prepared by Stefanos Grammenos from Centre for European Social and Economic Policy on behalf of the Academic Network of European Disability Experts, 2013, p. 81.

40. **Grants and Loans in Denmark.** <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/grants-and-loans/su-2013-the-danish-student-s-grants-and-loans-scheme> [Žiūrėta 2015 02 27]
41. **Haddad W. D., Demsky, T.** Unesco: Education policy-planning process: an applied framework. Paris: International Institute for Educational Planning, 1995, p. 17.
42. **Hauschildt K. et al.** Social and Economic Conditions of Student Life in Europe // Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012 -2015, p 46.
43. **Higher Education at the Crossroads.** Tradition or Transformation? - Stockholm: Institute of International Education, 1999. p. 157–169.
44. **Huisman J. et al.** OECF Reviews of Tertiary Education. Estonia. - 2007, p. 93.
45. **Jankauskaitė M.** ir kt. Įvairialypė diskriminacija aukštojo mokslo institucijose. - Vilnius: Lietuvos studentų sąjunga, 2011, p. 59.
46. **Kazlauskienė I., Liutkevičienė M.** Etinių ir profesinių vertybių sąsajos studentų požiūriu. – 2013, p. 1.
47. **Komisijos ir Tarybos bendros užimtumo ataskaitos projektas.** Pridedamas prie Komisijos komunikato „2015 m. metinė augimo apžvalga“. - Briuselis, 2014, p. 32. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2015/jer2015_lt.pdf [žiūrėta 2015 03 19]
48. **Kraujutaitytė L.** Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai.- Vilnius, 2002. p. 82.
49. **Laužackas R. ir kt.** Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtra 2007 - 2012 m.: konkurencingumas ir finansavimo modelis. - Kaunas, 2006, p. 49, 50.
50. **Lazutka R., Šliužaitė D.** Aukštasis mokslas: kokybė ir prieinamumas. Socialinis teisingumas ir socialinių-ekonominių grupių reprezentavimas skirtingo prestižo studijų programose Lietuvoje // Acta Pedagogica Vilnensia. - 2012, p. 9.
51. **Lietuvos aukštųjų mokyklų vidinės struktūros, jų tinklo analizė.** Galimas aukštųjų mokyklų valdymo pertvarkos modelis. III Ataskaita. - Vilnius, 2007, p. 76.
52. **Lietuvos Respublikos Konstitucija.** Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.
53. **Lietuvos Respublikos Mokslo ir Studijų Įstatymas.** Valstybės Žinios, 2009, Nr. XI-242, p. 1-2
54. **Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas.** Valstybės Žinios, 2011, (Nr. 38-1804).
55. **Lietuvos studentų atstovybių sąjunga.** Bolonijos procesas studentų akimis: studentų mobilumas, studijų rezultatų įskaitymas ir vertinimas, studentų dalyvavimas kokybės užtikrinimo procedūrose // - 2010, p. 29. – URL: http://www.smpf.lt/uploads/documents/docs/314_b81b5b7babb69e2933d432f9958e244d.pdf
56. **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.** Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai // EAME dokumentai, priimti Bukarešto ministrų konferencijoje 2012 – 2013 m.

57. **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.** Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizės ataskaita. - Vilnius, 2007, p. 21.
58. **London communique.** Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world, 2007. <https://www.eqar.eu/fileadmin/documents/bologna/London-Communique-18May2007.pdf> [žiūrėta 2015 01 12]
59. **Meijer C. ir kt.** Specialusis ugdymas Europoje. švietimo paslaugų teikimo ypatumai // Teminė publikacija, Tomas 2, Briuselis, 2006, p. 42.
60. **Mesonis G.** Subjektyvumo faktorius interpretuojant konstituciją // Logos 68. - 2011, p.49.
61. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. Lietuvos studijų būklės apžvalga. - Vilnius, 2013, p. 100.
62. **Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras.** Lietuvos studijų politikos ir EAME bei Europos Sąjungos strateginių nuostatų lyginamosios analizės ataskaita. – Vilnius, 2014, p. 97.
63. **Murasov M., et al.** ANED country report on equality of educational and training opportunities for young disabled people. - 2007, p. 17. <http://www.disability-europe.net/content/aned/media/Report%20on%20equality%20of%20educational%20and%20training%20opportunities%20for%20young%20disabled%20people%20-%20Estonia.pdf> [Žiūrėta 2015 02 26]
64. **Mykolo Romerio senato darbo grupė.** Išvados dėl stojamojo balo tikslingumo įvertinimo. - Vilnius, 2015.
65. **Mykolo Romerio universiteto nuomonė apie Švietimo ir mokslo ministerijos priimtą pasiūlymą.** <http://1psl.lt/lietuva/2015/03/mru-nepatekintas-del-smm-pasiulymo> [žiūrėta 2015 03 21]
66. **National Center on Education and the Economy.** Denmark Summary Report, 2006, p. 8. <http://www.ncee.org/wp-content/uploads/2010/04/Denmark-Education-Report.pdf> [žiūrėta 2015 02 27]
67. **National Student Fee and Support Systems.** Eurydice – Facts and Figures. 2013/14, p. 11. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/fees_support.pdf [Žiūrėta 2015 02 27]
68. **Paskolos studentams.** <http://www.vsf.lt/lt/valstybes-remiamos-paskolos> [žiūrėta 2014 04 06]
69. **Peilakauskaitė K., Varanauskas A.** Studijų programų atnaujinimas: studentų vaidmuo diegiant ir tobulinant kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų sistemą // Vilniaus universitetas. - 2011, p. 9.
70. **Policy Department.** Structural and Cohesion Policies. The Bologna Process: Member States' Achievements to date // -2008, p. 32. URL:

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2008/397248/IPOL-CULT_NT%282008%29397248_EN.pdf

71. **Prague communique Towards the European Higher Education Area, 2001.**
http://www.ehea.info/Uploads/about/PRAGUE_COMMUNIQUE.pdf [žiūrėta 2015 02 13]
72. **Raipa A.** Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika // Viešoji politika ir administravimas. - Kaunas, 2002, NR. 1, p. 11.- ISSN 1648-2603
73. **Rinne R.** The Rise of the McUniversity // Fagerlind I., Holmesland I. and Stromqvist G. (eds.) Tinfavičienė I. Istorinė universitetinio aukštojo mokslo sampratos raida. - Acta Pedagogica Vilnensia, 2007, p. 192-193
74. **Ruolytė R., Dikšaitis D.** Pakeliui į prieinamas studijas neįgaliesiems Lietuvoje. - 2010, p.38.
75. **Ruškus J. ir kt.** Veiksniai, darantys poveikį asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, studijoms aukštosiose mokyklose. Tyrimo ataskaita. 2006, p. 3, p. 86-87.
76. **Sabaliauskaitė G.** Neįgaliųjų integracija aukštajame moksle dar su "slenksčiais" // Švietimas. Veidas, 2014, P. 34.
77. **Socialinė dimensija.** Internetinė priega: <http://www.pl4sd.eu/index.php/the-social-dimension/what-is-the-social-dimension> [žiūrėta 2015-02-21]
78. **Stačiokas S.** Konstitucija, vertybės ir jų gynimas // Tarptautinės konferencijos "Vertybės ir politika" medžiaga. -Vilnius, 2007, p. 110.
79. **Studentų skaičiaus augimas.** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6729> [žiūrėta 2014 04 03]
80. **Studentųskaičiauspalyginimas, kaita.**<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6729> [žiūrėta 2014 04 05]
81. **Schmidt E. K. et al.** Funding Systems and Their Effects on Higher Education Systems. Country Study – Denmark. 2006, p. 5. Žiūrėta: <http://www.oecd.org/denmark/38307998.pdf>
82. **Study – Denmark.** 2006, p. 5. <http://www.oecd.org/denmark/38307998.pdf> [Žiūrėta 2015 02 27]
83. **Study Allowances: Needs-based study allowance.** <http://www.ut.ee/en/study-allowances-0> . [Žiūrėta 2015 02 27]
84. **Studijų pašalpų ir paskolų įstatymas, 2003.**
<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X70048K3&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=%D5ppetoetuste> [Žiūrėta 2015 02 26]
85. **Socialinės stipendijos.** <http://www.vsf.lt/lt/socialines-stipendijos> [žiūrėta 2014 04 06]
86. **Specialiųjų poreikių turintiems studentams teikiama finansinė parama.**
<https://www.vsf.lt/index.php?id=1898> [žiūrėta 2014 04 06]

87. **Švietimo mainų paramos fondas.** *Europos Švietimo struktūrų suderinimas. Universitetų indėlis į Bolonijos procesą.* 2006, p.3.
88. http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/Lithuanian_version.pdf [žiūrėta 2015 01 11]
89. **The Bologna Declaration of 19 June, the European Higher Education Area, 1999.** http://www.magna-charta.org/resources/files/BOLOGNA_DECLARATION.pdf [žiūrėta 2014 10 14]
90. **The Danish Higher Education System.** <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/recognition-and-transparency/transparency-tools/europass/diploma-supplement/standardbeskrivelse-danish-higher-education-system.pdf> [žiūrėta 2015 02 27]
91. **The European Higher Education Area in 2012 // Bologna Process Implementation Report, 2012,** p. 100. <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf> [žiūrėta 2015 01 17]
92. **The European Students' Union. Bologna with Student Eyes 2009.** - 2010, p. 24.
93. **Tidikis R.** Socialinių mokslų tyrimų metodologija. - Vilnius, 2003, p. 30.
94. **Tyrimo „Neįgalieji aukštajame moksle 2012-2013“ ataskaita.** - p. 6. <http://lss.lt/tyrimai-ir-leidiniai/> [žiūrėta 2015 03 19]
95. **Valstybinė švietimo 2013-2020 metų strategija.** Žin. 2011, Nr. [38-1804](#)
96. **Valstybinis studijų fondas.** <https://www.vsf.lt/lt/apie-mus> [žiūrėta 2014 04 06]
97. **Žalimienė L. ir kt.** Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas. -Vilnius, 2011, p. 72.
98. **Želvys R.** Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir "studento krepšelio" modelio įdiegimo padariniai. - Acta Pedagogica Vilnensia, 2013, p. 12.
99. **What is the Social Dimension?** <http://www.pl4sd.eu/index.php/the-social-dimension/what-is-the-social-dimension> [žiūrėta 2015 02 20]

Velykis M. Aukštojo mokslo prieinamumo politika: Lietuvos, Estijos ir Danijos atvejų palyginamoji analizė / Švietimo politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Algirdas Monkevičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015. – 83 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota aukštojo mokslo prieinamumo politika, atliekant Lietuvos, Estijos ir Danijos atvejų lyginamąją analizę. Pirmoje darbo dalyje analizuojamas studijų prieinamumas kaip vertybė ir aukštojo mokslo politikos elementas: nagrinėjamas aukštojo mokslo prieinamumas Europos Sąjungos ir Bolonijos proceso strateginiuose dokumentuose. Taip pat atskleidžiamos prieinamumo didinimo nuostatos pasirinktų šalių nacionalinėse strategijose.

Antroje darbo dalyje, remiantis teisės aktais, atliktais tyrimais nagrinėjamas aukštojo mokslo prieinamumo politikos įgyvendinimas Lietuvoje, Estijoje bei Danijoje.

Pagrindiniai žodžiai: aukštasis mokslas, prieinamumas, socialinė dimensija, teisingumas.

Velykis M. Accessibility in Higher Education Policy: Comparative Analysis of the Situation in Lithuania, Estonia and Denmark / Master's Work in Education Policy and Management. Supervisor: doc. dr. Algirdas Monkevičius. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Department of Politics and Management, 2015. – 83 p.

ANNOTATION

Master's thesis deals with the analysis of the accessibility in higher education policy comparing situation in Lithuania, Estonia and Denmark. The first part of the thesis is focused on the accessibility of higher education as a value and the element of higher education policy: the accessibility of higher education is analysed in strategic documents of the European Union and Bologna process. Furthermore, the regulation of the accessibility of higher education is revealed in national strategies of the chosen countries.

With reference to the legislation and various kinds of researches the realization of the accessibility in higher education policy in Lithuania, Estonia and Denmark is analysed in the second part.

Key- words: accessibility, equity, higher education, social dimension.

Velykis M. Aukštojo mokslo prieinamumo politika: Lietuvos, Estijos ir Danijos atvejų palyginamoji analizė / Švietimo politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Algirdas Monkevičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2015. – 83 p.

SANTRAUKA

Aukštojo mokslo prieinamumas - labai aktualus šiandieniniame pasaulyje. Tai konceptas, kuris gali būti traktuojamas ne tik kaip aukštojo mokslo politikos elementas, bet ir kaip vertybė. Tačiau kiekvienoje šalyje situacija varijuoja, skiriasi. Šiame magistro darbe gilinamasi į situaciją Lietuvoje, Estijoje ir Danijoje.

Pirmojoje dalyje nagrinėjamas aukštojo mokslo prieinamumas Europos Sąjungos ir Bolonijos proceso strateginiuose dokumentuose. Taip pat atskleidžiamos prieinamumo didinimo nuostatos pasirinktų šalių nacionalinėse strategijose.

Antrojoje dalyje remiantis įvairiais teisės aktais, atliktais tyrimais nagrinėjamas aukštojo mokslo prieinamumo politikos įgyvendinimas Lietuvoje, Estijoje bei Danijoje. Kadangi aukštojo mokslo prieinamumas – kompleksiniais rodikliais matuotinas aukštojo mokslo sistemos aspektas - visiems lygios galimybės patekti, tęsti ir baigti aukštąsias studijas – šiame magistro darbe analizuojamas aukštojo mokslo prieinamumo lygis Lietuvoje, Estijoje ir Danijoje. Atliekant lyginamąją analizę atsižvelgiama į šiuos pagrindinius kriterijus: teisinės, procedūrinės ir akademinės sąlygos, laiduojančios lygias galimybes pradėti ir baigti studijas; finansavimo išteklių studijoms pradėti ir baigti; studijų prieinamumo didinimas specialiųjų poreikių turintiems asmenim. Šios analitinės gairės apima lyginamąją Lietuvos, Estijos ir Danijos kontekstą.

Velykis M. Accessibility in Higher Education Policy: Comparative Analysis of the Situation in Lithuania, Estonia and Denmark / Master's Work in Education Policy and Management. Supervisor: doc. dr. Algirdas Monkevičius. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Department of Politics and Management, 2015. – 83 p.

SUMMARY

Accessibility of higher education is a relevant thing in today's world. This concept can be approached not only as an element of the higher education, but also as a value. However, the situation in each country varies and differs. In this Master's thesis the situation in Lithuania, Estonia and Denmark is analysed.

The first part of thesis aims to analyze accessibility of higher education in the strategic documents of the European Union and Bologna process. Furthermore, the regulation of the accessibility of higher education is revealed in national strategies of the chosen countries.

With reference to the legislation and various kinds of researches the realization of the accessibility in higher education policy in Lithuania, Estonia and Denmark is analysed in the second part. As accessibility of higher education is an aspect of the higher education system which is measured according to the complex indicators – everyone has equal rights to enter, continue studies and graduate – the level of accessibility of higher education is analyzed in Lithuania, Estonia and Denmark. The main criterion is abstracted comparing the actual situation: legal, procedural and academic conditions which ensure equal possibilities to start and complete studies; funding resources for starting and completing studies; the increase of accessibility of higher education for students with special needs. All these analytical guidelines involve comparative context of Lithuania, Estonia and Denmark.